

**Завршен
генерални штрајк** стр. 24

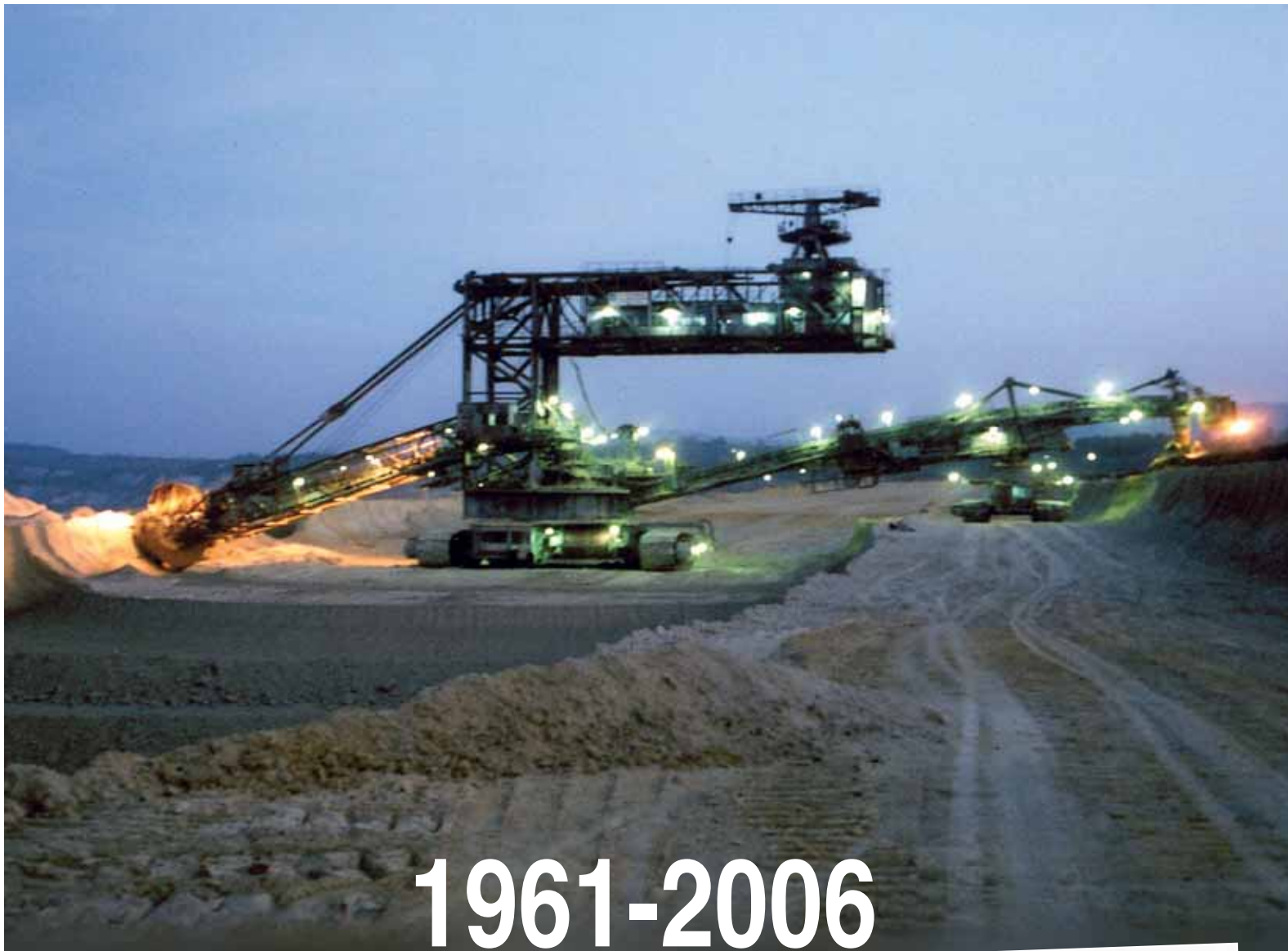
**"Приватизациони
предах" за ЕПС** стр. 16

**Поскупљење 15 одсто,
лакше се дише** стр. 15

ВЛАДИМИР ЂОРЂЕВИЋ:

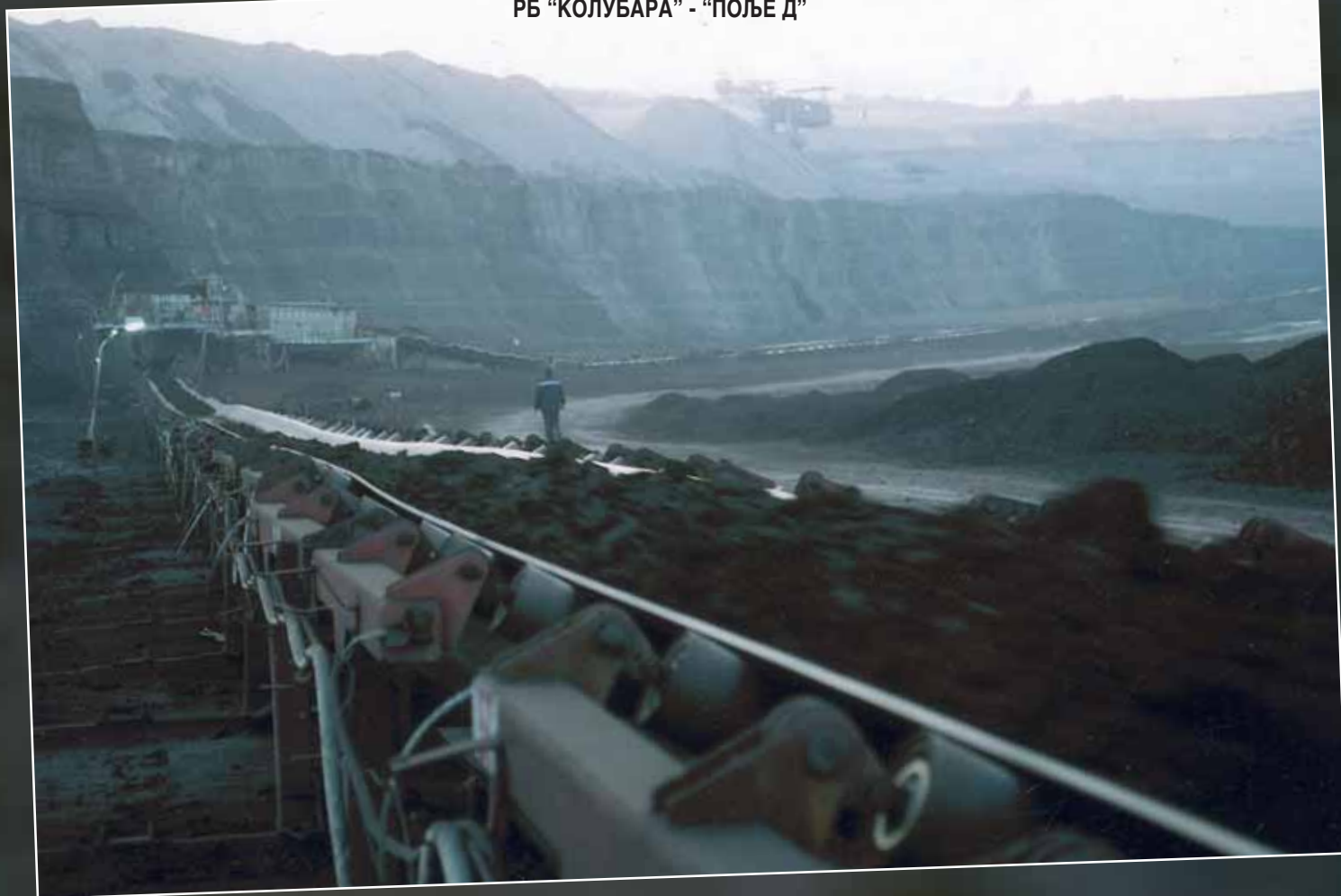
**Највећи колач
још није на менију**

..... стр. 04

1961-2006

РБ "КОЛУБАРА" - "ПОЉЕ Д"

Време отрежњења

Април у ЕПС-у ће, по свему судећи, обележити два "Ц" - Цена и Централни стручни тим за израду нове систематизације. Цена доноси више пара, а поменути тим се, поред осталог, бави радним местима и кадровима. Какве везе имају та два "Ц"?

Нама неће помоћи ко зна колико велико ценовно "Ц" иза кога ће писати 15 или 30 или 50 одсто, ако ово друго "Ц" свој посао не уради ваљано. Нама неће помоћи гомила пара, ако пре свега не схватимо шта није добро код нас, у систему, а не у својим самозадовољним оквирима испред којих пише "ПД", раније "ЈГ".

Деценијама траје та прича о "Београду", као синониму оног "Ц" - централизације. Па, није овај наш угаљ београдски, нити је ова вода њихова, нити ћемо ми њих питати кога ћемо запошљавати. И ево сада, ЕПС, са око 25.000 људи мање, производи више струје него икада. А колико је снаге и здравља утрошено да би се некоме доказало да је издвајање споредних делатности добро за све у ЕПС-у, а не само за оне у Београду који су то тражили.

Нова систематизација, која тек треба да буде усвојена и око које се опет ломе копља и троши здравље, има у виду интерес ЕПС-а као система. ЕПС после тога треба да буде боље уређен, да нпр. правна функција у сваком ПД буде уређена на исти начин, или економска, или она која ће трговати струјом, или она која тек треба да почне да решава велики проблем - едукацију кадрова и да почне да управља људским ресурсима. Или, она која брине о односима с јавношћу и интерном информисању.

И поред тога што би тај циљ требао да буде заједнички, и даље одлази енергија на празне приче. Једни имају своје студије, други имају своје консултанте, трећи сматрају да су они специфични, четврти да долазе у подређени положај... Свако има неки разлог да каже, промене су добре, али не дирајте нас. И свако би да уради промену, али код себе, онако како он сматра да треба.

Или, лепо је то што се тамо у Београду цртају неке коцкице, али кога да ставимо у њих, када немамо људе? А зар је боље да цртамо коцкице-нова радна места, према лику и делу постојећих људи? Па, каква је то онда промена? "Коцкице" и функције се праве да би се посао боље радио, а не да би свако нашао своју "коцкицу". Дакле, ЕПС мора да направи велики заокрет када је у питању "људски ресурс". Није тајна - кадрови одлазе, плате су мале, други боље плаћају. Ко год је могао, узео је отпремнину и отишао. Углавном, они прекаљени, пуни снаге и знања. Није мало оних који су остали јер немају где.

Кадрови су постали лимитирајући фактор не само развоја, већ и свакодневног

функционисања ЕПС-а. Наша компанија мора да почне да прави нову "војску" за битку која је пред њом - излазак на тржиште и почетак приватизације. Новост је да до тог тренутка имамо најмање две године. До тада следи "велико спремање". И то не због других, већ себе ради, због бољег сутра за нашу компанију. Ако се бавимо "козметиком", варамо само себе. Никог другог.

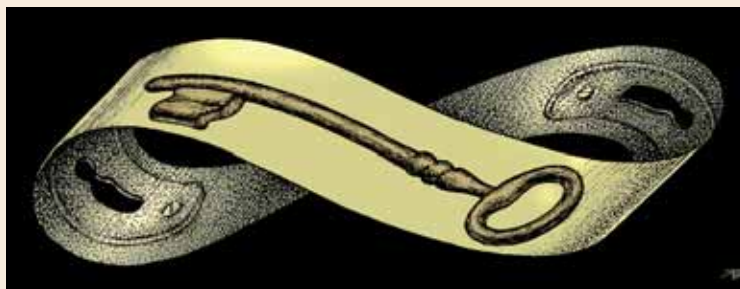
Било каква визија и мисија, или "зелена грана" коју чежњиво гледамо, нису оствариве и достижне ако нема "војске" која може да то оствари и стигне до ње. Дакле, последњи је час да почне "снимање" снага са којима располажемо, учење на свим пољима и распоређивање најбољих тамо где треба. Колико пута само чујемо - знам да није за то радно место, али нема ко други. Или, радим код куће, јер не стижем на послу а немам коме да дам. Или, ко ће ово да прекуца, онај не зна да ради на рачунару? Или, слатка је, али не зна свој посао. Има ли радног места на коме се не чују ове приче? Нема те цене која ће нам донети боље сутра ако сада станемо и чекамо да неко други дође и уради оно што сами морамо. Сами морамо да проберемо најбоље и да потражимо младе снаге које ће једног дана бити још бољи од нас. Само тако ЕПС може да опстане. Неки нови газда, када дође, биће много оштрији, без емоција и обзира.

ЕПС ће ове године уз отпремнине напустити око 2500 људи. Боље би било да оде бар 3000-3500 и да у ЕПС уђе бар 500 нових, младих, школованих људи, спремних да за неколико година буду покретачка снага тог новог ЕПС-а. И то да дођу преко јавног конкурса, да се изаберу најбољи а не најподобнији или они који су блиски онима који одлучују. Али, шта им понудити? Неко нешто мора да смисли, јер, ако не дођу, ЕПС је у великим проблемима. Посла је све више а оних на које се ионако свали сваки посао је све мање.

Кадрови или људски ресурси нису више проблем који се ставља испод тепиха. Изгледа да је тепих баш нарастао. Зато Београду треба помоћи, а не одмоћи и то не због оних у Балканској, већ због себе. Лични интерес је унапређивање радних способности, боље радно место, боља компанија, боља плата... општи интерес је још бољи ЕПС. Има ли ту неке разлике?

Момчило Цебаловић

ИЛУСТРАЦИЈА: ЈУГОСЛАВ ВЛАХОВИЋ

ГЕНЕРАЛНИ ДИРЕКТОР
др Владимир Ђорђевић

ДИРЕКТОР СЕКТОРА ЗА ОДНОСЕ
С ЈАВНОШЋУ

Момчило Цебаловић

ГЛАВНИ УРЕДНИК

Миодраг Филиповић

РЕДАКЦИЈА:

ЗАМЕНИК ГЛАВНОГ УРЕДНИКА

Драган Обрадовић

НОВИНАР

Анка Цвијановић

РЕДАКТОР - ТЕХНИЧКИ УРЕДНИК

Јелена Станојевић

Александра Чолић

АДРЕСА РЕДАКЦИЈЕ:

Царице Милице 2
11000 Београд

ТЕЛЕФОНИ:

011/2627-090, 2627-395

ФАКС:

011/2024-844

E-mail:

miodrag.filipovic@eps.co.yu

list-kWh@eps.co.yu

fotokWh@eps.co.yu

web site:

www.eps.co.yu

НАСЛОВНА СТРАНА: BLUEPRINT

ЛИКОВНА И ГРАФИЧКА
ПРИПРЕМА:

”ОВАКО” - Београд

ШТАМПА:

Штампарија
„Политика” а.д.
Београд

ТИРАЖ:

13.000 примерака

ПРВИ БРОЈ ЛИСТА ЗДРУЖЕНЕ
ЕЛЕКТРОПРИВРЕДЕ СРБИЈЕ,
ПОД НАЗИВОМ ”ЗЕП”, ИЗАШАО ЈЕ ИЗ ШТАМПЕ
МАРТА 1975. ГОДИНЕ, ОД МАЈА 1992.
НОСИ НАЗИВ ”ЕПС”, ОД 6. АПРИЛА 2005. ГОДИНЕ
ЛИСТ ИЗЛАЗИ ПОД ИМЕНОМ ”kWh”

ИЗДАЈЕ
ЈАВНО
ПРЕДУЗЕЋЕ
ЕЛЕКТРОПРИВРЕДА
СРБИЈЕ

8

Привредно друштво "Електровојводина" д.о.о. Нови Сад је, по готово свим показатељима пословања, на водећој позицији у дистрибутивној делатности ЕПС-а. Прошле године наплатни задатак остварен је са 99 одсто!

26

На састанку са званичницима УНМИК-а у Звечану инсистирано је на праву на рад више од 8.000 протераних Срба из ЕПС-ових предузећа са Косова и Метохије и на накнади изгубљених зарада током седам година

28

Комбинација више модела трансформације ЈП, прилагођена делатности коју обављају, капиталу и потребном знању, убрзала би њихов развој, омогућила привлачење домаћих и страних инвестиција, раст квалитета услуга и створила инфраструктурне предуслове за повећање конкурентности наше привреде - изјавио је за лист "Политика" др Добросав Миловановић, директор Економског института

32

“Најгори је ветар. Кошава. Јесте зими хладно, а лети врело, али с пролећа или јесени, кад крене ветруштина и понесе га са депоније, тад је најтеже. Кад се овде нагутамо пепела, одлазимо под димњак термоелектране да се надишемо чистог ваздуха”

34 На простору који се одавно зове “Поље Д” 13. априла 1961. године заорана је прва бразда која је означила почетак отварања новог рудника, што је и заувек изменило судбине људи и овог крајолика.

42 У ТЕ “Костолац А” утрошиће се пет милиона евра за модернизацију и надградњу електрофилтера чиме ће се емисија чврстих честица свести на норму ЕУ од 50 милиграма по кубном метру.

50 Најугледнији светски стручњаци и политичари окупиће се 24-26. априла у Украјини да би на скупу “Двадесет година од инцидента у Чернобилу - поглед у будућност” сумирали поуке из несреће која је размерама радијације шокирала свет.

62

Сремска Митровица је један од наших најстаријих градова, развијан на темељима античког Сирмијума, једне од четири престонице Римског царства

■ НАШ ИНТЕРВЈУ ■■■■

04 ВЛАДИМИР БОРБЕВИЋ, ГЕНЕРАЛНИ ДИРЕКТОР ЕЛЕКТРОПРИВРЕДЕ СРБИЈЕ
Највећи колач још није на менију

■ РАЗГОВОР С ПОВОДОМ ■■■■

08 НЕДЕЉКО РЕБИЋ, ЗАМЕНИК ДИРЕКТОРА ПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА “ЕЛЕКТРОВОДИНА”
Кад сви плаћају струју

■ ФОРУМИ ■■■■

10 УПРАВНИ ОДБОР ЕПС-а

Производња покрива потрошњу

12 САСТАНАК ПОСЛОВОДСВА СА ДИРЕКТОРИМА ЗАВИСНИХ ПРИВРЕДНИХ ДРУШТАВА
Нова цена мења планове

13 ДВОГОДИШЊИЦА РАДА МИНИСТАРСТВА РУДАРСТВА И ЕНЕРГЕТИКЕ
Најстабилније у последњих 20 година

14 НАЛАЗИ НЕМАЧКОГ ЕКСПЕРТА СУПРОТНИ СТАВОВИМА СТРУЧЈАКА У СРБИЈИ
Спрегнута производња ни ефикаснија, ни јефтинија

■ АКТУЕЛНЕ ТЕМЕ ■■■■

15 ЕЛЕКТРОПРИВРЕДА СРБИЈЕ ПОСЛЕ ПОСКУПЉЕЊА СТРУЈЕ
Недостаје шест милијарди динара

16 СКУП ЕКОНОМИСТА НА КОПАОНИКУ
Две године без приватизације

18 ЦЕНОВНЕ ПРОИЗВОЉНОСТИ
Повратак у лањски јул

20 ЕЛЕКТРИЧНА ЕНЕРГИЈА СКУПЉА ОД 1. АПРИЛА
Просечан киловат-сат 3,83 еуроцента

22 МЕЂУНАРОДНИ РАЧУНОВОДСТВЕНИ СИСТЕМИ ICAS И FMS
Пресек ЕПС-а на длану

24 ЗАВРШЕН ГЕНЕРАЛНИ ШТРАЈК У ЕПС-у
Заустављено обезвређивање зарада

26 ЗАПОСЛЕНИ У ПРЕДУЗЕЊИМА ЕПС-а СА КОСМЕТА ТРАЖЕ ЗАШТИТУ ПРАВА
Унмик ћути, а Стразбур све даље

28 КАКО ТРАНСФОРМИСАТИ ВЕЛИКА ЈАВНА ПРЕДУЗЕЊА
Сачувати “златну акцију”

■ АКЦИЈЕ ■■■■

30 ЕПС И ДЕЦА - ТЕСЛА 150
Земљотрес огласио почетак

■ НА ЛИЦУ МЕСТА ■■■■

32 КОСТОЛАЦ
Укротитељи пепела

■ ПОВРШИНСКИ КОПОВИ ■■■■

34 ЧЕТИРИ И ПО ДЕЦЕНИЈЕ РАДА “ПОЉА Д”
Откопано 400 милиона тона лигнита

35 ПОВРШИНСКИ КОП “ДРМНО” ПРОЛЕЂЕ ДОЧЕКАО СА НОВИМ ПРОБЛЕМИМА
Машине моћније од воде

■ ТЕРМОЕЛЕКТРАНЕ ■■■■

36 ПРИПРЕМЕ ЗА ОВОГОДИШЊЕ РЕМОНТЕ У ТЕ “КОСТОЛАЦ”
Значајна улагања

37 ПРОИЗВОДЊА СТРУЈЕ У ТЕРМОЕЛЕКТРАНАМА “НИКОЛА ТЕСЛА”
Успешни и у првом кварталу

■ ХИДРОЕЛЕКТРАНЕ ■■■■

38 РЕМОНТИ У ДП “ДРИНСКО-ЛИМСКЕ ХЕ”
Хидрологија одређује старт

39 У ХЕ “БЕРДАП” ПРЕЛИВИ УМАЊИЛИ ПРОИЗВОДЊУ
Преко плана у првом тромесечју

■ ДИСТРИБУЦИЈЕ ■■■■

40 ПРИВРЕДНО ДРУШТВО “ЦЕНТАР” КРАГУЈЕВАЦ, д.о.о.
Савремена опрема за изналажење кварова

■ ЕКОЛОГИЈА ■■■■

42 ДОНАЦИЈА ЕВРОПСКЕ АГЕНЦИЈЕ ЗА РЕКОНСТРУКЦИЈУ ЕКОЛОШКИХ ПРОЈЕКТА
Еври за чистији ваздух

■ СВЕТ ■■■■

44 ПРВИ КОРАК ЕУ КА ЗАЈЕДНИЧКОЈ ЕНЕРГЕТСКОЈ ПОЛИТИЦИ
“Зелена књига” заокружује тржиште

45 ЕУ ТРАЖИ БРЖУ ЛИБЕРАЛИЗАЦИЈУ ТРЖИШТА ГАСА И ЕЛЕКТРИЧНЕ ЕНЕРГИЈЕ
Оштро против монопола

46 ДАНСКА ШАМПИОН У ШТЕДЊИ ЕНЕРГИЈЕ
Ветар “одувао” угаљ

48 ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТСКИ СИСТЕМ ЈАПАНА
Азија - центар НЕ

50 ДВЕ ДЕЦЕНИЈЕ ОД НЕСРЕЋЕ У СОВЈЕТСКОЈ НУКЛЕАРКИ
Чернобил још прети

52 НАСТАВЉА СЕ ГРАДЊА БУГАРСКЕ НУКЛЕАРНЕ ЕЛЕКТРАНЕ “БЕЛЕНЕ”
Надметање два конзорцијума

53 ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТСКИ СИСТЕМ ФРАНЦУСКЕ
Нуклеарке окосница самосталности

54 ЗАВРШЕНА ПРИВАТИЗАЦИЈА ДЕЛА МАКЕДОНСКЕ ЕЛЕКТРОПРИВРЕДЕ
Аустријанци - нове газде

■ КУЛТУРА ■■■■

56 ПЕТРОВАРАДИН
Гибралтар на Панонском мору

■ ЗДРАВЉЕ ■■■■

60 ДР МИОМИР ПЕЛЕНИШ, ИНФЕКТОЛОГ, УПОЗОРАВА
Антибиотиком на вирус, као топом на комарца

■ УПОЗНАЈМО СРБИЈУ ■■■■

62 У ПОХОДЕ КРАЈУ ГДЕ ЈЕ ЖИВОТ НАСТАО ПРЕ СЕДАМ ХИЉАДА ГОДИНА
Престоница Рима и Срема

ВЛАДИМИР ЂОРЂЕВИЋ, ГЕНЕРАЛНИ ДИРЕКТОР ЕЛЕКТРОПРИВРЕДЕ СРБИЈЕ

Највећи колач још није на менију

■ Надамо се да је поскупљење од 1. априла, конкретан потез који показује да власник жели да увећа вредност највеће компаније у Србији ■ Постоји велика жеља неких људи да учествују у приватизацији највреднијег у Србији - ЕПС-а

Мени је савршено јасно да је влада имала одиста тежак задатак приликом недавног одлучивања о могућем проценту поскупљења електричне енергије за око 15 одсто у просеку. С једне стране ваљало је добро избалансирати њену цену са платежним могућностима грађана, не довести ЕПС у још тежу материјалну ситуацију, али и задржати инфлацију у планираним овогодишњим оквирима од 9,3 процента. Одлука је донета и доживљавам је као подршку нашим убедљивим аргументима о свој погубности вишегодишње политике багателних цена електричне енергије у Србији, рекао је у интервјуу за "kWh" генерални директор ЕПС-а др Владимир Ђорђевић.

- Ако је ово поскупљење почетак краја таквог лошег сценарија по нас, онда имамо разлога, да и са те стране, будемо задовољни. Наравно, не у потпуности, али не треба бити ни нереалан у очекивањима, јер треба имати у виду дојучерашњу атмосферу препуну неразумевања, па и игнорисања наших оправданих захтева.

■ *Донација више нема, систем треба одржавати,*

треба се развијати... пошто се растће. Може ли све то уз ову цену киловајт-часа од 3,83 евро центи?

- Донација, разумљиво, више нема. Морамо живети и развијати се од ове цене. Ниска цена подстиче нерационалну потрошњу, умањује приходе с којима нема модернизације и ремонта постројења, инвестиција и развоја. То значи да је даље смањење трошкова императив. Сагледаћемо за шта имамо пара и шта не може да чека, а

ло шта променило у односу на раније. Шта о томе можете рећи?

- Када се брачни пар раздвоји после неколико деценија брака, и то брака без неких трзавица, обе стране се нађу у доста трауматичној ситуацији. ЕПС и сада ЕМС, такође су се раздвојили силом закона. То је ново стање за све нас - од поделе некретнина до преласка људи из једне у другу фирму. Извесно је да услови пословања мора да важе за оба електроенергетска субјекта и да нико није више или мање Европљанин, самим тим што је прешао у неку фирму формирану по европским директивама.

Не путује по српском преносном систему, европска струја, са европском ценом, већ наша са нашом ценом. Целокупан електроенергетски сектор мора заједно да иде до те жељене "зелене гране". ЕПС је, да се не заборави, произвођач електричне енергије и има обавезу да снабдева све потрошаче у Србији, без обзира да ли му се то исплати или не. Он је у функцији купаца. На све то морамо да се навикавамо. То ће трајати не месецима, већ годинама. За све то време ниједан купац у Србији не сме да осети да се у овом сектору дешавају промене.

И ЕПС и ЕМС, бар за сада, морају да схвате да нико није више или мање Европљанин, самим тим што је прешао у неку фирму формирану по европским директивама и да по српском преносном систему не путује европска струја, са европском ценом, већ наша са нашом ценом и да само заједно можемо стићи до "зелене гране"

шта мора да се одложи за неко боље и богатије време.

■ *Још мало ња је година дана оћкако у саставу ЕПС-а није мрежа високоћ наћона и ућрављање сисћем-ом. Поћрошачи, судећи ћрема квалитетћном снабдевању, не осећају да се би-*

Владимир Ђорђевић:
Донација више нема, морамо радити и развијати се са овом ценом

■ *Улазимо у четврти месец новоћ ЕПС-а, са 11 ћривредних друшћева. Промене, које су у неким срединама деловале поћућ "земљотреса", јер су изћубиле седишћја јавних ћредузећа, оћей нису ћореметћле снабдевање. Куда иде ЕПС и како ћа видитћ у наредних шесћ до 12 месеци, бар када је реч о инћерним односима?*

- И те промене се дешавају, али их потрошачи опет не осећају. Стечених навика, па и привилегија, људи у Србији се тешко одвикавају. Није то реч само о јевћиној енергији, већ и кад се губе директорске привилегије, јер је у ЕПС-у сада маће директора него раније. Другима је, рецимо, болно што један град губи седиште јавноћ предузећа, јер је маће тих седишта и тих предузећа. Али, тако мора да буде. Што се пре привикнемо и маће опиремо променама, биће боље. Што будемо маће времена трошили на објашњавање, резултати ће бити бољи. Наша је невоља што неминовне промене доживљавамо као проблем, а не као прилику да се унапредимо, поправимо, обучимо... Само код нас промене су добре, али ако

некада владала права јагма, сада одлазе мајстори и “печени” инжењери за чије школовање треба много новца и бар пет до десет година. Плате су нам већ мале и под сталном контролом. То су теме којима, уз све оно што нас свакодневно прати, ваља посветити пуну пажњу, али без сујете и “самоуправног синдрома” - да се о свему и на сваком нивоу одлучивања може нашироко и надугачко испразно причати.

■ *Колико су у иривредним друштвима спреми да иривхвате иривромене и да их иривроводе у иривијересу ЕПС-а, као иривсистема?*

- Рекао бих да деценијама постоји отпор према Београду. Али, то није само специфичност ЕПС-а. То је наша стара српска прича. Дирекција ЕПС-а у Београду, свиђало се то некоме или не, мора да буде још јача и да централизује неке функције, нарочито у овом транзиционом, трустном прелазном периоду. Није

то никакав хир актуелног руководства овде у Балканској улици, већ искуство којим нас подучава рецимо један немачки RWE. Ако Немцима то не смета, због чега то није могуће код нас. Проблем је, рекао бих, најпре у главама неких директора, а

ТЕ буде баш код њих. То је све наше. Државно, а не власништво локалне самоуправе. Дакле, држава мора да одлучује о судбинским питањима тих ресурса, али та неопходност, међутим, никако не значи и игнорисање локалне самоуправе. Напротив. Али, свако мора да зна да је у систему и да зна своје место у њему.

■ *Честите су оишћужбе да је ЕПС монополистиа и да ће куицима бити боље када им неко друићи буде иривродавао иривструју. Колико ЕПС (зло)уићи иривривблава свој моноићол?*

- Ако неко под монополом подразумева производњу

—*—
Наша је невоља што неминовне промене доживљавамо као проблем, а не као прилику да се унапредимо, поправимо, обучимо... Само код нас промене су добре, али само ако нас не погађају. Трошимо енергију на објашњавање, уместо на рад
—*—

онда се те мисли шире и на остале запослене. Уколико се та свест не промени, довешћемо људе који ће на ЕПС другачије гледати, који ће схватити да су део једног система, а не издвојена локална прича у којој су сами себи довољни, јер им је Бог дао угаљ, воду или су имали срећу да неко одлучи да

струје по најнижој могућој цени у Европи, да нам неко други одређује њену вредност и услове по којима ћемо је продавати, ако то значи обавезан увоз по много скупљој и продају по много нижој цени, без обзира на све губитке, ако смо “ослобођени” брига око развоја и будућности, ако морамо да водимо рачуна о соци-

Само тржиште и реална цена струје могу да заједно одведу и ЕПС и ЕМС на европску “зелену грану”

Владимир Ђорђевић:
Ко год жели,
нека гради
електране у Србији

јалним потресима у друштву и антиинфлационој политици владе... признајем да смо монополисти. Набеђени, везаних руку и ногу, али ето неки монополисти. Ваљда зато што смо једини произвођачи електричне енергије.

Да то више не би били, предлагем свима онима који би да од нас преотму ту "захвалну" улогу, да почну са грађењем електрана по Србији где год им се то учини технички и технолошки оправдано. И ми ћемо им у томе помоћи. Али, само под једним условом - да и за нас и тог "будућег партнера", антимонополисту, важе иста правила игре. Нема их, на жалост, и неће их ни бити. По садашњим условима нико неће код нас да улаже, јер неће имати профит. Нема тржишта без реалне цене и вишкова електричне енергије. Ко хоће то да разуме, знаће и остало.

■ *Чини се, међутим, да свей издалека боље види ЕПС нејо ишјо се назире са домаћом оишјиком. За ишјо је ишјо шјако?*

- Па, други виде чињенице. Трудимо се, а у сарадњи са Министарством рударства и енергетике, успевамо да креирамо пут којим идемо. Да утичемо на промене. То није лако, јер је пуно разних интереса и препрека, али ако желимо да ЕПС буде јак и лидер у региону, како га виде у Бриселу, ми се морамо сами за то изборити. А, како? Тако што ћемо продавати своју робу по ценама по којој би је нудио неко други ако би којим случајем купио ЕПС. Зар је то грех? Зар то није интерес државе и овог народа?

Кажу да држава није добар власник.. У реду. Ми би хтели да буде бољи. Да социјалу измести из ЕПС-

а у центре за социјални рад. Да сви имају исту цену струје. Не ову, већ реалну, а онај ко не може да је плати да прима социјалну помоћ или да ЕПС добије списак таквих људи и да из дела профита, који ће тада имати, плаћа њихове рачуне. Садашњи власник процењује да није могуће, а и нама је то јасно, јер је изгубљено много времена, да се одједном достигне та цена. Рецимо пет центи за киловат-сат. Зато смо се са владом договорили да до

*
Дирекција ЕПС-а у Београду мора да буде још јача и да централизује неке функције, нарочито у овом транзиционом, трустном прелазном периоду, не зато што је то хир актуелног руководства, већ искуство којим нас подучава рецимо један немачки RWE

*
2008. постепено идемо ка томе. Нека влада и Народна банка Србије обуздавају инфлацију неким другим инструментима, а не јевтином струјом. Једна Немачка или Француска

имају инфлацију од свега два - три процента, али цену струје која је три пута већа него код нас. Шта то говори? Да проблем није у цени електричне енергије. Она је само алиби код нас за дубље пропусте на другој страни економије.

Ипак, ако следеће године струја опет поскупи за износ инфлације, плус део који ће омогућити реално повећање за бар 10 до 15 одсто, ЕПС ће кренути ка циљу који смо зацртали, ка оној "зеленој грани".

Дакле, боримо се да управљамо променама, али управљач није најчешће у нашим рукама..

■ *Има ли и даље жеље, пре свега у домаћим круговима, да се управља променама у ЕПС-у и да се ишјо нејде кроји нејова ириватизација?*

- С времена на време такве жеље се појаве. Те идеје заступају "познати стручњаци", углавном преко неколико медија, који су у мањини, али њихов утицај не потцењујемо. Напротив, посвећујемо им пуно пажње. Блиски су неким међународним круговима, којима своја виђења представљају као државне, оп-

ште, владине... а онда ми имамо проблем да објаснимо да то нису званични, већ лични ставови. И ту нам одлази пуно енергије, али у игри су велики интереси. Стално морамо да понављамо - нисмо против приватизације, јесмо против распарчавања и распродаје ЕПС-а. Ти такозвани експерти, не више од њих двадесетак, тешко одустају. Час су овде, час су онде.

Намећу се као консултанти страних експерата, који, незнајући ништа о ЕПС-у ангажују њих, а онда они за добре девизне зараде пишу шта им се каже. Сакрију се који пут у неку агенцију или консултантску кућу, па чекају да им се укаже прилика да ураде оно што се од њих очекује, а ми онда имамо грдне муке да докажемо да све то није тако и да интереси државе, па и овог народа, нису да јевтино и на парче распродамо ЕПС. Али, и то смо - ми.

■ *Да ли може да се дојоди да ЕПС на време не дозна да је ишјо ишјавка у некој будућем сјоразуму, рецимо са ММФ-ом, у коме ће неко, зарад неке сийне финансијске ишјомоћи, ишјо ишјисаиши нешјо о ириватизацији ЕПС-а, не ишјо ишјо ишјо, на ишјо ишјо ишјо, ни Скуи ишјо ишјо Србије?*

- Тако нешто је заиста тешко, али не и немогуће. Управо о томе и говорим. Постоји велика жеља да се неки људи на овај или онај начин убаце у расподелу највећег и највреднијег колача у Србији - ЕПС-а. Невоља је, међутим, у томе што тај колач још није на менију. Цепане ЕПС-а на производни и дистрибутивни део, па распродаја дистрибуција већ је виђен сценарио. Веома је речит пример Македоније која продаје све дистрибуције за око 220 милиона евра. Новац ће отићи у државни трезор. Шта од тога има дојучерашњи власник, електропривреда? Ништа. Изгубила је тржиште на коме ће сада неко други,

ЕПС треба да прерасте у јавно акционарско друштво у коме би држава задржала већинско власништво или право на "златну акцију": ХЕ "Бердап II"

који ће од њих куповати струју или је увозити, ту исту робу продавати знатно скупље него електропривреда и уложен новац вратити за пет до шест година.

То Србији није потребно, иако се неки медији грчевито боре да докажу да ће народу бити боље када буде могао да купује струју од других. Али, по којој цени? Па то ће тржиште рећи, кажу. И хоће, али тада велике приватизоване фирме неће правити толике профите само на разлици између наше и европске цене струје. Још не видех да се ломе око куповине електричне енергије у суседним земљама. Што је тамо не купују? Можда зато што су задовољни нашом ценом и квалитетом услуге? Наравно, и те како су задовољни. Нарочито нашом ценом. Либерализоваће се тржиште. За коју годину и домаћинства ће

моћи да бирају од кога ће да купују струју, али тог избора нема без реалне цене. Дакле, цела та прича, а он-

Распродаја дистрибуција миличи на продају "Атекса", "Бетекса" или "Србијатекса", у којима после продаје нема српске робе из српских угашених фабрика, већ само увозне конфекције по светским ценама

да и улога појединих медија, има за циљ бацање прашине у очи јавности и прикупљање јевтиних политичких поена изједначавањем ЕПС-а са Владом Србије.

■ Чини се да се неки још нису помирили са чињеницом да ЕПС, попут других електропривреда, има право да изабере свој консултант. Ойкуда толика љућина и жеља да се ЕПС-у прописује шта и како треба да ради?

- То ме, искрено речено,

највише плаши. Да се у свој тој халабуци само нама, под утицајем "експертата опште праксе", како их ми овде зовемо, не онемогући да имамо свог консултанта с којим ћемо тражити најбоља решења за нас и државу. А шта ми то, забога, тражимо? Ништа више од онога што би добио тај неки нови купац неког ЕПС-а - нова правила игре на тржишту, нову цену и профит. Врло једноставно. Зар не? Ко би рекао да све то и нама треба. Сада и овде.

Мени све то личи, поједностављено, на продају наших "Атекса", "Бетекса" или "Србијатекса", али у њима се сада нуди страна конфекција по високим ценама. Нешто слично би требало да се и нама деси. Да ли смо сви за тако нешто? Мислим да нисмо.

ЕПС до 2008. мора да изађе на ту "зелену грану", са вишим ценама, јер само тако може да опстане и да

улаже, нарочито у еколошке пројекте. Због недовољне пажње према тој димензији могу нас, према европским стандардима за десет до 15 година, и затворити. Верујем да нико, па ни ти "експерти општег типа", нису за такав расплет. Имаћемо и ми своје сараднике и консултанте па нека они укрсте рукавице - чињенице са свима онима који мисле и тврде другачије. Има довољно искуства и земаља које су одавно прошле стазама којим тек ми треба да кренемо, а да не говорим о решењима појединих великих електропривреда у Европи. Па ако су оне опстале толике године, шта би и нама фалило да се угледамо на њих.

Нека све те чињенице буду и пред Скупштином Србије, ако власник тако жели и нека тај високи дом одлучи које је најбоље решење за све нас, па и ЕПС. Али дотле, како би поручио Матија Бећковић, ћераћемо се још. ■

Лазар Станковић

НЕДЕЉКО РЕБИЋ, ЗАМЕНИК ДИРЕКТОРА ПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА "ЕЛЕКТРОВОЈВОДИНА"

Кад сви плаћају струју

■ У протеклој години - наплата текуће фактуре 99 одсто, укупна наплата 80 одсто и добит од готово 1,2 милијарде динара ■ Највећи проблеми - застарелост мерне опреме и одлазак кадрова

Привредно друштво "Електровојводина" д.о.о. Нови Сад је, по готово свим карактеристикама пословања, на водећој позицији у дистрибутивној делатности ЕПС-а. У неким сегментима, на пример, наплати, постиже и вансеријске резултате. Прошле године је наплатни задатак остварен са 99 одсто! Успешни пословни резултати крунисани су и са пословном добити од готово 1,2 милијарде динара. Наплата потраживања не јењава ни почетком ове године и мада је рано за прогнозе, овде нема бојазни да ли ће се и овогодишњи наплатни задатак испунити. Али, отворено је питање докле ће бити могуће одржати тако импозантан пословни скок. Јер, као и у другим друштвима ЕПС-а и овде је све више

нерешених проблема, од којих пословање највише угрожавају застарелост мерне опреме и одлазак стручних кадрова.

- У процесу реорганизације и реструктурисања ЕПС-а, за разлику од других јавних предузећа, "Електровојводина" са променом правне форме није имала посебно тежак задатак - каже Недељко Ребић, заменик директора Привредног друштва "Електровојводина" д.о.о. У том периоду, међутим, послова и проблема је, ипак, било доста, а

У 2005. години 53 одсто кућаца на име редовној измиривања рачуна за ујтрошену електричну енергију остварило је укупно износило 260 милиона динара

пословање је посебно било отежано због ка-

шњења са формирањем скупштине друштва, као и са образовањем огранака. Јер, за то време једина овлашћена лица у предузећу били су директор и заменик директора. Још нису ни образовани огранци друштва. Имајући у виду да су послови на томе поодмакли, сви су, ипак, изгледати да ће ранијих десет делова предузећа као огранци

стартовати, како је и планирано, почетком априла.

Према речима Ребића, приводе се крају и послови на организацији и систематизацији радних места. Пошто је "Електровојводина" и у том сегменту била корак испред (систематизација радних места неколико је пута мењана у протеклих четири-пет година) и већ се у том погледу и унапред планирало, ове активности спремно су дочекане. Има, међутим, и другачијих предлога од најављених из Централне комисије ЕПС-а. Очекују се, стога, одлуке централне комисије и усаглашавања са конкретним предлозима организације и систематизације радних места, због чега је у игри и више варијанти.

Без обзира на коначна решења, истиче Ребић, став "Електровојводине" је да се у ове промене мора ићи опрезно и постепено. Тим пре што за њих треба припремити и људе. Није довољно зацртати организациону целину без одговарајућих радника, сматрају у овом друштву. Вертикално управ-

НЕДЕЉКО РЕБИЋ

ЗАМЕНИК ДИРЕКТОРА "ПД ЕЛЕКТРОВОЈВОДИНА"

Враћање на ниво губитака из 1990. године

"Електровојводина" је лане продала електричну енергију за 3,2 одсто више него у 2004. години и у том сегменту губици су били за 10,8, одсто, а у релативном износу за 13,5 одсто мањи у односу на претходни период. Учешће губитака у разводу електричне енергије у укупно преузетој енергији лане су износили 11,5 одсто и мањи су него у 2004. години када су били 13,3 одсто. Када се они, међутим, упореде са 1990. годином, када су били само седам одсто, очигледно је да предстоји спровођење великог задатка да би се они вратили на некадашњу позицију. Али, због ПДВ-а и помереног периода читања при крају године, такав проценат губитака није реалан и "прави" износи 12,3 одсто.

У току реновирање трафо-станица 110 kV

По наплати на челу у ЕПС-у

љање и руковођење и огранци са широком аутономијом, с тим што се пословна политика спроводи и контролише из центра - привредног друштва, биће темељ будућег пословања.

У 2005. години укупан проценат наплате, како истиче Ребић, био је 80,2 одсто (рачунајући и старе дугове), што је помак у односу на претходну годину када је износио 77,3 одсто. Када се посматра само текућа фактура, значи без старих потраживања, наплатни задатак је реализован са 99 одсто. Попуст од пет одсто - на име уредног измиривања рачуна за струју - остварило је 53 одсто купаца и укупно је изнео 260 милиона динара. Иако је ово конзумно подручје, са 874 хиљаде купаца, велико, бројила потрошача читавана су сваког месеца и издато је, стога, "само" 10,5 милиона рачуна. Што се тиче плаћања по репрограму старих дугова, од укупно закључених 20.556 спора-

зума са дужницима из 2003. године до краја протекле године раскинуто је 16.530, што значи и да се реализује још само седам

Из "Електровојводине" највише одлазе млади кадрови, значи љави ослонац, иако да ово привредно друштво тренутно почива на зајосленима старијим између 40 и 50 година

одсто тих уговора.

- Проблем кадрова, међутим, све више угрожава даљу успешну реализаци-

ју пословних функција "Електровојводине" - наглашава Ребић. Стимулативне отпремнине за одлазак у пензију искористило је укупно 215 радника (укључујући и 17 радника из "Јужне Бачке") и међу њима махом су отишли радници из области заједничких послова - инжењери и искусни монтери. Проблем је, пре свега, у томе што нема подмлатка, па самим тим ни обнове кадрова. Тим пре што и релативно млађи радници гледају на сваки начин да оду из предузе-

ћа. И иду. Одлази нам тако ослонац, напомиње Ребић, па "Електровојводина", као уосталом и читав ЕПС почива, стога, на кадровима старим између 40 и 50 година. А прави стручњаци без обзира на то ког профила, "праве се" и по десетак година. Разлози су познати, младима се више ништа не обезбеђује - ни пристојна зарада, ни стан, ни стручно усавршавање. Осим, само да уче од старијих.

Све је, такође, изразитији и проблем лошег стања мерне опреме - каже даље Ребић. Нема ни резервних делова и то најбиталнијих. Последица тога је што изостају, на пример, квалитетно баждарење и потребне поправке уређаја. Без обнове бројила не може се квалитетно радити, па то "прави" губитке на терет ЕПС-а. Тендер "Електровојводине" за набавку 10.000 бројила пропао је из формално-правних разлога због тога што је Комисија за јавне набавке прихватила примедбе појединих понуђача на делове расписаног конкурса. "Електровојводина", при том, остаје при ставу да таква набавка подразумева само квалитетна бројила. Ситуацију неће битно поправити ни то што ће ЕПС на основу кредита ЕБРД расписати међународни тендер за набавку бројила. Јер, у односу на потребе дистрибуција у ЕПС-у ове количине представљају само "кап воде у мору". За модернизацију мерне опреме (бројила) у "Електровојводини" већ две године у Новом Саду и Руми у току је, иначе, реализација пилот пројеката. Коришћење таквих нових технологија већ је показало низ погодности, а откривају се стално и нове. У Новом Саду почела је, такође, и реализација пилот пројекта управљања средњонапонском мрежом. ■

За инвестиције лане 840 милиона динара

У протеклој години у "Електровојводини" од укупно 840 милиона динара намењених инвестицијама највише је уложено у реконструкцију објеката од 110 kV (преузетих од ЈП Електроисток, а старих 30 и више година). Од педесет таквих трафо-станица реновирано је шест, док су у току припремни радови за још шест таквих објеката. Што се тиче средњег напона у тим трафо-станицама највише се ради на аутоматизацији процеса рада, односно на увођењу система даљинског управљања. Знатна средства потребна су и за реконструкцију ниског напона и то у свим огранцима друштва. У битна улагања Ребић убраја и реконструкцију подручних дистрибутивних центара, пре свега са новом рачунарском опремом и са новим верзијама SCADA система, као и радио система за даљинско читавање. У току је изградња и припрема рачунарске мреже за увођење SAP-а.

Миодраг Филиповић

УПРАВНИ ОДБОР ЕПС-а

Производња покрива потрошњу

■ У прва два месеца план производње електричне енергије пребачен за 12,4 одсто
 ■ Потрошња електричне енергије у марту за 300 милиона киловат-часова већа од планиране

“Власинске ХЕ” - један од четири огранка ПД “Хидроелектране Ђердап” д.о.о. Кладово

На седници Управног одбора ЕПС-а, одржаној 23. марта (председавао проф. др Јерослав Живанић), усвојене су информације о извршењу електроенергетског биланса Србије за јануар и фебруар, са проценом електроенергетске ситуације за март и са њеним сагледавањем за април 2006. године. Тренд високе производње електричне енергије настављен је и у прва три месеца у 2006. години. Производни капацитети ЕПС-а у јануару и фебруару пребацили су

ПД “ХЕ Ђердап” д.о.о. са четири огранка

Чланови Управног одбора ЕПС-а донели су одлуку о давању сагласности на одлуку о образовању огранака Привредног друштва “Хидроелектране Ђердап” д.о.о. Кладово. На основу тога као најшири организациони делови овог друштва образоваће се четири огранка, и то: ХЕ “Ђердап I” Кладово, ХЕ “Ђердап II” Неготин, “Власинске ХЕ” Сурдулица и ХЕ “Пирот” Пирот.

план за 12,4 одсто. За покривање потрошње, која је само у марту била за 300 милиона киловат-часова изнад билансом предвиђене, био је потребан и увоз електричне енергије, који је ипак био знатно мањи од планираног. Уместо 90 милиона, од других је купљено само се-

дам милиона киловат-часова електричне енергије и то због испомоћи у хаваријским ситуацијама.

Усвојени су, такође, информација о проблематици функционисања јавних предузећа ЕПС-а са Косова и Метохије за период јуни 1999 - фебруар 2006. годи-

не, као и извештај о реализацији инвестиција, реконструкција и одржавања електроенергетских дистрибутивних објеката на Космету у 2005. години. Донете су тим поводом и одлуке о средствима потребним за рад тих ЈП у 2006. години и о стимулативној накнади за споразумни престанак радног односа запослених на територији Космета.

Чланови Управног одбора ЕПС-а донели су и одлуке о давању сагласности за образовање огранака Привредног друштва “Хидроелектране Ђердап” д.о.о.

ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТСКА СИТУАЦИЈА КРАЈЕМ МАРТА

Електране - рекордно

Стабилна електроенергетска ситуација настављена је и у марту, иако је и потрошња изнад очекивања, и то захваљујући повећаном раду готово свих производних капацитета ЕПС-а. На основу процене реализације електроенергетског биланса за март, укупне потребе за електричном енергијом од преко 4,1 милијарду киловат-часова биће подмирене већим ангажовањем проточних ХЕ за 12 и акумулационих ХЕ за 73 одсто у односу на билансиране количине. Како је истакао Зоран Манасијевић, заменик генералног директора ЕПС-а, производња електричне

енергије у термоелектранама биће за девет одсто изнад плана, због чега је из копова Рударског басена “Колубара” било обезбеђено и пет одсто више угља од планираних количина. Повећану производњу у термокапацитетима, значи, успешно прати и добар рад копова. Стање акумулација на крају марта очекује се да ће износити 684 милиона киловат-часова, што је за 198 милиона kWh више од биланса. Количине угља на депонијама су на билансу. Почела је и ремонтна сезона, а са тим радовима су као први у ЕПС-у стартовали блокови ТЕНТ-а: А-5 (11. мар-

та) и у ТЕ “Морава” (21. марта).

Сагледавањем електроенергетске ситуације за април процењене укупне потребе за електричном енергијом износиће нешто изнад 3,3 милијарде киловат-часова и биће подмирене из производних капацитета ЕПС-а. У тој процени предвиђа се да ће проточне ХЕ произвести електричне енергије за 67 милиона киловат-часова мање, а акумулационе ХЕ за 139 милиона киловат-часова више од биланса. Из термоелектрана на угаљ очекује се да ће произвести планираних 1,6 милијарди киловат-часова електричне енергије.

ШИРЕЊЕ "ПОЉА Д" ПРИОРИТЕТНА ИНВЕСТИЦИЈА ЕПС-а

Пројект "тежак" 13 милијарди динара

Чланови Управног одбора ЕПС-а донели су одлуке о прихватању идејног пројекта са студијом оправданости проширења граница Површинског копа "Поље Д" и о одобравању његове реализације са утврђеном укупном предрачунском вредношћу у износу од 13 милијарди динара. Таква средства потребна су за: откуп земљишта (експропријација са процењеном вредношћу засада) - 1,81 милијарда, грађевинске објекте (пресељење постојећег гробља, уређење нових насеља, изградњу јавних објеката и површина и измештање дела пута Степојевац-Лазаревац) - 3,85 милијарди, нематеријална улагања (израда урбанистичко-планске и техничке документације и за накнаде и таксе) - 800 милиона и за експропријацију домаћинстава - 6,61 милијарда динара. Донет је с тим у вези и закључак да је потребно да, у складу са приоритетним акционим планом пресељења Месне заједнице Вреоци у 2006. години и у оквиру прибављених наменских средстава, надлежне службе у Привредном друштву Рударски басен "Колубара" без одлагања започну са спровођењем планираних активности у поступку пресељења домаћинстава и измештања сеоског гробља на тој територији.

Према речима Драгомира Марковића, директора Дирекције за стратегију и инвестиције ЕПС-а, на основу процењених потреба потрошње електричне енергије и сагледаних могућности производње електричне енергије до 2015. године повећање производње угља представља ударну инвестицију активност. У том смислу приоритетну инвестицију пред-

Рад копа "Поље Д" продужиће се до 2050. године

ставља проширење Површинског копа "Поље Д" у колубарском рударском басену, а што је у складу и са Стратегијом развоја енергетике. Средином 2010. године, наиме, завршава се експлоатациони век овог копа у садашњим пројектованим границама (на копу се производи 55 одсто укупне производње угља у РБ "Колубара" и снабдева се око 1.500 мегавата ТЕНТ-а). Према програму развоја РБ "Колубара" замениски капацитет за тај коп био је површински коп "Поље Е", али тек од 2015. године (до када је требало да се угљан на "Пољу Д" експлоатише). До скраћења експлоатационог века, међутим, дошло је због захтева МЗ Вреоци да се постојеће гробље обиђе, као и услед вишегодишње прекобилансне производње "Поља Д".

Наставак експлоатације на копу "Поље Д", технолошки гледано, најприхватљивије је у његовом проширењу на северозападној страни, чиме се залази у централни део МЗ Вреоци, обухватајући и гробље. Атар насеља, иначе, узима 1.879 хектара и у том експлоатационом простору налази се 550.000 тона угља.

На том подручју, међутим, налазе се и бројни енергетски објекти, као и магистрални и регионални инфраструктурни системи, чим је радом доста угрожена животна средина у насељу. Став житеља Вреоца, стога, је да је експлоатација угља на овом простору могућа само уколико се обезбеди исељење комплетног насеља са припадајућим гробљем.

Како је истакао Марковић, реализација ове инвестиције не може се спровести без претходног решавања имовинско-правних односа и обављања осталих послова везаних за расељавање МЗ Вреоци, а што обухвата пресељење домаћинстава и измештање сеоског гробља. Спровођењем тих активности створили би се предуслови како за проширење "Поља Д", као приоритетног задатка, тако и за перспективно отварање "Јужног поља" и "Поља Е". Тиме би се дугорочно обезбедила експлоатација од око 500 милиона тона угља и продужетак рада копа до 2050. године, односно до краја његовог експлоатационог века. ■

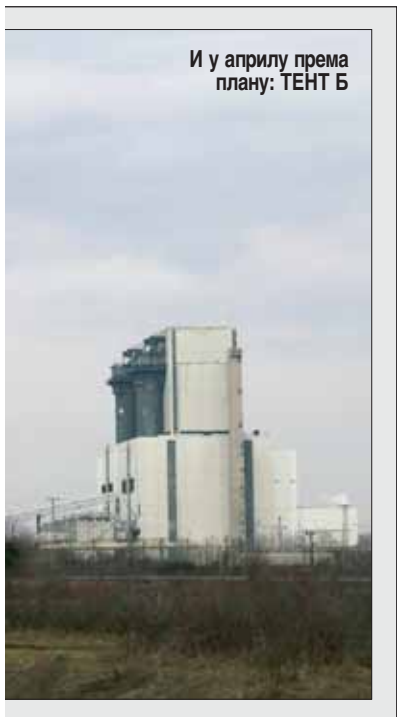
М. Филиповић

Кладово и о продаји угља запосленима по предлогу Синдиката радника ЕПС-а. Управни одбор ЕПС-а упознат је и са садржином програмског задатка за Партију 2 јавне набавке консултантских услуга за "Унапређење организационих, финансијских и инвестиционих перформанси ЕПС-а", а која се односи на избор и привлачење стратешког партнера за пројекте реконструкције Панонских ТЕ-ТО (реконструкција ТЕ-ТО Нови Сад). ■

М. Филиповић

И у априлу према плану: ТЕНТ Б

Нова цена мења планове

■ Од поскупљења струје - до краја године 8,5 милијарди динара ■ За раднике с Ко-
смета стимулативне отпремнине око 30.600 динара по години стажа

Од 1. априла 2006. Влада Србије је одобрила повећање цена електричне енергије, у просеку за 15 одсто. Од дистрибутера очекујем да после поскупљења проценат наплата не опадне, а све заједно нас чека и ребаланс годишњих планова пословања. То треба да се оконча крајем априла.

Ово је, на почетку састанка пословодства ЕПС-а са директорима зависних привредних друштава, одржаном 28. марта, рекао генерални директор др Владимир Ђорђевић. Драгојло Бажалац, заменик генералног директора, истакао је овом приликом да би повећање цене електричне енергије, у наредних девет месеци ЕПС-у требало да донесе додатних 8,5 милијарди динара. Такође је рекао да би с

власником требало да се реши и питање стимулација, односно да се од евентуално остварених уштеда, део средства усмери за стимулисање запослених.

За раднике ЕПС-а са Космета обезбеђене су стимулативне отпремнине и оне ће износити око 30.600 динара по години, а максимум је за 30 година стажа. Рок за пријављивање је месец дана (цео април), а потом одмах следе исплате. Директор Ђорђевић је наговестио да би на стимулативне отпремнине ускоро могло да рачуна и око 1.500 инвалида рада у ЕПС-у, као и део запослених у дирекцијама привредних друштава, посебно у "Колубари" и "Костолцу".

Ремонтни и инвестициони програми ће бити преиспитани у складу са новонасталим околностима после по-

купљења, а, како наводи директор Ђорђевић приоритети у овој години су:

Пети БТО систем у "Костолцу"; ТЕНТ блок А-4; ревитализација у ХЕ "Ђерлап", ако се стекну сви услови и ремонт багера у "Колубари", са елементима ревитализације - после завршетка монтаже "глодара 9". Код дистрибутера, због недавних кварова приоритетна улагања усмериће се београдској и нишкој дистрибуцији.

Почетком априла, заузеће се и коначни ставови око организације предузећа, односно привредних друштава, како би се све ускладило са законом, али, како је рекао Ђорђевић и повећала унутрашња ефикасност предузећа.

Присутни су обавештени да је досадашња Дирекција за дистрибуцију и трговину

електричном енергијом, сада раздвојена на Дирекцију за дистрибуцију (директор Радован Станић) и Дирекцију за трговину електричном енергијом (директор Драган Влаисављевић). Директори зависних привредних друштава су обавештени да ће Сектор за односе с јавношћу почетком априла припремити одговарајући упитник ради прикупљања података о свим интерним гласилима у систему ЈП ЕПС. На основу анализе, припремиће се и предлог за уједначавање дизајна, техничког уређивања, уређивачких концепција, формата, квалитета штампе, папира... Предлог за унапређење интерног информисања биће предат генералном директору до 15. јуна 2006. године.

Д. 06

ЕНЕРГЕТСКИ СЕКТОР У СРБИЈИ И ЕНЕРГЕТСКА ЗАЈЕДНИЦА ЈУГОИСТОЧНЕ ЕВРОПЕ

Корак ка Европској унији

Нацрт закона о ратификацији Уговора о оснивању енергетске заједнице југоисточне Европе припремљен је и очекује се да ће га Скупштина Србије усвојити до средине ове године. Ово је изјавио Радомир М. Наумов, републички министар рударства и енергетике на трибини "Уговор о оснивању енергетске заједнице југоисточне Европе - обавезе и могућности за електроенергетски сектор у Србији", која је на Машинском факултету у Бео-

граду одржана 31. марта, у организацији Друштва термичара Србије и Црне Горе.

Министар Наумов је нагласио да Уговор о оснивању енергетске заједнице представља камен-темељац европских интеграција наше земље и први корак ка приступању Европској унији. Он је рекао да ће овај документ, који је наша земља потписала прошле године, отворити могућности за развијање конкуренције на тржишту струје и гаса, приступ међуна-

родним фондовима за развој енергетског сектора и значајне приходе од транзита електричне енергије кроз Србију. Циљ је да се створи интегрисано тржиште за природни гас и струју, које би у другој фази могло обухватити и друге елементе, као што су течни природни гас или нафта. Наумов је рекао да ће се у наредних десетак година у енергетику југоисточне Европе инвестирати око 20 милијарди евра и да су потребе развоја већ наметнуте обавезу свих земаља потписница за успостављањем интегрисане структуре регулације тржишта. Што се Србије тиче, Наумов је рекао да није далеко дан када политичари неће одређивати цену струје, већ економске и тржишне законитости.

Генерални директор ЕПС-а Владимир Ђорђевић изнео је податак да у овом тренутку Електропривреда Србије има 30 квалификованих купаца електричне енергије, који троше по више од 25 милиона киловат-сати годишње. Иако су имали законску могућност, нико до њих, рекао је Ђорђевић, није напустио ЕПС и окренуо се другом снабдевачу, наравно због ниске цене струје у ЕПС-у.

Р. Е.

Камен темељац за европске интеграције: са трибине Друштва термичара Србије и Црне Горе

Најстабилније у последњих 20 година

■ Створен јак енергетски правни оквир и заокружен први циклус промена ■ Предстоји израда преосталих подзаконских аката, која ће омогућити увођење нових правила рада, пословања и развоја енергетског сектора Србије укључујући и партиципацију страног и домаћег приватног капитала у изградњи нових енергетских објеката

Основни задатак Министарства рударства и енергетике у Влади Србије увек је био да обезбеди стабилно и уредно снабдевање свим врстама енергента. Током ове две године тај циљ је у потпуности остварен и можемо да кажемо да је достигнути ниво енергетске сигурности Србије највиши у последње две деценије, а однос међу енергетским субјектима најразвијенији.

Оцењујући двогодишњи рад ресорног министарства, ове констатације изнео је Радомир Наумов, министар рударства и енергетике, на конференцији за новинаре, одржаној 14. марта у Влади Србије. У главне карактеристике рада министарства Наумов је убројао стварање јакког енергетског правног оквира, а даје су и основе за развој енергетике и рударства и то на принципима одрживог развоја, који би могао у довољној мери да створи енергетску независност за нашу државу.

У том смислу могу да кажем да је заокружен правни и законодавни оквир везан за деловање енергетских субјеката у Србији, уз поштовање

свих норми у свету, скопчаних са променама, које се догађају у енергетици у последњих 20 година. Ми смо заокружили први циклус промена у енергетици и могу да кажем да у наредне две године улазимо, на неки начин релаксирани, у реализацију онога за шта су постављене основе - рекао је Наумов.

- Доношењем тог закона, ЕПС-у и НИС-у смо створили правни оквир за процесе реорганизације. Оно што је још важније, њиме смо, јасно ставили до знања да желимо да сачувамо национал-

ношће усвојен у Србији. То је документ од државног значаја, који сагледава планове развоја енергетике, али даје и реалну подлогу за доношење других стратешких докумената - стратегије привредног развоја, одрживог развоја... Најважнији циљеви у наредном периоду су израда преосталих подзаконских аката, која ће омогућити увођење нових правила рада, пословања и развоја енергетског сектора Србије. Већ су донесене извесне уредбе и правилници и, како је рекао Наумов, још неколицина

докумената треба да се усвоји, како би се комплетирао поступак деловања закона. То се односи и на укључивање и партиципацију страног и приватног капитала у изградњи нових енергетских објеката.

Други важан циљ је, према речима министра, израда програма остваривања Стратегије развоја енергетике до 2015.

године, за све енергетске производне секторе и комуналне електране. У току је израда појединачних програма за сваку производну делатност и тај посао требало би да се оконча до половине ове године. Предстоје, како је речено и заједничке

активности с другим министарствима, а од инфраструктурних пројеката, приоритет је завршетак подземног складишта гаса "Банатски двор", изградња гасовода Ниш-Димитровград и окончање градње ТЕ "Колубара Б". Наумов је даље рекао да на међународном плану следи ратификација уговора о енергетској заједници југоисточне Европе и нагласио да је то најприоритетнији посао, који нам је омогућио да се и ми укључимо у ЕУ, без обзира на политичка и друга ограничења.

Александар Влајић, овом приликом је напоменуо да ће поменути уговор, после ратификације у Скупштини за нас постати обавезујући, али су неке његове одредбе већ у примени, с обзиром да имамо веома интензиван транзит електричне енергије преко осам граница, које нас окружују. Предстоји нам, како је рекао, и активно учешће у креирању регионалне енергетске политике у ЈИЕ, а после стварања националног тржишта, као предуслова, следи нам и његово отварање и укључивање у паневропско тржиште, са пуном применом економских и тржишних механизма. То ће бити обавезни да урадимо током 2008. године. ■

Д. Обрадовић

Конференција за новинаре у Влади Србије: предстоји наше активно учешће и креирање енергетске политике у ЈИЕ

Закон о енергетици, Стратегија развоја енергетике до 2015. године, реорганизација јавних предузећа и потписивање Уговора о енергетској заједници југоисточне Европе - кључни послови, који су обављени у последње две године

не енергетске компаније од распродаје. Приватизација да, али не по сваку цену и не преко ноћи - истакао је Наумов.

Он је даље напоменуо да је недавно усвојена Стратегија развоја, први такав документ у области енергетике, који је

Спрегнута производња ни ефикаснија, ни јефтинија

■ Хуберт Шелмовски у PKS изнео другачије мишљење о ефикасности спрегнуте или когенеративне производње електричне и топлотне енергије

Занимљив разговор вођен је 21. марта ове године у Привредној комори Србије, у оквиру Твининг пројекта за јачање Министарства рударства и енергетике, који финансира Европска агенција за реконструкцију као вид подршке тржишно оријентисаној реформи енергетског сектора у Србији. Хуберт Шелмовски, експерт из Немачке, исказао је јерес, којом је збунио готово све присутне домаће енергетичаре у препуној сали Коморе. Право да поставе додатно питање искористило их је неколико, па и председавајући проф. др Милован Студовић, саветник у Министарству рударства и енергетике, скренувши пажњу на прокламовану политику енергетске ефикасности у Европској унији.

У улози експерта из земље која је, заједно са Словачком, носилац реализације Твининг пројекта, Шелмовски је децидирано устврдио да спрегнута производња електричне и топлотне енергије није ефикаснија од одвојене и још додатно није ни економски исплативија. Пре него што је ово изрекао, он је навео да се у Немачкој неколико деценија воде дискусије којим обликом производње се постиже ефикасније коришћење примарне енергије и да се он лично готово четири деценије бави тим истраживањима и доказивањима.

На видео-биму приказао је шеме датих општих стандар-

да, које је допунио и сопственим прорачунима и објаснио да је коефицијент ефикасности код спрегнуте производње електричне и топлотне енергије 71 проценат, а код одвојене 75 процената. Додатно је анализирао ефикасност зависно од енергента, угља или гаса, затим од учешћа производње електричне енергије у спрегнутој производњи и посебно утицај губитака на укупну ефикасност и економску исплативост.

Шелмовски је нагласио да ефикасност није питање производње само, него целог ланца од произвођача до потрошача енергије, при чему морају да се рачунају губици на гасном мотору и пумпи, који нису мали, и нарочито губици у дистрибуцији, посебно топлотне енергије коју је врло скупо транспортовати. Уз мноштво егзактних показатеља, он је констатовао да спрегнута производња није алтернатива одвојеној, односно сепаратној производњи, већ њена допуна.

Како је ово виђење готово у потпуности одударало од важећих ставова стручне јавности у Србији, која спрегнуту производњу сматра неприкосновено ефикаснијом од одвојене, питања учесника ове својеврсне трибине више су била интонирана као несласлање него знатижеља. Пошто се инсистирало да Шелмовски каже како тумачи то да Европска унија својим директивама и субвенцијама афирмише спрегнуту производњу као ефикаснију у коришћењу примарне

Новосадска термоелектрана-топлана са спрегнутом производњом електричне и топлотне енергије

енергије, он је кратко одговорио да се његово мишљење не поклапа с политиком и директивом ЕУ, а потом рекао да сматра да је боље одредити се за одвојену производњу зато што ће увек бити више понуђача електричне енергије и гаса него топлоте. Такође, он је изразио сумњу да ће ЕУ трајно давати субвенције за когенеративна постројења.

На једном детаљу, који је доминантније значење добио тек са питањима учесника, овом извештачу се учинило да је разумео зашто су ставови г. Шелмовског дочекани као јерес, а не као друкчије мишљење коме подједнако треба посветити пажњу у разматрању начина ефикаснијег коришћења примарне енергије. Експерт из Немачке је све време имао у виду крајњег потрошача, који, према приликама у развијеним земљама Европе, посебно у Немачкој, ангажује само један киловат снаге електричне енергије и шест пута већу снагу топлотне енергије. У Србији, међутим, ослонац је на електричној енергији или, како је овде изнето на једном примеру, више од 50 одсто. Ипак, и када је то разјашњено, г. Шелмовски је остао при свом ставу о већој ефикасности одвојене производње

електричне и топлотне енергије, рекавши да је ефикасније и исплативије до домаћинства довести гас, којим се обезбеђује топлотна енергија за грејање простора, тошлу воду и припрему хране, него градити когенеративно постројење на гас и онда имати сталне губитке на гасном мотору и у дистрибуцији топлоте, која изискује непрестане високе трошкове.

Он је још додао да је потребно много више инвестирати у изградњу постројења за спрегнуту производњу, будући да је мрежа за даљинско грејање знатно скупља него гасна мрежа.

Овај разговор о ефикасности спрегнуте производње електричне и топлотне енергије односио се, како је речено, на велика когенеративна постројења, а не на мала која се користе за сасвим одређен, мали део, потрошача, типа болничког центра или слично. Професор Студовић је, захваливши г. Шелмовском, трибину завшио оценом да је, без обзира на различита виђења, било од користи чути ово излагање, тим више што је Србија пред задатком да нађе начина за ефикасније коришћење примарне енергије. ■

Анка Цвијановић

ЕЛЕКТРОПРИВРЕДА СРБИЈЕ ПОСЛЕ ПОСКУПЉЕЊА СТРУЈЕ

Недостаје шест милијарди динара

■ Са увећаном ценом киловат-сата, одлагањем дугова према Републици, уштедом на увозу струје и обезбеђеним средствима за Вреоце, смањен недостатак од 23,4 милијарде ■ Планови се могу успорити или пролонгирати за идућу годину, никако не и заборавити

Драгојло Бажалац

Шта је Електропривреда Србије добила са повећањем цене струје за просечно 15 одсто од првог априла ове године? На ово питање одговор смо потражили од Драгојла Бажалца, заменика генералног директора ЕПС-а за пословни систем, који је, у најкраћем, одговорио да је са новом ценом струје и укупним аранжманом с Владом Републике Србије, који је обухватио одлагање у овој години доспелих дугова и обезбеђење средстава за експропријацију земљишта за “Колубару”, Електропривреда добила велику шансу да реализује овогодишњи електроенергетски биланс и обезбеди довољно угља и електричне енергије.

На почетку разговора Бажалац је навео да би, да је струја у овом проценту поскупела 1. јануара, укупан годишњи приход ЕПС-а био увећан за 12 милијарди динара. То је могло значајно да разреши финансијске тешкоће у реализацији планираних, а не одложних програма одржавања и инвестирања. Како, међутим, нова цена важи од првог априла, приход ће на деветомесечном нивоу, дакле до краја ове године, бити увећан за 8,5 милијарди динара.

- Нажалост, не можемо у потпуности да рачунамо да ћемо сва ова средства имати до краја године. Основни разлог томе је што наплата за текући до-

спева тек следећег месеца, па ће тако децембарска потрошња, која је највећа и са највећом месечном фактуром, моћи да се наплати тек у јануару идуће године. Према томе, иако је то формално овогодишњи приход, реално је да ћемо до краја године моћи да наплатимо само око седам милијарди динара више него што бисмо са старом ценом киловат-сата. Овome треба додати да ће на укупан приход знатно утицати проценат наплате, који је сте планиран на нивоу од 92,6 одсто, али реално до краја године, и поред свих напора које улажемо, тешко ћемо то моћи да остваримо - каже Бажалац.

Уважавајући неопходност да се оствари овогодишњи електроенергетски биланс и обезбеди довољно угља и електричне енергије, Влада је прихватила да одложи отплату дугова који доспевају ове године, у укупном износу од осам милијарди динара. Према речима Бажалца, ово одлагање односи се на две милијарде динара дуга према Париском и Лондонском клубу поверилаца, који је за рачун ЕПС-а платила Република Србија, затим 2,3 милијарде позајмице од Владе, као и на 3,7 милијарде по основу кинеског кредита.

Тако ће се, са увећаним приходом од нове цене струје и неплаћањем овогодишњих доспећа дугова, у каси ЕПС-а наћи укупно око 15 милијарди динара више него што је са сигурношћу могло да се очекује када је у децембру прошле године усвајан Годишњи програм пословања за 2006. годину.

Заменик генералног директора подсећа да је у том програму исказан мањак у каси од 23,4 милијарде динара и каже да после ових одлука Владе Србије и резултата досадашњег пословања може да се рачуна да је тај мањак “покривен” са око 18 милијарди.

- Поред 15 милијарди који ће се у каси наћи по основу веће цене струје и одлагања дугова, Влада је одобрила и 1,5 милијарди динара за експропријацију земљишта за потребе РБ “Колубара”, односно за смештање Вреоца. С друге стране, ЕПС је, захваљујући изузетно повољној хидролошкој ситуацији, мање увозио струје него што је планирао и уштедео две милијарде динара. Тако збир премашује 18 милијарди динара. Но, ту морамо имати у виду да повећање цене струје доноси и увећање неких трошкова, као што су допринос за во-

де или накнада за услуге преноса електричне енергије, а могуће је и да ћемо имати нове издатке за инвестиције будући да су рокови померени, а цене импута ишле навише. У сваком случају, Електропривреди Србије ове године неће недостајати 23,4 милијарде, него око шест милијарди динара - истиче Бажалац.

Према речима Бажалца, очекује се да ће Влада рефундирати издатке у висини од око 3,4 милијарде динара за трошкове функционисања јавних предузећа ЕПС-а са Косова и Метохије. Уколико се то не догоди, каже Бажалац, мораће да се успори реализација програма, да се део планова помери за идућу годину, али од планираног се не може одустати.

- Уколико и поред свега не буде довољно средстава за реализацију планова, средства ћемо морати да обезбедимо од банака, јер електроенергетски биланс мора да се оствари. У овогодишњи програм ушло је само оно што се никако не може изоставити ако хоћемо да Србија има довољно струје идуће и наредних година. То се, пре свега, односи на планове за повећање производње угља, која више не може да прати увећану снагу ревитализованих термокапацитета, а из тога проистиче и наше опредељење да нема “кресања” планова - закључује Бажалац.

Одложен дуг

На побољшање материјално-финансијског положаја ЕПС-а у овој години знатно ће утицати и мере које је на захтев пословодства и Управног одбора ЕПС-а одобрила Влада Републике Србије. То се, пре свега, односи на одлагање дугова - каже Бажалац.

А. Цвијановић

СКУП ЕКОНОМИСТА НА КОПАОНИКУ

Две године без приватизације

■ Држава у овом тренутку није одговорни власник ЕПС-а, јер само повећање цене електричне енергије за 0,5 евро центи по киловат-часу, повећава вредност електропривреде за око милијарду евра - рекао је Драган Шаговновић из Економског института ■ “Капитулација” пред аргументима

Поскупљењем од 1. априла за 15 одсто у просеку, можемо да кажемо да је окончана права вишемесечна битка око цене струје. “Раг” још није, али мора се признати, да је велики

напредак министра финансија Млађана Динкића у схватању електроенергетске проблематике учљив из чињенице да је свој првобитни предлог - поскупљење струје за 10 одсто, упола увећао. У једном

скорашњем новинарском писанију, наведено је да је “Динкић капитулирао под притиском енергетског лобија у земљи, пре него што је добио увид у пословање ЕПС-а”. Ми бисмо рекли, да је Динкић добио цело-

ЕПС што више пропадне, а онда да га што јевтиније прода иностраним енергетским компанијама. По ономе што се до сада збивало са ценама, неко је и могао да извуче сличне закључке. Ако се томе додају и друга

Поштујте резултате ЕПС-а

Електропривреда Србије сада има производњу као и 1990. године, иако је систем 15 година старији. У раздобљу од 2001. до 2005. године, производња ЕПС-а повећана је за 6,3 одсто, погонска спремност за 13 одсто, а коефицијент принудних застоја мањи је за 45 одсто. Откривка је повећана за 79 одсто, губици на мрежи преноса мањи су за 17 одсто, увоз за 44 одсто, а степен наплате електричне енергије, од 2001. године, повећан је са 65 на 94 одсто! Трошкови по произведеном киловат-часу мањи су за 16 одсто и у околностима у којима радимо, ови резултати су свакако за респект.

Ове податке и констатације изнео је Ратко Богдановић, директор Дирекције за економско-финансијске послове ЕПС-а, на скупу економиста на Копаонику, додајући да је 2001. године ЕПС имао 61.000 запослених у 33 предузећа, а данас, односно у 2006. години, ЕПС има 11 привредних друштава са укупно 38.000 запослених. Издвојено је 27 предузећа неелектропривредне делатности са 17 хиљада радника, а остало је како је рекао Богдановић, резултат незанављавања кадра, који је отишао и стимулативних отпремнина. Он је поред осталог навео да је због заштите социјално угрожених категорија потрошача, ЕПС-у приход умањен за 400 милиона динара и да постоји неодржива ситуација, односно социјалнополитичка одлука о постојању попушта од пет одсто за оне који плате рачун за струју и један дан пре доспећа.

ЕПС-у је, истакао је Богдановић, у овом тренутку потребан предах да се стабилизује. Јер, није једноставан прелазак са 33 на 11 предузећа; то изазива велике ломове, нову организацију, промене систематизације, отпоре локалних самоуправа...

Говорећи о приватизацији, Богдановић је рекао да мора да се има у виду да је ЕПС другачији систем од НИС-а и да је у линији електропривредних делатности много теже замењивати учеснике. Ова прича није суштински актуелна док се не постигне цена, јер нема новог власника, ако нема профита. Он напомиње да је ту неопходно дати студиозна решења и да је у сваком случају велики ризик овакав систем и технички, а камоли власнички раздвајати у различитим структурама. Навео је пример ЕПС-а и ЕМС-а, односно да је уговор за услуге преноса и управљања системом од јула до краја децембра 2005. године, потписан тек 15. јануара ове године, а за 2006. годину још се није ни почело - иако је реч о учесницима, који су били заједно у систему. Може се замислити, рекао је, како то изгледа, када има више учесника, а регулаторно тело још није заживело.

“Порез на губитак”

Ратко Богдановић је на скупу економиста на Копаонику изнео и једну посебно парадоксалну ситуацију. Оснивањем ЕМС-а, ЕПС је изгубио право на пореску консолидацију. Закон, како је рекао Богдановић, брани марифетлуке око пореза и не жели да разне организационе промене доведу до избегавања плаћања пореза, али, овде је реч о владиној одлуци о формирању два јавна предузећа (ЕПС и ЕМС) и јасно је да се не ради ни о каквим марифетлуцима.

- У условима када смо приходовали отпусте дугова, који су нам дати (Париски клуб и остало) и у ситуацији када смо наше интерне дугове отписали, то се не признаје у пореском билансу. И сада, иако ЕПС има губитак на нивоу од шест до седам милијарди динара, мораће да плати милијарду динара пореза на добит. А нама тренутно недостаје 26 милијарди динара - рекао је Богдановић.

вит увид у пословање и друге важније промене у ЕПС-у и да је “капитулирао” под притиском аргумената. За такву промену схватања, по свему судећи, важну улогу одиграо је “Бизнис форум 2006” - традиционални скуп економиста, одржан од 1. до 3. марта на Копаонику, а посебно, излагање Драгана Шаговновића, директора консалтинга Економског института и члана председништва Савеза економиста Србије.

У поменутом писанију, наведено је, поред осталог, да је у “црној новинарској” кампањи Динкић нападан да не дозвољава поскупљење струје, јер жели да

сознања у вези са иностраним интересовањима за све јевтиније ЕПС, бојазан од штетних потеза за општи интерес је била оправдана. Ипак, није немогуће да Динкић у све то није био довољно упућен и да му распродаја није била повод за вођење такве, слободни смо да кажемо, крајње непримерене политике цена, када је струја у питању. У целом овом замешалству, по свему судећи, преломни тренутак, био је изношење детаља из рада под називом “Електропривреда: корпоратизација и/или приватизација”, аутора Драгана Шаговновића и Мирка Тодоровића (Еко-

Цена електричне енергије кључни фактор вредности електропривреде

ИЛУСТРАЦИЈА: ЈУГОСЛАВ ВЛАХОВИЋ

номски институт), на скупу економиста на Копаонику.

Осврћући се на опаску претходног излагача у панел дискусији, Ратка Богдановића из Електропривреде Србије, да је ЕПС-у у овом тренутку потребан предак, Динкић, који је председавао скупом, рекао је да ће ЕПС, што се Владе Србије тиче, сигурно предахнути у наредне две године, када је о приватизацији реч. Довршиће се до краја мандата владе то што је започето са НИС-ом, а што се тиче ЕПС-а, како је истакао, сигурно је да ће приватизацијом више да се бави наредна влада.

- Занимало би ме - рекао је тада Динкић - експертско мишљење консултанта Шаговновића: коју би стратегију ваљало применити када је ЕПС у питању?

- Анализом пословања ЕПС-а, дошли смо до тога да је цена електричне енергије, кључни фактор вредности електропривреде. Према тренутној цени, на нивоу од око 3,5 еуро центи по киловат-часу, електропривреда има негативну вредност капитала. Са повећањем цене до осам центи, вредност електропривреде, из негативне зоне, долази на десетак милијарди евра. Закључак је да повећање цене електричне енергије

за 0,5 еуро центи по киловат-часу, повећава вредност електропривреде за око милијарду евра. Зато слободно можемо да кажемо да је проблем приватизације електропривреде већи од комплетног посла досадашње приватизације свих предузећа и банака и у том контексту и мени се веома допада што је у овој панел дискусији речено да неће бити журбе. Јер, има ту још доста простора да се неке ствари ваљано сагледају, како би се нашао нај-

*
Приватизација електропривреде је већи посао од комплетне досадашње приватизације, свих предузећа и банака и мени се веома допада што је сада речено да се са продајом ЕПС-а неће журити, каже Драган Шаговновић
*

бољи пут - рекао је Драган Шаговновић.

Он је додао да држава у овом тренутку није одговорни власник електропривреде и да сада постоји краткорочно опредељење, које се заснива на одржавању социјалног мира, кроз ниске цене струје. Тиме је ЕПС доведен у стање у коме се налазио и претходних година.

На питање а шта се пред-

лаже, овај економски експерт је одговорио:

"Мада то парадоксално звучи, ми предлажемо да држава буде опет власник, али сада одговорни власник електропривреде. Сматрамо да је то могуће кроз корпоратизацију електропривреде, која би омогућила да држава ефекте свог власништва убира на власничкој основи, а не кроз мере, као што је ограничење цене струје и слично. Корпоратизација не значи одустајање од било какве приватизације: то је само прва фаза у подизању перформанси система. После тога би се отворио читав низ могућности за разна партнерства приватног и јавног власништва, као и за улажење у неке веће пројекте, разне инвестиције у нове погоне и слично".

Суштина овог приступа, како је рекао аутор, извучи се из суштине корпоративне филозофије, а то значи посматрање предузећа, као отвореног система, где се шири број заинтересованих учесника за његово функционисање. Сводна тачка њихових различитих интереса је да то предузеће истовремено ствара вредност на комерцијалном тржишту и на тржишту капитала.

- За стварање вредности на комерцијалном тржишту, кључни параметар је цена електричне енергије. Потенцијал ЕПС-а на комерцијалном тржишту је прилично висок, али пословање електропривреде није могуће комерцијализовати преко ноћи. Прилагођавање цене електричне енергије и комерцијализација пословања је средњорочни циљ ЕПС-а и постоји позната динамика којом се иде у правцу свега тога - каже Шаговновић.

Када је реч о акцијама, наставља он, ако би се гледале садашње цене и вредност електропривреде, могло би да се дође до закључка да су те акције неатрактивне. Међутим, ако се узме у обзир да је неминован раст цена струје, онда је потпуно евидентно да би те акције имале врло висок потенцијал на тржишту капитала. Остаје једино питање ко би био највиши уживалац раста вредности тих акција?

- Наш став је да то треба да буде држава до фазе док се ЕПС не подигне на неки виши ниво. Било би добро да се релативно смањи власништво државе и то би могло да се оствари кроз додатне емисије акција. Да бисмо имали купце тих акција, ЕПС би морао постепено да се преводи у профитабилну зону пословања. Док се то не учини, корпоратизација по систему иницијалне јавне понуде, нема смисла. Шири ефекти свега тога односили би се на развој тржишта капитала код нас, кроз његову интернационализацију, а очувањем једног оваквог система чува се и јак ниво интервенционизма у привреди и то на јасној економској основи. Држава би имала велики приход од дивиденди које би пристизале од електропривреде, у склопу подизања цене струје и побољшања пословања - рекао је Шаговновић.

Драган Обрадовић

Повратак у лањски јул

■ Крупне разлике у рачуницама и проценама кретања цене електричне енергије у југоисточној Европи ■ Струја је у Србији од 1. априла поскупела за 15 одсто и достигла би ниво од 3,83 евро центи, колико је коштала и 1. јула 2005. године

Увези са формирањем цена електричне енергије, како ове у Србији, тако и оне коју називамо светском, у последње време на скуповима код нас могла су да се чују врло различита мишљења. Чињеница да су све то изrekli стручњаци од ауторитета, свакако је утицала на стварање утиска да се до формирања цене струје, ипак долази на произвољан начин и да ту аршини могу да буду поприлично растегљиви. Код нас је то већ поодавно познато. Али и они из света, који нас подучавају преласку на њихов колосек, такође се поприлично разликују у својим ценовним рачуницама и проценама. То упућује на осетне примесе произвољности и у њиховом приступу. Ма колико ова поставка може да има необичан, а за некога и изненађујући призив, ипак је основана. То потврђују и најновији иступи у нашој замљи и "околини", водећих светских стручњака у овој области.

Дејвид Кенеди, високи представник Светске банке, приликом недавног боравка у Београду, на питање шта нам доноси отварање енергетског тржишта, одговорио је:

- Либерализација енергетског тржишта подразумева и тржишне цене струје, али се у региону југоисточне Европе, то неће догодити у наредних пет година. Анализе Светске банке показују да ће тржишне цене струје у Европи сви, па и Србија, плаћати од 2010. године. Колико ће то тада износити, тешко је рећи, али је основа за израду студије била некаква просечна тржишна цена струје, коју сада плаћа западна Европа и која износи 7,5 евро центи за киловат-час и тешко да ће бити јевтинија од тога.

Процене овог стручњака Светске банке су дакле, да ми бар до 2010. године нећемо доћи до светске цене струје, а и када дођемо она ће се код нас кретати

тек једва нешто више од 7,5 центи. Срђан Срећковић, помоћник министра трговине у Влади Србије, недавно је наговестио да је у плану да у наредне четири године цена електричне енергије у Србији достигне ниво од 5,5 евро центи, мада тренутно не постоји динамика њеног достизања. Таква цена, како је рекао у складу је са тржишним кретањима у региону и није спорно да се она до 2010. године, у односу на садашњи ниво (3,3 евро цента) повећа за 70 одсто.

Петер Шилдге, представник немачке електропривредне компаније RWE и главни обрађивач теме на веома посећеном скупу у оквиру циклуса "Дерегулација енергетског сектора", одржаном 1. марта у Привредној комори Србије, изнео је је своје закључке и процене, које се, слободни смо да приметимо, уочљиво разликују од горе наведених.

- Цене електричне енергије у домаћинствима у земљама југоисточне Европе веома су ниске и оне морају да пређу тежак пут да би дошле до нивоа, који одражава реалне трошкове. Наша сагледавања показују да, ако је цена електричне енергије на прагу електране између три и четири евро цента по киловат-часу, трошкови дистрибутивне мреже (који имају највише учешће у овој цени) бар шест центи и ако на то додамо маркетинг и неку малу добит долазимо до сазнања да би реална цена електричне енергије за домаћинства у југоисточној Европи, у најмању руку морала да се креће у распону од 10 до 15 евро центи по киловат-часу - рекао је Шилдге.

То би, дакле, хипотетички посматрано, могло да буде и двоструко више од претходне две процене! Трошкови, које је детаљно предочио господин Шилдге, делују нам прилично аргументовано и реално.

Отварање електроенергетског тржишта Србије и скоро ступање на снагу

Тежак пут до
цена електричне
енергије које
одражавају
реалне трошкове

Петер Шилдге

Уговора о оснивању енергетске заједнице југоисточне Европе, тешко да ће, бар засад, да донесу битније промене у политици цена у нашој земљи.

Жан Ковал, генерални секретар Међународног савета за велике електроенергетске системе (CIGRE), недавно је у часопису хрватске електропривреде "НЕР Вијеснику" изјавио да су велики потрошачи електричне енергије у земљама ЕУ у прво време по отварању електроенергетског тржишта имали пад цена електричне енергије, али да оне сада нагло расту. Најпре, због доста брзог раста цена горива. У Немачкој су цене за велике потрошаче у односу на најнижи ниво, до ког су дошле на почетку, сада повећане за око 50 одсто, а француски EdF их је подигао за 30 до 40 одсто,

Што се тиче домаћинства, Ковал је рекао да отварање тржишта електричне енергије код ове категорије потрошача, није донело снижења цена електричне енергије и да је незахвално предвиђати, како ће се ситуација даље одвијати на отвореном тржишту. Мада, како је навео, има и мишљења да би цене струје још више порасле да није било отвореног тржишта. Све ово ук азује, како истиче Ковал, да је тешко предвидети збивања на европском електроенергетском тржишту, а чињеница да се последњих година заиста мало улагало у градњу нових капацитета, указује на

Цене расту за 0,8 индексних поена

■ Релативно високо учешће енергије и посебно електричне енергије у индексу цена на мало, кажу у Републичком заводу за статистику, последица још ниске енергетске ефикасности

Миладин
Ковачевић

из његовог збира за вишу тарифу - 330 (и то за зелену зону - 151, за плаву - 158 и за црвену - 21) и за нижу тарифу - 63 (а од тога за зелену и плаву зону - по 28 и за црвену зону - 7). Ланчани индекс уз то, као други статистички показатељ који утиче на укупан раст цена на мало и самим тим на повећање инфлације, после ових промена процењује се да ће за електричну енергију укупно износити 111,7.

- Утицај најновијег повећања цена електричне енергије на укупан индекс цена на мало процењује се да ће, тако, износити 0,80 индексних поена и то као средина интервала од 0,76 до 0,84 - истиче Ковачевић. Тај број поена добијен је сабирањем индекса за фиксну накнаду од 0,11 (за једнотарифно бројило - 0,05 и за двотарифно бројило - 0,06), затим за једнотарифно мерење од 0,25 (за зелену зону потрошње - 0,17 и за плаву - 0,08), као и за двотарифно мерење од 0,44 индексних поена (у вишој тарифи укупно 0,37 или за зелену зону 0,22, а за плаву 0,15, односно у нижој тарифи укупно 0,07 или за зелену зону 0,04, а за плаву 0,03). Релативно високо учешће енергије и то посебно електричне енергије у индексу цена на мало, објашњава, при том Ковачевић, последица је још ниске енергетске ефикасности у Србији. И то било да је реч о сектору индустрије, пре свега због тога што застареле технологије троше пуно електричне енергије, односно о сектору домаћинства, које и даље у значајној мери троши електричну енергију за грејање. Када учешће те енергије буде мање, биће и мањи утицај цене струје на раст цена на мало. ■

тенденцију даљег раста цене струје.

Политику "лаганог" ценовног раста (сличну оној коју је изнео представник Светске банке Дејвид Кенеди) очигледно је заступао и наш министар финансија Млађан Динкић, с тим што је томе додавао још једну димензију - реално ценовно заостајање (у односу на курс односно инфлацију). До сада је, дакле, примењивао модел, с којим, ако се настави, пре може да се стигне до минималне него до светске цене струје. Од 1. априла ове године, просечна цена киловат-часа у Србији ће да порасте са око 3,3 на око 3,83 евро центи, што фактички представља враћање на ценовни ниво од 01.07.2005. године. Хоће ли бити још једног поскупљења до краја године? Тешко!

У 2007. години требало би да се дође до 4,1 евро цента за киловат-час, што је позиција још из децембра 2004. године: толико је тада коштала струја у Србији. Ако се узме у обзир реално повећање у односи на садашњу цену (3,83 цента по киловат-часу) од око седам одсто, као и инфлација која се може очекивати у међувремену, електрична енергија би у следећем кораку (у динарској вредности) требало да поскупи најмање за двадесетак процената. Тешко да ће се овај сценарио остварити и зато је извесно да ће струја у Србији и даље бити најјефтинија на овим просторима - подаље од реалног нивоа. Отварање нашег електроенергетског тржишта сигурно ће довести до раста цена електричне енергије у Србији, пошто оне немају куд на доле. Али, може да се предвиди да ће овдашњи сценарио достизања тржишне вредности заостајати и за оним најскромнијим проценама страних стручњака, јер је наша произвољност у формирању цене струје, бар за сада, ван свих категорија! ■

Драган Обрадовић

На основу података из ЕПС-а, укупан пондер за електричну енергију изнео је 716 и то као збир три пондера за фиксну накнаду, једнотарифно и двотарифно мерење, наставља своје стручно објашњење др Ковачевић. Пондер само за фиксну накнаду, рецимо, износи 79, а чине га фиксна накнада за једнотарифно бројило (36) и за двотарифно бројило (43). Укупан износ пондера за једнотарифно мерење од 244 срачунат је на основу зона потрошње и то зелене (122), плаве (86) и црвене (36). Пондер за двотарифно мерење, који износи 393 проистекао је

М. Филиповић

Просечан киловат-сат 3,83 евроцента

■ Цена електричне енергије повећана у просеку за 15 одсто ■ Киловат-сат за домаћинства и остале потрошаче из такозване широке потрошње увећан за 11,7 одсто

Електрична енергија у Србији од првог априла скупља је, у просеку, 15 одсто. У овом наврату је у највећем проценту поскупео киловат-сат за индустријске потрошаче на високом напону - 22 одсто, док је цена струје за малу привреду и јавну расвету повећана 20 процената.

За широку потрошњу, категорију у коју улазе и домаћинства, проценат поскупљења зависи од тарифне зоне. Тако је цена "зеленог" киловат-сата увећана 15, а "плавог" 9,8 одсто. "Црвени" киловат-сат је и овог пута остао на старом ценовном нивоу. Струја за домаћинства и остале потрошаче из такозване широке потрошње поскупела, је дакле, у просеку за 11,7 одсто.

Износ фиксне накнаде у

рачунима потрошача такође је увећан за 15 процената и износи 163,94 динара. После првоаприлског поскупљења "зелени" киловат-сат за домаћинства са једнотарифним бројилом кошта 2,90 динара, "плави" 4,15, док је цена "црвене" струје остала иста - 8,19 динара по киловат-сату.

Потрошачи који имају двотарифна бројила киловат-сат потрошен у време јевтиније струје у "зеленој" тарифи плаћају 0,83 динара а у "плавој" зони 1,19 динара. Ноћни

"црвени" киловат-сат, као и до сада, кошта 2,34 динара.

У скупљој, дневној тарифи двотарифни потрошачи "зелени" киловат-сат плаћају 3,31 динар, док је цена "плавог" 4,74 динара. Како "црвени" ценовник није мењан, најскупљи киловат-час у вишој дневној тарифи и сада стаје 9,36 динара.

Са оваквим "слојевитим", односно, различитим поскупљењима по зонама потрошње струје, промењен је и однос цена између "зелених",

"плавих" и "црвених" киловат-сати. Док је до 1. априла струја утрошена у "плавој" зони имала цену један и по а у "плавој" 3,25 пута већу од оне из "зелене" зоне, сада је "плави" киловат-сат 1,43, а "црвени" 2,82 пута скупљи од најјевтинијег из "зелене" тарифе.

Са априлским поскупљењем је, дакле, просечна цена киловат-сата, без урачунаог пореза на додатну вредност, за све потрошаче на свим напонским нивоима, са 3,33 увећана на 3,83 евроцента, што значи да је, због инфлације која је била већа од претходних корекција цене струје, враћена на ниво од пре неколико година. Поређење показује да је и даље на дну европске али и ценовне "лествице" земаља у региону.

П. М. П.

ИЛУСТРАЦИЈА: Ј. ВЛАХОВИЋ

ПОЧЕЛА ДА РАДИ ДИРЕКЦИЈА ЗА ТРГОВИНУ ЕЛЕКТРИЧНОМ ЕНЕРГИЈОМ

Балансирање на тржишту

Драган Влаисављевић

После одлуке о раздвајању Дирекције за трговину и дистрибуцију електричне енергије на две нове организационе јединице, од 1. априла са радом је почела Дирекција за трговину електричном енергијом за чијег директора је именован Драган Влаисављевић, који је пре краткотрајног преласка у ЕМС, радио у Центру за интегрални информациони систем (ЦИИС) на изградњи техничког система управљања у ЕПС-у и то на подсистему за управљање у реалном времену, као и на реализацији више пројеката из области примене информационих технологија у управљању ЕЕС.

- Један од првих задатака Ди-

реkcије је да са своја два сектора - Сектором за енергетско планирање и управљање и Сектором за промет електричне енергије унапреди дефинисане послове на виши технолошки, а самим тим и пословни ниво. У том смислу очекује се да и сама Дирекција кадровски и технолошки ојача и организује се у целину која би на квалитетнији и ефикаснији начин испуњавала своје обавезе - изјавио је Влаисављевић.

Основни послови Дирекције за трговину електричном енергијом су сачињавање плана рада производних електроенергетских капацитета на дневном, недељном, месечном и годишњем ни-

воу и његово усклађивање са планом испоруке електричне енергије купцима и планом набавке електричне енергије, управљање производном електричне енергије у реалном времену, обезбеђивање баланса понуде и потражње електричне енергије, као и информација о стању производних капацитета. Задатак Дирекције је и да истражује и анализира тржиште електричне енергије, обавља послове купопродаје електричне енергије у земљи и иностранству, обрачунава и фактурише продату електричну енергију и прати њену наплату.

Р. Е.

ИЗ ЕЛЕКТРОПРИВРЕДЕ ЦРНЕ ГОРЕ

Рекордан увоз струје

Електропривреда Црне Горе је у фебруару увезла рекордну количину електричне енергије, а ово се и те како одразило на рачуне грађана који су били поприлично затечени обрачуна- тим утрошеним износима за струју. Јер, ЕПЦГ себи не дозвољава да “губи” на увозу, па цена киловат-сата који се обезбеђује из других система увек утиче на задужења потрошача.

За струју увезену у фебруару плаће- но је 4,5 евро центи по киловат-сату и то без додатних трошкова и губитака на мрежи. Тако је, за разлику од јану- арских рачуна на којима је учешће увезене у укупној потрошњи струје изно- сило око 17 процената, оно у фебруар- ским достигло приближно 27 одсто!

Како је медијима рекао Сретен Гој- ковић, директор Сектора за трговину у ЕПЦГ, у фебруару је увезено 129 ми- лиона киловат-сати електричне енер- гије за које је ова компанија морала да издвоји око 5,5 милиона евра. Тог ме-

сеца је из других система набављено чак 63 одсто струје више него у јану- ру. Према очекивањима надлежних у овој компанији, мартовски увоз је тре- бало да буде за око 15 одсто мањи од фебруарског.

Црна Гора, иначе, из увоза набавља безмало сваки трећи киловат-сат, а струју из других система обезбеђује за све потрошаче изузев за Комбинат алуминијума Подгорица, који за тре- ћину својих потреба сам уговара увоз.

Уместо 1. априла, како је предвиђе- но електроенергетским биласом, ре- монт у пљеваљској Термоелектрани почеће за десетодневним закашње- њем. До померања првобитно предви- ђених рокова дошло је како би се оба- вила квалитетнија припрема за поче- так радова, али и испунио тромесечни план производње струје. Од почетка године до пред крај марта ова термо- електрана је систему испоручила више од 260 милиона киловат-часова елек-

тричне енергије. Према плану, до кра- ја године треба да произведе милијар- ду киловат-сати, за шта ће бити утро- шено 1,35 милиона тона угља. Термо- електрана “Пљевља” ће, уколико не бу- де ремонтована турбина, у застоју, ка- ко је превиђено, бити највише 40 дана.

Црна Гора, иначе, све више пажње поклања својим хидроенергетским по- тенцијалима. Тако Бранко Радојичић, аутор књиге “Воде Црне Горе”, која је издата на Светски дан вода, 22. марта, између осталог, тврди да је ова репу- блика највеће “енергетско врело” због великих висинских разлика између из- вора и ушћа њених река. Рачуна се, наиме, да хидроенергетски потенци- јал Црне Горе износи 9.846 гигава- т- часова годишње, док искористиви по- тенцијал за изградњу малих хидро- електрана достиже око 1.320 гигава- т- часова електричне енергије за годину дана.

П. М. П.

ЕПС У ПРВОМ ТРОМЕСЕЧЈУ 2006. ГОДИНЕ

Капацитети на максимуму

Према подацима из Сектора за планирање и управљање, укупне потребе за електричном енергијом у првом квар- талу 2006. износиле су 12,126 милијарди кило- ват-сати. У том периоду капацитети ЕПС-а (са ХЕ “Пива” и ХЕ “Газиво- де”) произвели су 11,628 милијарди киловат-сати електричне енергије. То је 8,4 одсто више од би- ланса, а 1,9 одсто више од остварења у истом пе- риоду прошле године. У прва три месеца ове годи- не проточне хидроелек- тране произвеле су 2,780 милијарди киловат-сати, што је за 7,6 одсто изнад биланса, односно за де- вет процената више него у истом периоду лане, док су акумулационе хи- дроелектране произвеле 1,013 милијарди киловат- сати, што је 39 одсто ви-

ше од биланса, односно 6,6 одсто више него у истом периоду претходне године. Производња термокапацитета (без електрана на Косову) премашила је биланс за 9,6 одсто, тј. била је за 3,7 одсто већа него у првом кварталу 2005. године. Потребе за електричном енергијом подмирене су и набавком 498 милиона киловат-сати од других електроенергетских система и партнера.

Крајем марта стање на депонијама угља и у аку- мулацијама било је задовољавајуће, тачније 13,6 одсто више од биланси- ране количине угља и 66 одсто максималног садр- жаја у језерима.

Како је већ раније иста- као Зоран Манасијевић, заменик генералног ди- ректора ЕПС-а за технички систем, сви ови подаци

Производња у термоелектранама изнад биланса за 9,6 одсто

говоре да је ЕПС спреман ушао у зиму и да је планирање рада капацитета било одлично. Циљ је био да се задовољење потреба

конзума покрије првен- ствено уз максимално ан- гажовање капацитета ЕПС-а.

Р. Е.

Пресек ЕПС-а на длану

■ Почела обука прве групе корисника ■ Применом интегрисаног компјутеризованог рачуноводственог система ЕПС се приближава и свом глобалном циљу - да постане лидер у региону

Пројекат интегрисаног рачуноводственог система ICAS почео је да се остварује у ЕПС-у. После завршеног тендера за набавку и примену апликативног софтвера и пратеће хардверске опреме, односно избора SAP софтвера, 20. марта у згради Диспечерског центра на Вождовцу, почела је обука прве групе корисника.

После повезивања са УСТЕ, један од најважнијих корака приближавања наше електропривреде Европи, односно европским и светским стандардима, свакако је и увођење Интегрисаног компјутеризованог рачуноводственог система ICAS, односно Финансијског система управљања FMS. То, свакако, иде у прилог остварењу глобалног стратешког циља ЕПС-а - да у електроенергетској области постане лидер у региону. Суштина примене система ICAS је у томе да се добије таква алатка, која ће омогућити пословодству, да много ефикасније управља електропривредом. Од постанка ЕПС-а, постојао је проблем управљања финансијским средствима на уједначен начин у свим предузећима. Овај пројекат има за циљ да уведе јединствене стандарде и процедуре, начине књижења, праћења и управљања, како рачуноводственим подацима и информацијама, тако и финансијским токовима.

Средства за овај пројекат дала је шведска влада (SIDA), а Светска банка је ад-

министратор кредита. У првој - пилот фази, софтвер ће да буде примењен у пет предузећа и то: у Дирекцији ЕПС-а и зависним привредним друштвима - "Електровојводици", ТЕНТ-у и РБ "Колубара", као и у сада одвојеном ЕМС-у. Та предузећа изабрана су као репрезенти своје делатности, јер, ма колико је такав софтвер савршен, ипак мора да се прилагоди специфичним потребама тих делатности.

Владимир Обрадовић је пројект менаџер од стране ЕПС-а, а сајт менаџери, односно одговорни менаџери пилот пројекта су: Недељко Ребић (Електровојводина), Милан Урошевић (ТЕНТ), Драган Томаш (Колубара), Ирена Нинић (Дирекција ЕПС-а) и Јован Ећимовић (ЕМС).

Процес примене пројекта надгледаће и Управни

ICAS је "алајка" која омогућава пословодству да многи ефикасније управља електиропривредом

комитет чији су чланови: Ратко Богдановић, Бранимир Ђорђевић, Драган Поповић и Владимир Обрадовић.

Како нам објашњава Обрадовић постоје четири групе великих послова (модула). Први је финансијски модул, затим следи, поједностављено речено контрола, магацинско пословање и информатика која то прати. Те четири групе тимова ће се обуча-

Владимир
Обрадовић

вати, а почело се најпре од FI тима (за финансије) и обука ће трајати до јула ове године. Остали: Тим за СО, Тим за MM/WM и Тим за технологију биће сукцесивно обучавани. По сваком модулу, односно тиму обучаваће се по 20 полазника. Они, како наводи Обрадовић, треба да се упознају са технологијом SAP софтвера, примере нашу организацију SAP-овој и да, када буде требало, дају кључне инпуте људима, који доносе одговарајуће одлуке.

SAP систем користе: EdF, E.ON, RWE, Дојче банка, Дженерал моторс, IBM и многи други, који по свету имају велики број фирми кћерки. Да би се обезбедило управљање свим тим деловима, овакав програмски пакет постаје неопходан инструмент. Сама чињеница да ће ЕПС убудуће радити по том систему, у великој мери ће му подићи и бонитет и имиџ. Јер, то инвеститорима и финансијским кућама, значајно указује на озбиљност и углед фирме.

У Првој фази биће при-

мењено 450 лиценци и обучено исто толико корисника. Програмски пакет, поред осталог, нуди и јасан увид у то ко је и када извршио какву промену стања, дао налог за плаћање. Постојаће траг за сваку активност у рачуноводствено-финансијској сфери, чиме ће се у великој мери спречити и евентуалне злоупотребе. Све то треба да омогући да се има биланс стања или биланс успеха на месечном и недељном нивоу, а постојаће и модел извештавања, тако да ће управљачки кадар у предузећу увек имати јасну слику где се шта дешава и у каквој се ситуацији налази предузеће. Инвестиције ће моћи да се прате од почетка до краја. Видеће се да ли је пробијен буџет, постоје ли одређени проблеми и какве су интервенције потребне. Ови системи радиће у склопу међународних рачуноводствених стандарда и међународних стандарда о извештавању, тако да ће ти извештаји и инопартнерима бити лако препознатљиви и разумљиви. ■

Д. Обрадовић

Отпори конкретним променама

■ Тежња да се систематизација уради према тренутно расположивим кадровима, иако су се на почетку сви сложили да се то сачини према објективним потребама посла

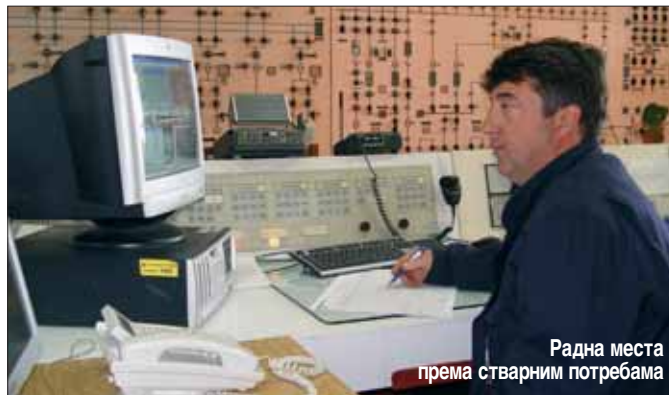
Како се приближавао завршетак рада на новој организационој шеми и систематизацији радних места, повећавали су се и отпори конкретним променама. Типична грешка, која је при том чињена је тежња да се систематизација уради према тренутно расположивим кадровима, иако су се на почетку сви сложили да се она сачини према објективним потребама посла и то не само садашњег већ и будућег. Ипак, до основних решења се дошло.

Овакву констатацију изнео је Зоран Манасијевић, заменик генералног директора ЕПС-а и председник Централног стручног тима за систематизацију радних места, додајући да је ваљано обављање овог посла потребно не само због обавеза, које следе по Закону о енергети-

ци, већ и због промене целог амбијента у коме сада послују предузећа у саставу ЕПС-а.

Манасијевић подсећа да је на састанцима Централног стручног тима указивао да мора да се сачини прилагодљива систематизација, која ће моћи да поднесе терет су-трашњице, да мора да се развија тимски дух, да морају, не само да се прате законски нормативи већ и да се креирају... Све је то, како каже, тада прихваћено, али како се ближило време за коначна решења, то се заборављало. Уследило је затварање у себе и прављене су целине, које су испуњавале само најнеопходније функције и које су актуелне само у овом тренутку.

- Покушавао сам да по разним питањима постигнемо висок степен консензуса, али то није било могуће, јер би

Радна места према стварним потребама

инсистирање на консензусу значило би да би посао око систематизације, по мојој процени, потрајао једно 12 година. Зато смо у једном тренутку пресекали разматрање разних варијанти и за свако привредно друштво Централни тим је, на основу додашњих искустава и рада, припремио оно што сматра најбољим решењем. Свако привредно друштво је добило основну шему и њихов задатак је био да такву шему разраде до најситнијих детаља и да је попуне с одговарајућим бројем радних места. Одговори ових дана стижу на адресу Централног стручног тима, и то је сада основа коју ће разматрати генерални директор

- рекао је Манасијевић.

Он даље објашњава да, када се сви подаци буду довели на приближно исту раван техничке обраде и одређених детаља, а то се очекује у првој недељи априла, сматраће се да је Централни стручни тим свој посао обавио. Ти резултати ће се дати на увид генералном директору и после евентуалног уношења измена, представљаће основу, која може даље да се надграђује и дорађује. Наш саговорник истиче да је Централна комисија, без обзира на све тешкоће, обим задатка и све отпоре, који су постојали, ипак успела овај посао коректно да приведе крају.

Д. Об.

НОВА ОРГАНИЗАЦИЈА И СИСТЕМАТИЗАЦИЈА У ПД "ТЕ НИКОЛА ТЕСЛА"

Мање директорских места

Да се у ТЕНТ-у не мисли само на производњу, екологију, цене, обнављање капацитета или енергетску ефикасност, већ и на људе, илуструје податак да се веома брзо ради на новој систематизацији којом треба да се отклоне уочене неправилности.

- Није нам први пут да радимо систематизацију радних места. Али, овог пута тачно знамо шта хоћемо, како треба да изгледа привредно друштво, који кадрови су нам потребни, као и које промене желимо. Све ово је посебно значајно у фази у којој настављамо са пословима реструктурисања, каже Бошко Буха, директор ПД ТЕ "Никола Тесла":- Осим "скраћивања" на врху, има неких суштинских промена које се не виде, али су веома значајне. Требало би да прво "скројимо" директорска места, да видимо која руководећа места остају, а која не. Примера ради - током година систематизација се усложња-

вала, мењала и допуњавала, па се догодило да имамо пуно "малих директора" и превише нивоа у руковођењу. Најчешће, нивои у руковођењу су прављени да би се неки људи наградили, јер није постојала друга могућност. Тако се догодило да смо сами себи постали компликовани.

Увидом у постојећу систематизацију у ТЕНТ-у, нарочито у делу одржавања, уочљиво је да има много извршилаца, више нивоа руковођења и са новом систематизацијом настојаће ће да се тај број смањи. Такође, постоје радна места на којима се не разликује да ли је радник организатор или извршилац послова, па се у пракси често остављало раднику да сам процени шта ће бити. Проблеми су стварала и радна места на којима је уочљива дуалност, односно два радника су на једном послу. Један ради припрему, а други непосредно извршава посао. Проблем настаје када се покрене питање одговорности

јер не може да се утврди ко је крив за нешто што није добро урађено. На основу размисљања, у новој систематизацији ће постојати специјалисти за одређене врсте послове који ће бити и непосредни извршиоци и на тај начин ће се смањити број пословођа.

- На први поглед ове промене нису суштинске али су врло битне за ефикасно пословање и добру организацију рада. Када систематизација буде завршена, вероватно, препознаће се и људи којима у догледно време овде није место. Резултат тога биће неки технолошки вишак који ће се исказати. Наравно, тај технолошки вишак ће се решавати уважавајући социјални момент. Облик решавања зависиће од одлуке у ЕПС-у и биће кроз стимулативне отпремнице, преквалификацију или неку други вид смањивања броја запослених - рекао је Бошко Буха.

К. Ј.

ЗАВРШЕН ГЕНЕРАЛНИ ШТРАЈК У ЕПС-у

Заустављено обезвређивање зарада

■ Договорена позајмица за други квартал ове и први квартал идуће године, као и раст плата до септембра ове године ■ Део средстава намењен за допунско пензионо осигурање

Генерални штрајк Синдиката радника ЕПС-а, који је започет 10. јануара ове године, завршен је 31. марта, када је постигнут договор с ресорним министарствима о испуњењу штрајкачких захтева у вези с побољшањем материјалног положаја запослених и утврђивањем вредности радног часа за ову годину. Како се оцењује у Главном одбору Синдиката ЕПС-а, у преговорима са министарствима дошло се до најбољег могућег решења у датим условима, јер је обезбеђеним позајмицама и утврђеном вредношћу радног часа заустављено даље обезвређивање зарада у ЕПС-у и ЕМС-у.

Поред позајмице коју су запослени у ова два јавна предузећа добили за први квартал ове године, на основу споразума потписаног 27. јануара, договорено је да још један зајам уследи за други квартал ове године, као и позајмица прва три месеца наредне годи-

не. При томе, Синдикат је успео да обезбеди да позајмицу добију и запослени у предузећима која су се издвојила из ЕПС-а, али само за време док су били у ЕПС-у, а које припада периоду наглог обезвређивања зарада, односно прошлог и претпрошлог године. Што се вредности радног часа тиче, како каже Мирослав Величковић, председник Главног одбора Синдиката ЕПС-а, прихваћена је најбоља варијанта која је била могућа с обзиром на обавезе које Влада Републике Србије има према ММФ-у, у погледу ограничења раста зарада у јавном сектору.

- Очито је да нисмо добили проценат раста плата какав смо на почетку тражили рачунајући да наше зараде треба да прате инфлацију и реално расту. Ипак, постигли смо нешто што ни у једном од претходних споразума није тако јасно дефинисано, а то је да је раст вредности радног часа утврђен до

септембра, а тада ћемо поново сагледати кретање инфлације и цена и преговарати о платама за последњи квартал ове године. То је важно не само стога што оставља могућност за одговарајуће корекције у текућој години, него и што даје шансу за повољнији старт у идућој. Из тих разлога је Главни одбор оценио да смо дошли до најбољег могућег решења у овом тренутку - истиче Величковић.

Као посебно значајан резултат штрајкачких активности, наш саговорник наводи договор да се део средстава од укупне масе намењене унапређењу материјалног положаја запослених усмери за допунско пензионо осигурање. Захваљујући томе, запослени у ЕПС-у имаће допунско пензионо осигурање, које је послодавац обавезан да уплаћује, а сваки од радника моћи ће добровољно да доплаћује део средстава. У Центри Синдиката су

Допунске пензије у повоју

- Пензиони фондови су класични инвестициони фондови. Човек улаже своја средства за пензију, којима фонд управља тако што их улаже у профитабилне програме и увећава приносима. Када се до пензије стигне, уложена средства сваког појединца буду увећана за тај одређени износ добити, и то је оно што свакога може да определи да добровољно улаже за већу пензију од оне коју добија осигурањем код државног фонда. Дакле, тек са инвестиционим улагањима средстава допунско пензионо осигурање има сврху. Код нас је то све још у повоју. Закон о добровољним пензијским фондовима и пензијским плановима, који је ступио на снагу почетком априла ове године, регулише начин функционисања добровољних пензионих фондова, али се тек очекује да Народна банка Србије донесе прописе којима ће регулисати методологију усклађивања постојећих осигуравајућих друшта-

ва, која имају дозволу за обављање послова добровољног пензионог осигурања, да могу да наставе да се баве овом делатношћу. Односно, ова друштва треба да ускладе своју организацију и пословање са овим новим законом, а рок за то је 31. децембар ове године. Битно је, међутим, да се створе законски оквири да ови пензиони фондови делују као инвестициони. Дакле, потребно је да се донесу још два закона, и то о добровољном пензионо осигурању и о инвестиционим фондовима. У том контексту, одлука да послодавац уложи иницијална средства за увођење допунског пензионог осигурања за запослене у ЕПС-у може се посматрати као увођење новог, додатног вида заштите запослених, који ће се тек развијати, зависно од унапређења општег, друштвеног амбијента за одговарајућу социјалну сигурност - каже Вера Томовић, дипломирани правник у Центри Синдиката ЕПС-а.

Мирослав Величковић даје изјаву новинарима у време протеста пред Владом Србије

Са потписивањем Споразума
завршен генерални штрајк

одмах по постизању овог договора започете припреме за хитну измену Посебног колективног уговора, којима треба да се дефинишу оквири за допунско пензионо осигурање.

Величковић за наш лист каже да преговори о штрајкачким захтевима нису били лаки, али додаје да ће са потписивањем споразума, које по

Штедња и плате

- На кретање плата у ЕПС-у у овој години утицаће и резултати рада и пословања. У преговорима је прихваћено да, уколико буде уштеда у пословању, та средства могу да се исплате као зарада, што је квалитативно друкчији став од пређашњих. Прошле године, на пример, Министарство финансија није дозвољавало да се вишак средстава усмери на

зараде, тумачећи да је маса за плате замрзнута и да не сме да се прекорачи. Овога пута уважено је наше тумачење да је боље да од тог колача добију проценат сви који су га створили, него само појединци, у виду годишњих награда. То ће и те како стимулисати све запослене на уштеде и квалитетан рад - истиче Величковић.

договору следи, престали разлози за генерални штрајк. Он подсећа да је потписивању првог споразума, у јануару, претходило читав низ штрајкачких активности, укључујући и смањење испоруке електричне енергије, од чега се одустало само зато што је у то време, због несташице гаса, претило озбиљно угрожавање снабдевања грађана струјом, и то у веома хладним данима. Тада је уследило делимично испуњење захтева и споразум да ће се о осталоме одлучити до краја фебруара. За то време Синдикат ЕПС-а замрзао је штрајкачке активности.

Како су у фебруару преговори одговлачени, јер је преговарачки тим ресорних министарстава избегавао разговоре, крајем марта је штрајк изнова добио на снази. Протестујући 23. марта испред зграде Владе Републике Ср-

бије, у Немањиној улици у Београду, Главни одбор Синдиката ЕПС-а тражио је да се преговори наставе, оставивши рок од 24 сата пре него што донесе одлуку о одмрзавању штрајкачких активности.

Окупљеним новинарима пред зградом Владе председник Главног одбора је тада рекао да је то последњи покушај да се преговарачки тим ресорних министарстава приволи да настави преговоре и, како се испоставило, тај покушај је уродио плодом. Генерални штрајк Синдиката ЕПС-а, започет у првом месецу ове године, окончан је испуњењем највећег дела штрајкачких захтева. Величковић каже да је то највише што се у овим условима могло постићи.

А. Цвијановић

СИНДИКАТЕ УЈЕДИНИЛЕ НАЈАВЉЕНЕ ИЗМЕНЕ ЗАКОНА О РАДУ

Најављен жесток одговор

Министру рада, запошљавања и социјалне политике Слободану Лаловићу пошло је за руком оно што другима у Србији није. Најављујући могуће измене Закона о раду, окупио је, средином прошлог месеца, на једном месту и са истим циљем, представнике свих синдиката у Србији, изузев УГС "Независност". Узнемирени могућношћу да се даље, како су рекли, смањују права запослених, они су се договорили да формирају заједнички протестни савет за координацију активности, којима намеравају да се супротставе усвајању ових измена. Изјавили су да су спремни да дају жесток одговор на предлог измена Закона, који им, узгред, још није ни достављен. Запретили су штрајковима широм Србије.

Истина, министар Лаловић је, најављујући измене, одмах оценио да штрајкова

неће бити и да ће предложена решења ићи у корист, а не против запослених, јер се ствари постављају тако да се стимулише привредни развој. Они који се залажу да остану стара решења, према мишљењу министра Лаловића, погоршавају положај радника у Србији. Синдикати су, пак, изразили сасвим супротне оцене о ономе што нуди ресорно министарство. За почетак, тражили су да им се достави предлог измена Закона о раду, ако га уопште има, како не би морали да се информишу само помоћу медија.

У име Синдиката ЕПС-а, састанку је присуствовала Вера Томовић, дипломирани правник у Централни овог синдиката, која је за наш лист рекла да је у Синдикату ЕПС-а оцењено да се не може прећутно пристати на законске промене које ће значајно умањити права запослених. Зато ће Синдикат

ЕПС-а учествовати у свим активностима које ће се овим поводом организовати.

Највише зебње изазвао је предлог да се уведу агенције за привремено запошљавање, јер се сматра да ће то бити најнефикаснији начин за избегавање примене колективних уговора, односно за изнајмљивање радника за које не важе права из колективног уговора. Вера Томовић подсећа да су синдикати у Европи већ кренули у акцију да зауставе запошљавање преко агенција, јер је то у земљама развијеног тржишта сагледано као најгори вид ускраћивања права радника.

Остале измене односе се углавном на оно што министар Лаловић смешта у контекст "периода самоуправљања и друштвене својине". Реч је о предлогу да се укине категорија минулог рада и уведе награда за верност, затим да се за отпремнине за

технолошки вишак узима стаж код последњег послодавца, а не укупан радни стаж; да рад на одређено време може да буде до три године, као и да инспекција неће моћи да враћа на посао до окончања судског поступка. Такође, најављено је да ће се укинути право на увећање зараде по основу сменског рада за 26 одсто, а топли оброк и регрес "преселили" би се у неки нови закон, за који се у синдикатима сумња да ће бити донети.

У синдикатима постоји чврсто уверење да имају снагу да спрече усвајање предложених измена. На другој страни, министар Лаловић је више пута изјавио да синдикати имају право да дају такве изјаве, али да ће аргументација, коју ће ресорно министарство изнети, у великој мери отупети такав приступ.

А. Ц.

ЗАПОСЛЕНИ У ПРЕДУЗЕЋИМА ЕПС-а СА КОСМЕТА ТРАЖЕ ЗАШТИТУ ПРАВА

Унмик ћути, а Стразбур све даљи

■ Синдикална делегација захтевала повратак протераних радника на радна места и надокнаду изгубљених зарада за седам година ■ Представник УНМИК-а захтеве сместио “у прошлост” ■ Како се обратити Суду у Стразбуру

Делегација синдикалних организација радника ЕПС-ових предузећа са Косова и Метохије разговарала је 10. марта ове године у Звечану са званичницима УНМИК-а о захтевима које су претходног месеца, на протестном скупу у овом општинском центру на северу Космета, окупљени радници ЕПС-а у писаној форми предали специјалном изасланику генералног секретара УН Сорену Јесену Петерсену. Пошто је тада шеф УНМИК-а рекао да није упознат с проблемима чије су решење радници тражили, саветујући да се најпре разговара с његовим сарадницима, састанак је договорен с Јоакимом Рикером, специјалним изаслаником за економску реконструкцију Косова и Метохије, који је дошао у друштво са УНМИК администраторима и представницима КЕК-а.

Овога пута делегација радника косметског дела ЕПС-а инсистирала је на праву на рад више од 8.000 протераних Срба и осталих неалбанаца из косметских електропривредних предузећа, као и на надокнади изгубљених зарада током седам година, односно од доласка КФОР-а на Космет. Иако је у старту Рикер изјавио да се о повратку на посао и надокнади изгубље-

Не зна се пут за повратак на посао: са Површинског копа “Белаћевац”

них зарада не може говорити, јер су то “последиче рата и прошлост”, представници Синдиката ЕПС-а су ипак навели да су из електропривредних предузећа на Космету по доласку међународне мисије у Покрајину протерани сви неалбанци и да током свих ових година нико из УНМИК-а није нашао за сходно да постави питање где су ти људи, нити зашто је КЕК једнонационално предузеће. За овакво стање протерани радници

сматрају одговорним међународну управу у Покрајини, те стога решење нису разговори са Синдикатом КЕК-а, што је Рикер предложио, нудећи помоћ да дође до тог сусрета, који су Албанци до сада одбијали.

Миодраг Васић, председник Координације Синдиката предузећа ЕПС-а са Косова и Метохије, рекао је том приликом да се од УНМИК-а очекује да омогући повратак протераних радника, њихову заштиту по

основу рада, укључујући и социјални програм у процесу реструктурисања, као и материјално обештећење за све који, због недостатка елементарне безбедности, принудно одсуствују с посла. Он је нагласио да за протеране раднике повратак на посао и надокнада зарада нису “прошлост” и да они сада, после седам година, као стално запослени у ЕПС-у, не могу да прихвате да се јављају на конкурсе за радна места у КЕК-у, нити да чекају на ново запошлење на коповима и у електранама који ће се тек градити, како је Рикер предложио.

Одбијање званичника УНМИК-а, барем у овом првом разговору после седам година међународне управе на Космету, да разматрају могућност повратка протераних Срба у електропривредна предузећа на Космету и надокнаде изгубљене зараде, међу запосленима у ЕПС-овим предузећима изнова је покренуло питање како да заштите своја

Стимулативне накнаде

Управни одбор ЕПС-а донео је 23. марта одлуку о стимулативној накнади за споразумни престанак радног односа запослених у ЈП ЕПС-а на Косову и Метохији. Према овој одлуци, основицу за утврђивање стимулативне накнаде чини за десет одсто увећана просечна месечна нето зарада у ЕПС-у, у последњем кварталу прошле године, а моћи ће да се добије највише 30 основица. Запослени који у овој и наредне две године стичу услове за старосну пензију могу да добију пет, односно 12 и 20 основица, а право на стимулативну накнаду добили су и они који имају до десет година стажа осигурања. Уколико се одлуче за добровољни одлазак из предузећа, они ће добити десет основица. Право на исплату стимулативне накнаде немају запослени који ове године навршавају 65 година живота и имају најмање 15 година стажа осигурања, као ни запослени према којима је започет поступак давања отказа уговора о раду. Да подсетимо, у Програму пословања ЕПС-а за ову годину предвиђено је да ће се у косметским предузећима ЕПС-а за добровољни одлазак одлучити 1.900 запослених.

Управни одбор Електропривреде Србије, на седници 23. марта ове године, прихватио је информацију о проблематици функционисања јавних предузећа ЕПС-а са Косова и Метохије од јуна 1999. до фебруара 2006. године. У овој информацији предочени су подаци о положају запослених у овим предузећима, чији је број у протеклим седам година, природним одливом, смањен са више од 8.000 на око 6.500. Такође, изнети су показатељи о имовини и ресурсима којима формално располажу косметска предузећа ЕПС-а, као и о активностима за очување сва три предузећа и заштиту запослених. Одржавању електромереже у српским срединама на Космету посвећен је део овог извештаја, а Управни одбор је као посебан документ усвојио План унапређења и одржавања ове мереже у 2006. години.

права. Синдикат ЕПС-а је у протеклим годинама више пута и на разним нивоима започињао разговор о томе, а из пословодства Електропривреде Србије, односно Дирекције ЕПС-а за косметска предузећа, упућиван је велики број информација о тешком положају више од 8.000 протераних радника. Уз те информације често су на разне адресе, поготово према Влади Републике Србије, ишле сугестије на који начин би могла да се остваре ускраћена права радника са Космета. Једна од тих сугестија односила се на испитивање могућности да се поступаак покрене пред Европским судом за људска права у Стразбуру.

Милан Вујаковић, дипломирани правник у Дирекцији ЕПС-а за косметска предузећа, каже за наш лист да је Координационом центру за Косово и Метохију сугестија упућена у виду предлога да се сагледа да ли грађани Србије и Црне Горе са пребивалиштем на територији Косова и Метохије могу да се обрате Суду у Стразбуру, или је потребно да се претходно са УНМИК-ом потпише протокол, како тумаче поједини наши стручњаци. Такође, морало би да се види да ли би овај суд, макар и да се протокол потпише, прихватио директну апелацију (захтев, тужбу) протераних радника са Космета уколико се претходно не исцрпе сва правна средства и процедуре, које, барем формално, стоје на располагању. Додатно питање је, како истиче Вујаковић, ко би могао да поднесе апелацију - синдикат у име свих или сваки појединац посебно.

Вујаковић додаје да одмах

треба имати у виду и право на материјално обештећење породица 50 убијених и 27 киднапованих радника ЕПС-а. Према његовом мишљењу, у поступку пред Судом у Стразбуру, али и уопште у разговорима са УНМИК-ом, одређујућа чињеница треба да буде то што ни једном од више од 8.000 радника који су протерани са својих радних места није у писаној форми прекинут радни однос. Према томе, остварење права може да се тражи за све који су статус запосленог имали на дан потписивања Кумановског споразума, без обзира на то да ли су и даље у ЕПС-у или не.

Но, основни проблем није у томе да ли треба сви, него да ли ико од угрожених радника са Космета може да се обрати Суду у Стразбуру. Скрећући пажњу на то, Вујаковић објашњава да су "замку" створили Резолуција 1244, на једној страни, и фактичко стање у Покрајини, на другој.

- Наша земља је потписала Европску конвенцију за заштиту људских права и основних слобода децембра 2003. године, тако да је од њеног ступања на снагу, јануара 2004, сваки грађанин Србије и Црне Горе стекао право да се обрати Суду у Стразбуру. Становници Косова и Метохије јесу грађани СЦГ, али овом територијом привремено управља међународна мисија, која се у неким сегментима јавља као потписник докумената Европске уније, дакле као самостални ентитет у споразумевању. Отуда сада имамо стање да потписи Београда не обавезују УН-

МИК администрацију ни у једној области, па ни у домену људских права. С друге стране, СЦГ нема јурisdикцију на овом делу своје територије, па ни могућност да на том простору гарантује људска права у складу с потписаном Европском конвенцијом. Због тога је важно да се сагледа да ли је са београдским потписом на Европској конвенцији постигнут услов за обраћање Суду у Стразбуру, или је ипак потребно да овај документ потпише и УНМИК администрација да би становници Космета могли на европском нивоу да траже заштиту својих права - каже Вујаковић.

Наш саговорник посебно скреће пажњу да је специјални изасланик генералног секретара УН на Косо-

И када би се стигло до Стрзбура, није јасно ко би био обавезан да спроведе одлуку Суда

ву и Метохији ставио ван снаге све правне прописе донете после 22. марта 1989. године и да у новоустановљеној хијерархији примат имају прописи донети у Приштини. Како каже, у неким областима односи СЦГ и УНМИК-а регулисани су протоколима, тако да не било преседан евентуално потписивање протокола о заштити људских права и примени Европске конвенције. Ни тај протокол не би, међутим, према његовим речима, директно отворио врата Суду у Стразбуру.

- Како сада ствари стоје, запослени у ЕПС-овим предузећима са Космета, а то се мање-више односи на све обесправљене становнике Космета, морали би најпре правду и своја права да потраже у Приштини, јер стразбуршки суд прихвата апелације само уколико су исцрпљена сва правна средства домаћег судства. Наравно, могло би да се уважава фактичко стање, у коме нема слободу кретања за

неалбанце на Космету, па су им самим тим недоступни и правни лекови, али и то треба на неком нивоу да се дефинише и регулише. Једно од могућих решења могао би да буде протокол Београда и УНМИК-а - сматра Вујаковић.

Да поједноставимо, радници ЕПС-а са Космета, као грађани СЦГ, формално могу да се обрате Суду у Стразбуру, јер је наша земља потписала Европску конвенцију о заштити људских права. То је први предуслов за тужбу и он је испуњен. Други је тежи и не зна се како га је могуће испунити. Вујаковић објашњава да пре обраћања Суду у Стразбуру треба проћи све судске инстанце у својој земљи, јер без тога тужба неће бити примљена. Протераним Ср-

бима, међутим, нису доступни судови у Покрајини да би најпре пред њима могли да траже заштиту својих права, а ако би је и затражили, питање је да ли у случају негативног решења могу да туже УН-

МИК администрацију, која није потписала Европску конвенцију. Такође није јасно ни ко би био у обавези да спроведе евентуално позитивно решење Суда у Стразбуру уколико би овај суд прихватио тужбу становника Космета и уважио захтев за заштиту права.

Други проблем је што се хијерархија судства фактички завршава на покрајинском нивоу, тако да спор који се започне у Приштини или Пећи, на пример, није могуће наставити пред вишим судом у Београду. Због свега тога је, према речима Вујаковића, веома важно да се са УНМИК-ом регулишу међусобни односи и одговорности у заштити људских права на Космету, или пак да се нађе неко друго решење. Тек потом би дошло на ред питање да ли ће заштиту права протераних радника тражити Синдикат у име свих или свако за себе. ■

Сачувати “златну акцију”

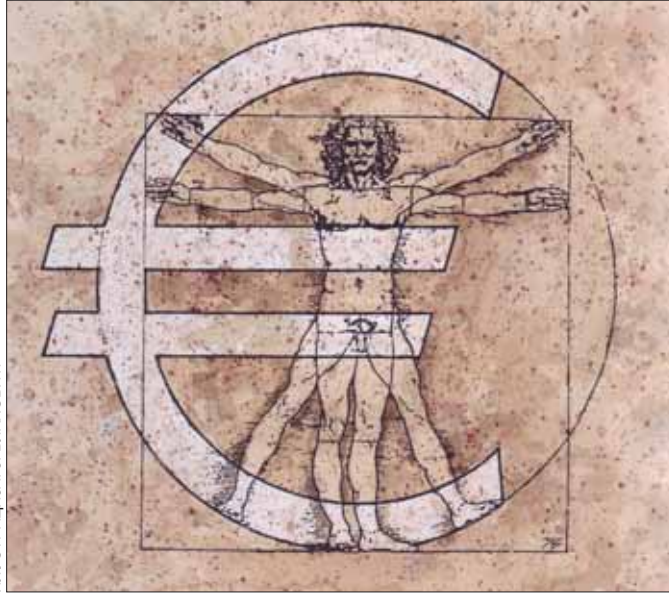
■ Класична приватизација најнеповољније решење, али у комбинацији модела - могућ развој фирми и домаћег тржишта капитала

Комбинација више модела трансформације јавних предузећа, прилагођена делатности коју обављају, капиталу и потребном знању, убрзала би њихов развој, омогућила привлачење домаћих и страних инвестиција, раст квалитета услуга и створила инфраструктурне предуслове за повећање конкурентности наше привреде на међународном тржишту, изјавио је директор Економског института др Добросав Миловановић. Ово би требало остварити упоредо са успостављањем одговарајућег регулаторног оквира и тела за све области јавних служби.

По његовим речима, комбиновани модел подразумева јавно-приватно партнерство, класичну приватизацију, са задржавањем удела и контроле државе коришћењем “златне акције” или без ње, као и иницијалну јавну понуду која би увела грађане и фондове “у посед” атрактивних фирми, истовремено доприносећи развоју српског тржишта капитала, на којем би се трговало акцијама Телекома, НИС-а, ЕПС-а и ЈАТ-а.

Приликом доношења одлуке о моделу трансформације фирми које обављају делатност од општедруштвеног интереса, најављене за крај ове године, неопходно је имати у виду дугорочне последице изабраних решења, поготово ако је реч о монополистима.

Класична приватизација би у области делатности од општедруштвеног интереса била најнеповољнија солуција због опасности од злоупотребе приватног монопола, као и чињенице да у том случају држава једнократно добија најмању могућу цену продајом већин-

ИЛУСТРАЦИЈА: Ј. ВЛАХОВИЋ

ског удела у јавном предузећу.

Међутим, у области јавних служби код којих је могућа конкуренција (здравство, школство, телекомуникације), приватизација - односно увођење приватних, поред предузећа и установа у државној својини - може допринети већој ефикасности, економичности, побољшању квалитета робе и услуга уз снижавање цена.

Ако је реч о монополу (на пример у области водоснабдевања) начелно би требало дати предност моделу јавно-приватног партнерства које подразумева удруживање средстава и стручних знања, уз одговарајућу расподелу одговорности, ризика и награда између приватног и јавног сектора.

Наиме, у низу земаља постоје примери приватизованих монополских фирми чији су се нови власници, у недостатку конкуренције, руководили искључиво бригом о сопственом профиту, не водећи рачуна о квалитету услуга, нити о платежној моћи становништва.

Доношењем Закона о

концесијама у Србији је унапређен правни оквир за јавно-приватно партнерство, увођењем већег степена транспарентности и конкурентности у процес додељивања концесије и проширењем предмета концесије.

Међутим, примена овог модела код нас је још на почетку, указује др Миловановић. Разлоге за то наш саговорник види у страху од непознатог, недовољном знању и недостатку искуства за правилно дефинисање уговора, дугорочно вођење таквих пројеката и управљање ризиком, као и у уверењу да је приватизација решење за све проблеме који оптерећују јавни сектор.

Иницијална јавна понуда подразумева прву продају акција одређене компаније јавности посредством фирме која се бави инвестиционим банкарством, након чега се њима тргује на организованом тржишту (берзи). Овај модел би омогућио остварење циљева класичне приватизације у проценту у којем то жели држава, уз истовремено инвестирање, што омогућава модернизацију, а

тима и подизање конкурентности и смањење трошкова. Истовремено, тиме се повећава вредност имовине коју држава после иницијалне јавне понуде поседује.

Недостатак овог модела је у томе што представља најскупљи начин финансирања компанија, а предност је што омогућава домаћим инвеститорима - грађанима и фондовима да улажу у профитабилне фирме.

Истовремено, то би подстицајно деловало на развој берзе на којој се асортиман понуде финансијских инструмената сужава због концентрације капитала и преузимања фирми, а у последње време и стварањем друштва с ограниченом одговорношћу, чији је једини циљ избегавање трговања акцијама на организованом тржишту.

Модел “златне акције” подразумева да држава задржава мањински удео, али и привилеговану позицију с правом вета да блокира одлуке које могу угрозити националну безбедност, привредну стабилност или обављање јавних служби (нарочито уколико постоји монопол на тржишту)

Оваква позиција омогућава држави да утиче на цену робе (на пример енергије или воде), односно услуга од општег значаја. Међутим, “златне акције” често у пракси служе и извесним ужим интересима.

Оне су често повезане с гарантованим периодом монопола или дуопола (периода приступа профитима и рентама), због чега више представљају прелазно решење - до успостављања квалитетног регулаторног оквира за обављање ових делатности. ■

Весна Арсенић

Пренето из листића “Политика”

“ЕПСТУРС”: ЦЕНЕ ЗА ЛЕТЊУ СЕЗОНУ У “ПАРКУ” - 21 евро на дан

У хотелу “Парк” шведски сто за доручак

■ Повољнији услови летовања за запослене у ЕПС-у и ЕМС-у ■ У ТЦ “Будва” за раднике ЕПС-а у летњој сезони цена полупансиона у хотелу “Парк” од 17 до 21 евра дневно, у вилама “Поткошљун” 14 до 17, а у вили “ЕДБ” 13 до 16 евра ■ Пансион у хотелу “Језеро” у Перућцу од 1.300 до 1.700 динара, а у хотелу “Бабин зуб” на Старој планини 1.350 до 1.500 динара

Привредно друштво “Епстурс” објавило је цене аранжмана за летњу сезону. Пре њиховог усвајања Скупштина ПД “Епстурс” донела је одлуку да запослени у ЕПС-у и ЕМС-у у његовим објектима летују по повољнијим условима од осталих гостију. Како је тим поводом истакао мр Срба Вучковић, директор маркетинга “Бастурса”, цене у објектима у Туристичком центру “Будва” донете су у еврима, с тим што је, као и претходних година могуће и динарско плаћање по продајном курсу Народне банке Србије на дан уплате аранжмана. За запослене у ЕПС-у остаје и даље могућност да одмах уплаћују 30 одсто аранжмана, а да преостали износ отплаћују у четири једнаке месечне рате, уз 1,5

одсто месечне камате. На авансно плаћање аранжмана даје се, међутим, пет одсто попушта.

Ценовником за 2006. годину у ТЦ “Будва” у хотелу “Парк” у шпичу сезоне - од 17. јула до 17. августа - за раднике ЕПС-а цена полупансиона је 21 евро дневно, у периоду 27. јун - 17. јул је 19, од 17-27. јуна и од 17. августа до 7. септембра је 17 евра. У периоду пре и после летње сезоне у овом објекту цена пансиона износи 15 евра дневно. Полупансион у главној сезони у апартманима виле “Поткошљун” стаје 17, а у вили “ЕДБ” 16 евра. У зависности од периода боравка у другим деловима сезоне у тим објектима цене полупансиона крећу се од 13 до 15 евра дневно. Ван главне сезоне у овим апартмани-

ма цена пансиона износи од 11 до 13 евра.

И ове године у апартманима вила “Поткошљун” и “ЕДБ” “Епстурс” спроводи и пролећни програм рекреације радника и за седмодневни аранжман на бази пансиона цена у периоду од 6. до 20. маја је 84, а од 20. до 27. маја износи 91 евро. За те аранжмане дата је и повластица да се плаћање у ратама, поред обавезне уплате 30 одсто вредности одмах, остатак може плаћати у највише шест рата.

За запослене који ће предност за одмор дати континенталном туризму нуди се смештај у хотелу “Језеро” у Перућцу и у хотелу “Бабин зуб” на Старој планини. Цена пансиона у хотелу “Језеро” у периоду од 17. јуна до 2. септембра, у

Срба Вучковић

зависности од тога дали су собе једно, дво или трокреветне, као и да ли имају поглед на језеро или брдо, је од 1.300 до 1.700, за полупансион је у распону од 1.150 до 1.500, а за ноћење са доручком од 850 до 1.300 динара дневно. У истом периоду цена за изнајмљивање апартмана “Језеро” је 1.800 динара дневно за двокреветни и 3.200 за четворокреветни. Предвиђена је и доплата за дете до 10 година од 450 динара дневно. У хотелу “Бабин зуб” цена пансиона у периоду од 10. јула до 23. септембра је у двокреветним собама - 1.500, а у трокреветним - 1.450 динара дневно, а у деловима сезоне до 10. јула и после 23. септембра цена је нешто нижа. Апартамент по особи може се изнајмити у главном делу сезоне за 1.900 динара дневно, док је у осталом периоду 1.700 динара.

За све аранжмане саставни део понуде су општи услови “Епстурса”, у којима су, на пример, предвиђени различити попусти за децу, плаћање боравишне таксе, сопствени превоз итд. ■

М. Филиповић

У хотелу “Језеро” у главној сезони цена пансиона је између 1300 и 1700 динара дневно

ЕПС И ДЕЦА - ТЕСЛА 150

Земљотрес огласио почетак

■ Старт у знаку ликовног конкурса који ће трајати од 1. до 30. априла, с правом учешћа свих основаца

Конференција за медије, организована 22. марта у пословној згради ЕПС-а поводом почетка акције ЕПС И ДЕЦА 2006, протекла би као и друге да се није догодио ЗЕМЉОТРЕС! У препуној сали за тренутак је настао мук, који је прекинут констатацијом да је то Тесла, који је умео и знао да изазива ову природ-

ну појаву у лабораторији, "огласио" почетак акције!

- Акцију ЕПС И ДЕЦА, коју организујемо другу годину заредом, ове године смо посветили 150-годишњици рођења највећег српског ума у области електротехнике, Николе Тесле - рекао је Владимир Ђорђевић, генерални директор ЕПС-а. Пројекти су спремни, утврђен је визуелни идентитет

Србије www.eps.co.yu.

Премијера позоришне представе - бајке о електрицитету "Час физике код професора Сијалице" биће 13. априла у 20 часова у Позоришту "Пиноккио" у Земуну, а прва реприза 14. априла у 17 часова. Заслуга за настанак позоришне представе припада агенцији "Blumen group", која је власник представе и сестрама Богавац: Јеле-

са и позоришне представе у априлу ће почети и едукативни програм кроз посете ученика Музеју Николе Тесле. Поред кустоса и демонстратора из Музеја Николе Тесле, ученике ће забављати и два аниматора који ће им на занимљив начин приближавати живот и дело великог научника. Том приликом ученицима ће се делити и едукативни мултимедијални CD о Теслином животу и раду, као и пуно, пуно промотивног материјала посебно урађеног за ову акцију. Програм и CD је такође осмислила "Blumen group".

Један од пројеката који ће такође бити реализован је АЛСЕТ карте. Радимо га у сарадњи са Британским саветом. АЛСЕТ карте (или ТЕСЛА карте) ће, такође, бити посвећене животу и делу Николе Тесле и имаће такмичарски карактер: прво ће се такмичити ученици из Србије, а најбољи тим ће представљати Србију на интернационалном такмичењу које ће се одржати средином јуна путем конференцијске везе. Очекује се да ће такмичење обухватити ученике из више земаља.

На јесен ће, најављено је, бити организован и литерарни конкурс, такође уз подршку Министарства просвете и спорта, чији ће главни "јунак" такође бити Никола Тесла. ■

Н. Милетић Милосављевић

Широк спектар активности у акцији ЕПС И ДЕЦА у 2006. години

ЕПС И ДЕЦА 2006
ТЕСЛА 150

ЛИКОВНИ КОНКУРС
ТЕСЛА -
БАЈКА О СТРУЈИ
април 2006.

• Шта је **ИЗУЊА...**
Зашто сија **СВЕТЛО...**
Како настаје **ДУГА...**

УИЊАДУ ТАЈНИ ПРИРОДЕ
треба открити, објаснити,
ученици их користим за човека...

• Исто талико **ПРОНАЈАКА,**
ИЗУМА, машина и апарата
КОЈЕ ЗАМИШЉАШ
у својој глави,
треба направити и остварити...

• А иза тајанственог погледа и
замисленог **ЛИКА**
НИКОЛЕ ТЕСЛЕ крије се дечак
ЧИЈЕ ЈЕ ДЕТИЊСТВО
било испуњено галубовима, Мачком,
згодама и незгодама родонолаг
малмашана који је желео да свету
исприча своју бајку о струји...

Уговор о сарадњи

На конференцији за медије Владимир Ђорђевић, генерални директор ЕПС-а, и Владимир Јеленковић, директор Музеја Николе Тесле, потписали су уговор о пословно-техничкој сарадњи Електропривреде Србије и Музеја Николе Тесле. Наиме, ЕПС жели да потпуно легално, уз сагласност Музеја, користи све оно што му је потребно за ову акцију.

целе акције, сада се сви послови "облаче у исто рухо" и крећу међу децу.

Прво велико дешавање је ликовни конкурс који ће трајати од 1. до 30. априла и право учешћа на територији Србије имају сви ученици основних школа (од првог до осмог разреда). Ликовни конкурс ће бити реализован, као и прошле године, у сарадњи са Министарством просвете и спорта, које је са своје стране већ обавестило Школске управе и школе о пропозицијама и самом току конкурса. Све информације о ликовном конкурс могу се наћи на сајту Министарства просвете и спорта www.mps.sr.gov.yu и на сајту Електропривреде

ни - режисеру и Милени који је драматург представе. Глумци који ће деци дочарати животну причу Николе Тесле су: Федор Ђоровић ("мали" Тесла), Игор Филиповић ("велики" Тесла), Александра Ристић и Бојан Димитријевић у улози професора Сијалице који најмлађе води кроз представу. Представу ће у Београду видети деца коју ће дистрибутивна привредна друштва довести у главни град, али ће сем представе посетити и ТЕ "Никола Тесла" и Музеј Николе Тесле. Али, планирано је и да се представа прикаже широм Србије, тако да ће велики број малишана имати прилику да ужива у њој.

Поред ликовног конкур-

Нове промотивне публикације

Ових дана су из штампе изашла два нова издања које је припремио Самостални сектор ЕПС-а за односе с јавношћу. Једно од њих је Company Profile, односно "лична карта" ЕПС-а са основним подацима и новом организационом структуром Предузећа након реорганизације која је уследила 1. јануара 2006. године.

У другој публикацији - "Техничком годишњаку 2005" приказани су основни показатељи о функционисању електроенергетског система ЕПС-а у прошлој години

(инсталисана снага, производња електричне енергије и угља, подаци о електродистрибутивној делатности и сл.).

Обе публикације су одштампане на српском и енглеском језику, а постављене су и на сајт ЕПС-а: www.eps.co.yu

ПД "ЈУГОИСТОК" д.о.о. НАГРАДИО РЕДОВНЕ КУПЦЕ

"Кир Јања" за платише

Комедија "Кир Јања" Јована Стерије Поповића у режији Егона Савина изведена је средином марта за најредовније платише у Народном позоришту у Нишу. Представа су извели еминентни глумци Народног позоришта из Београда - бриљантни Предраг Ејдус у насловној улози, Нада Блам, Данијела Томовић, Лепомир Ивковић, Миленко Павлов и други. То је

наставак лепе традиције награђивања купаца који редовно измирују обавезе, а уједно и почетак сарадње са нишким и београдским Народним позориштем у жељи да се културни садржаји Ниша обогате. Са управом Народног позоришта у Београду договорен је наставак сарадње, тако да публику са подручја конзума ЕД "Југоисток", посленике позоришне умет-

ности, очекују и остварења попут "Покондирене тикве", "Лаже и паралаже", "Женидбе и удадбе", културних дела Јована Стерије Поповића, којем је и посвећена ова позоришна година обележавањем три века од његовог рођења. Од скоро 13.000 редовних платиша у Нишу, ЕД "Југоисток" је овога пута наградио њих 200 са по две улазнице за ову представу, а

велики одзив наших суграђана и интересовање оних који нису били на списку, још једном показује колико Нишлије воле драмску уметност. Тражена је карта више, а посетиоци нису штедели дланове током представе.

После прошлогодишњег гостовања Народног позоришта из Београда на позоришном фестивалу "Дани Зорана Радмиловића", "Електротимок" је најбољим купцима електричне енергије у Зајечару поклонили у марту и представу "Кир Јања". - Тада смо Зајечарцима поклонили Гогољеву "Женидбу" - каже мр Мирослав Пешић, директор "Електротимока". - Ево, наставили смо сарадњу са београдским Народним позориштем и наше уредне платише наградили још једном одличном позоришном представом. "Електротимок" настоји да уз своје редовне активности одређену пажњу поклонили и култури. ■

Са позоришне представе "Кир Јања"

С. Манчић

КОСТОЛАЦ

Укротитељи пепела

■ "Најгори је ветар. Кошава. Јесте зими хладно, а лети врело, али с пролећа или јесени, кад крене ветруштина и понесе га са депоније, тад је најтеже. Кад се овде нагу тамо пепела, одлазимо под димњак термоелектране да се надишемо чистог ваздуха."

Можеш ти фирму да назовеш како хоћеш, али кад те закон, организација предузећа, па и сам живот обавезу, онда има да буде - Привредно друштво термоелектране и копоније "Костолац". Језик да изломиш.. Да поновиш више пута да би упамтио... Можеш и да скратиш на ПДТКК, свеједно је. Мада, за обичан народ, лаике, а ту убрајам и себе, рудници ћумура ће заувек остати Костолачки, а термоелектране Дрмно... Сентиментални разлози, можда навика, ко зна.

С друге стране, код нас и нема термоелектране без рудника, нема струје без ћумура. Једно су. Нормално је у таквом случају да имају и једно име. Заједничко. И да буде јасно: да фабрику струје не побркаш са пекарском, ужаром, радњом за пресвлачење дугмади и уметничко штоповање, биоскопом, кафаном или фудбалским клубом... Да се људи не збуњују.

Рудници и термоелектране су божји дар: од масно прљавог угља, до беспрекорно чисте струје. Малко се намучиш, али вреди: трамвајем до куће, електрична брава на капији, лифтом до стана, звоно ради, упалиш светло, пустиш музику с радија, вода у бојлеру врела, подгрејеш ручак, седнеш за компјутер, чекаш телевизијски

пренос утакмице, зовеш кума телефоном, пиво се већ охладило у фрижидеру... Милина. Зато су рудари и електричари наши хероји. Свака им част.

Али, овој маштарији недостаје једна карика. Њу сам открио недавно, кад ме је Чедо Радојчић, мој колега из Костолаца, одвео да видим - депонију пепела. Пепелиште. Највећу пепелару под капом небеском! Кад сам видео то чудо, само што нисам пао у фрас.

Постоји онај низ - угљан, струја, стандард, благостање - али ко размишља да ту, као страхан порез или нежељено дете, остаје пепео. Горостасне планине: стотине, хиљаде, па и милиони тона

На затрављеним касетама већ ниче ниско жбуње и шибље

најфинијег бескорисног ђубрета.

На 310 хектара, у три касете, од којих свака захвата по један квадратни километар, већ деценијама се одлаже и таложи пепео. Слој је, како где, дебљине

тране која су у погону, цевоводима пречника од око пола метра, на депонију сваког сата стиже нешто више од 160 кубних метара пепела и шљаке. Стижу растворени у води, у односу један према девет, како би могли

да се транспортују кроз цеви, а да их не загуше.

Доцније се та вода специјалним дренажним системом издваја, прочишћава и, готово сасвим бистра, пушта у Дунав и Млаву. Кад су јој ономад проверавали квалитет, установљено је да је не

упоредиво чистија од речне. Такви су прописи, али поверовао бих им и без тога. Јер, Радиша Илић, звани Раћа, пословођа на депонији, своју кућицу на

Са три блока термоелектране која су у погону, цевоводима пречника од око пола метра, на депонију сваког сата стиже нешто више од 160 кубних метара пепела и шљаке

од двадесет до тридесет метара. Читава дванаестоспратница. Кога не мрзи, нек рачуна: може у тонама или у кубницима.

Са три блока термоелек-

ФОТО: ЖЕЉКО СИМОНАД

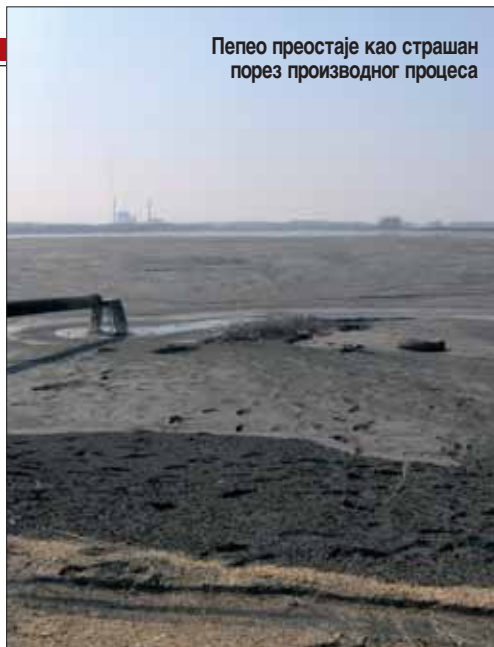
Између реке и високог насипа пепелишта никло дивље насеље

Цевоводима пречника око пола метра дневно стиже више од 160 кубних метара пепела и шљаке

Пепео преостаје као страхан порез производног процеса

сплаву (једини “летњиковац” породице Илић) држи усидрену управо на месту где се један од одводних канала улива у реку, па неколико метара низводно, да не буде неке грешке. Уосталом, на самој обали Дунава, између реке и високог насипа пепелишта, никло је дивље насеље које су изградили аласи и викендаши из Костолца и Пожаревца. Пландују ту, не смета им ништа.

Депонија није обична рупа у земљи, већ озбиљно постројење које опслужује тридесетак људи у три смене, током свих 365 дана у години, не рачунајући оне који непрестано одржавају опрему. На пепелишту има посла и кад термоелектрана не ради. Око пепела има посла увек, мора да се надзире, да се везује водом,

јединим “букагијама” које га могу задржати на једном месту. Ту су и услови друкчији, важе другачија правила. На пример, осим тесне канцеларије у којој Раћа столује, неколико контејнера по ободу и црпне станице на обали, нема другог “пословног простора”. Ради се напољу и лети и зими: од плус четрдесет, до минус двадесет.

- Ал’ најгори је ветар - објашњава Раћа. - Кошава. Јесте да је зими хладно а лети врело, али с пролећа или јесени, када крене та ветруштина и понесе пепео са депоније, тад је најтеже. Када се овде нагутамо пепела, одлазимо под димњак термоелектране да се надишемо чистог ваздуха. Носимо маске, обавезно, али је то слаба заштита.

После ми је објашњавао

технологију, а ја сам схватио једино да су две касете пепелишта “резервне”, а само једна активна, само се у касету Ц ових дана одлаже пепео. Касете А и Б су затрављене: засуте су с мало хумуса, по њима већ ниче ниско жбуње и шибље, а све да би се пепео укротио.

Инжењер Предраг Нешић, звани Неша, иначе шеф службе за формирање депоније пепела, дао ми је читав стручни елаборат о томе шта се и како ту ради данас, а како би могло... ма, морало, већ сутра, али ми је Раћа испричао све у неколико речи. А рекао је, читирам га по мојим нечитким белешкама и варљивом сећању, отприлике:

- Овде сам деветнаест година и за све то време нико одавде није отишао у нормалну пензију: двојица

су умрла, један колега је на боловању већ пет година, а само је један отишао у превремену. Заправо у инвалидску. Рак... Не бих смео то да доводим у везу са пепелом, ал’ тешко је наћи неки јачи узрок.

То ме је нагнало да питам за бенефицирани стаж, али боље би ми било да нисам, да им не стајем на муку.

- Ту је највећи проблем, а ја не могу да га разјасним ни себи, а камоли колегама - наљутио се Раћа. - Не иде ми у главу како то да неки од нас имају бенефицирани радни стаж, а неки не?! Како, кад сви радимо исти посао и под подједнако тешким условима? Не кажем да су нам лоше плате, боље зарађујемо од многих других, али здравље, брате мој рођени, нема цену. Не можеш га ни купити, нити продати. Имаш то једно, па како ти Бог одреди.

Накратко је заћутао, па се пренуо:

- Него, да ми пређемо на нешто веселије? Да се договоримо, па кад мало отопли, да дођете код мене на рибу. Има је у изобилу у мом рибаку. Дунавску не ловим због “птичјег грипа”, а ова из рибака не светли, сигурна је сто одсто. Прво велемајсторска аласка чорба, па роштиљ... А за пепео не брините, у сигурним је рукама. ■

Радиша Илић, пословођа на депонији, показује да је вода која се пушта у Дунав и Млаву неупоредиво чистија од речне

Милош Лазић

ЧЕТИРИ И ПО ДЕЦЕНИЈЕ РАДА "ПОЉА Д"

Откопано 400 милиона тона лигнита

- Од 1961. године остварена и производња од преко милијарду кубика јаловине
- Вреочки лигнит - будућност копа

Тринаестог априла 1961. године, на простору који се одавно зове "Поље Д", заорана је прва бразда која је означила почетак отварања новог рудника и која је заувек изменила судбине људи и крајолик овог краја. Четири и по деценије рада учиниле су да "Поље Д" од те "прве и давно заоране бразде" стигне до најмоћнијег површинског рудника лигнита у Србији са запослених више од 3.000 људи и са производњом која се мери милионима тона лигнита и десетинама милиона кубних метара јаловине.

Лична карта овог копа деценијама је импресивна, а нарочито када се овдашња производња угља и јаловине упореди са резултатима који се у тој делатности постижу на другим коповима, али и у односу на укупно откопане количине лигнита. У Србији се годишње просечно откопа око 33 милиона тона угља, а на четири колубарска копа најчешће око 26 (понекад и целих 29) милиона тона лигнита, у којима је више од половине изнедрено са овог копа. Према електранама и пут широке потрошње, значи, креће безмало свака друга произведена тона лигнита.

А шта је, заправо, површински коп "Поље Д" данас? То су хиљаде хектара раскопаног земљишта, шест јаловинских и два угљена система, десетак роторних багера, осам ба-

гера типа ЕШ, педесетак транспортера и око 100 километара транспортних трака... "Поље Д" је и друга, ситнија и бројнија механизација без које се квалитетна производња на површинским коповима не може квалитетно организовати. Ту су на десетине булдозера, ровокопача, цевополагача, кранских система, дизалица, возила за превоз лаких и тешких терета, возила за превоз ситнијих материјала и стотине возила за масован превоз људи, затим ватрогасна и возила хитне помоћи.

"Поље Д" традиционално већ планске обавезе остварује знатно пре утврђених рокова. Тако је било и лане када је било откопано и електранама и широкој потрошњи испоручено више од 14 милиона тона лигнита (милион тона изнад плана) и одложено више од 40 милиона кубика јаловине.

- Нема ту неке велике тајне ни филозофије - ка-

Резултати и последице

До 1. јануара 2006. године, на "Пољу Д" је током 45 година рада откопано више од милијарду и сто милиона кубика јаловине и око 400 милиона тона лигнита који је највећим делом сагорео у термоелектранама "Никола Тесла" и "Колубара".

Рекордна производња откривке, на годишњем нивоу, остварена је 1991. године, када су јаловински системи "Поља Д" откопали и одложили 46,5 милиона кубика земље. Рекорд у производњи лигнита остварен је у претходној, 1990. години, када је са овог копа пут електрана и на остала тржишта "отишло" 16 милиона тона лигнита. Овако велика производња, међутим, за последицу је имала деградацију огромних површина земљишта, промену микроклиме и загађење животне средине. Од почетка експлоатације на овом копу је нестало више од хиљаде хектара земљишта, од којег је у природно стање до сада враћена површина од око 770 хектара.

же Милан Петровић, директор ПК "Поље Д". У основи је стручан и одговоран рад свих, од инжењера до помоћних радника. Брига о машинама и људима на овом копу је на првом месту. И машине и људи, нажалост, на овом копу све су старији, па су несреће и оштећења механизације понекад и неизбежни. Због тежине посла, често и нехуманих услова рада, радници "Поља Д" неретко постају инвалиди рада и тај број већ сада достиже сто-

тине, па и хиљаде људи. Јер, овде се не зна када је горе - лети када убијају врућине и прашина или зими када све окује снег и лед... А од блата и прашине, најчешће ни очи нам се не виде, истичу радници овог копа.

Због недостатка одговарајуће радне снаге, на радна места "здравих" распоређено је, тако, доста инвалида рада, што није добро ни за коп, а ни за њих. Разлог је у томе што већ у континуитету овде недостају бравари, руковаоци рударском механизацијом, вариоци, електричари, вулканизери, механичари, помоћни радници...

Радује, међутим, што је коначно донета одлука о исељењу Вреоца испод којих, по стручним проценама, у утроби земље лежи још око пола милијарде тона лигнита. То значи да је будућност копа решена. Макар у наредних двадесетак година. ■

М. Тодић

На "Пољу Д" дневно се откопа и до 100 хиљада тона лигнита

ПОВРШИНСКИ КОП "ДРМНО" ПРОЛЕТЕ ДОЧЕКАО СА НОВИМ ПРОБЛЕМИМА

Машине моћније од воде

■ Одбрана копа од подземних вода решена и на најнижим етапама

Доласком пролећа и повећањем температуре ваздуха, рудари Површинског копа "Дрмно" суочени су са проблемима уобичајеним за овај временски период, а последица су великих падавина, током протеклог зимског периода и наглог пораста водотокова река Могиле, Млаве и Дунава. За очекивати је било да ће доћи до повећања дотока подземних и површинских вода у сам коп. Свим расположивим средствима, ангажовањем механизације за копање канала за одвод воде, постављањем великог броја пумпи за испумпавање воде, ситуација је доведена под контролу. Вода је канализана према водосабирнику ВС-1 на коме раде две пумпе, укупне снаге 630 киловата. Упоредо са овим активно-

стима, започети су радови и на формирању односно изградњи још једног водосабирника на коме ће бити постављен понтон са пумпама. На овај начин не само тренутно већ и за дужи временски период решава се проблем заводњености радне средине, посебно на најнижим етажама, где раде, пре свега, запослени на четвртом и првом јаловинском систему.

Иначе, поред активности на исушивању копа, током марта завршен је и велики део послова који се односио на техничко-технолошке захвате. Померени су одлагалишни и етажни транспортери на другом и трећем јаловинском систему и премештен је багер 710 јаловински на нову радну локацију која се налази у

Откопавање јаловине и на 80 метара испод Дунава

северозападном делу копа "Дрмно". Ова машина откопаваће кровине, односно последњи слој јаловине изнад угљеног слоја у том делу експлоатационог лежишта. То, практично, значи да се у овом тренутку на ис-

точном делу копа налазе само багери 800 и 470, док су све остале рударске машине пресељене на западни део највећег костолачког угљенокопа. ■

С. Срећковић

У "КОЛУБАРИ" ВЕЛИКЕ КОЛИЧИНЕ НЕИСКОРИШЋЕНОГ УГЉА

Резерве - 350 милиона тона

У Лазаревцу се ових дана са изузетном пажњом анализирају могућности проширења постојећих и отварање нових лежишта угља. Упоредо с тим настоји се да се постојеће откривене, а неискоришћене резерве ставе у опцију. Реч је, заправо, о могућностима бољег искоришћења нискокалоричних угљева из прослојака и оних резерви које су мање угљенисане, односно имају и друге примесе. То је био и разлог посете представника руске индустрије "Елиттехнострој", познатог светског произвођача котлова. Српској енергетици његови стручњаци нуде модел котла који ради по систему "флуидног слоја" и користи угаљ ниске калоричне моћи. Привредници из Ру-

сије најпре су са руководством ТЕ "Колубара А" преговарали о најављеној реконструкцији старог дела електране у Великим Црљенима. Размотрена је и могућност уградње новог котла који би користио угаљ нижих вредности од оних које се сада захтевају.

- "Енергопројект - ЕНТЕЛ" ради анализу стања старих блокова са предлогом за ревитализацију. Резултати ће крајем априла бити презентовани на Стручном савету ЕПС-а. Процена је да би требало да се иде на заменски капацитет од око 200 мегавата који би управо имао котао са флуидизираним сагоревањем. Тако би се обезбедило искоришћење нискокалоричних угљева - напоменуо је Раде Попара, тех-

нички директор ТЕК-а.

На коповима Рударског басена "Колубара" има око 350 милиона тона нискокалоричног лигнита који се до сада није могао користити, а без нових технолошких решења то ни убудуће није могуће. Понуђена могућност сагоревања у "флуидном слоју" улива наду да велике количине овог горива неће заувек бити изгубљене. Према речима Александра Панченка, заменика генералног директора "Елиттехностроја", то је и начин да се рационално користи постојеће "чисто" енергетско гориво. С обзиром на спрост горења, смањује се емисија сумпора, повећава проценат сагоревања угљеника, појефтинију трошкови припреме гори-

ва, обезбеђује се сигурност у транспорту и лагеровању горива (експлозивност и запаљивост) и на крају елиминише се зависност од додатних горива (мазута и нафте). По руским пројектима, могуће су и реконструкције постојећих котлова, под условом да су у виталном стању и да се исплати додатно улагање. Указано је, такође, и на економичност коришћења понуђених технолошких решења. Сагоревањем у "флуидном слоју" поред рационалног коришћења угљева ниске калоричне моћи, постиже се и изузетна профитабилност, па се често улагања већ у првој години у потпуности исплате. ■

Т. Живковић

ПРИПРЕМЕ ЗА ОВОГОДИШЊЕ РЕМОНТЕ У ТЕ "КОСТОЛАЦ"

Значајна улагања

Планирано да се у овој години за ремонте и текуће одржавање блокова утроши преко 1,1 милијарду динара

Ове године у Термоелектранама "Костолац" биће обављени само стандардни ремонти. Од нешто преко 1,1 милијарде динара, колико износе планирана улагања, за ремонте ће бити утрошено нешто више од 833 милиона, а преосталих 282 милиона динара предвиђено је за текуће одржавање блокова. Више средстава од укупно најављених, планирано је за ремонте блокова у ТЕ "Костолац А", јер су на овим блоковима у току и одређени инвестициони захвати. За стандардне ремонтне активности на блоковима ТЕ "Костолац Б" издвојиће се 346,6 милиона динара. Једино код текућег одржавања више средстава, односно укупно 173 милиона динара, пред-

виђено је да се уложи на блоковима електране "Костолац Б". У ТЕ "Костолац А" за текуће одржавање ове године биће усмерено свега 108 милиона динара. У овој електрани у погону је само блок од 210 мегавата, док је машина од 100 мегавата,

Стевић, директор Дирекције за производњу електричне енергије. - Реч је о улагању од око пет милиона евра, а средства ће бити обезбеђена из донације ЕАР. Како се очекује, радови ће почети у мају, да би блок већ од јесени био спреман за поновни улазак у погон. Што се радова на ревитализацији блока од 100 мегавата тиче, при крају су активности на првој фази а од априла се очекује почетак радова. И то прво на демонтажи, а потом и на монтажи опреме другог котла,

У Термоелектрани "Костолац А" поред улагања у ревитализацију блока од 100 мегавата, у току је и припрема за почетак радова на реконструкцији електрофилтера

због ревитализације у току, и даље ван погона.

- У Термоелектрани "Костолац А" поред улагања у ревитализацију блока од 100 мегавата, у току је и припрема за почетак радова на реконструкцији електрофилтера - каже Љубиша

али и дела опреме на турбогенератору. И овај блок, када се почетком зиме заврши, имаће нове електрофилтере чији ће рад бити у складу са европским стандардима, истиче Стевић. - Поред враћања блока у стабилне изворе за произ-

водњу електричне али и топлотне енергије, најављена улагања значајна су и са аспекта заштите животне средине у окружењу. Иначе, укупна улагања у

РЕКОРДНА ИСПОРУКА ЗА ТЕ "КОЛУБАРА"

Дневно 26 композиција угља

Највећи дневни довоз угља за ТЕ "Колубара" у Великим Црљенима остварен је 19. марта када је до термоелектране стигло 26 возова са 12.559 тона угља. Ово је највиша дневна испорука од децембра 1995. године, када је ЖТ ТЕК-а прешао у састав ЖТ ТЕНТ-а и то је, како наглашава Саша Тривић, главни инжењер Железничког транспорта ТЕНТ-а, можда и највећи довоз угља за ТЕК од почетка рада Сушаре у Вреоцима. Иначе, просечан довоз угља за ТЕК је 22 воза на дан. Рекордних 26 возова превезено је захваљујући радницима из "Колубара - Прераде" ангажованих на испоруци, затим ЖТ ТЕНТ-а и онима који раде у ТЕК-у на пријему угља. Рекорд је остварен са две локомотиве и четири гарнитуре у саобраћају.

Највиша дневна испорука реализована 19. марта

П. Р.

Почетак радова на ревитализацији блока од 100 мегавата ТЕ “Костолац А” у априлу

ревитализацију блока процењена су на око 19 милиона евра и то без опреме из ранијег руског кредита. ■

Ч. Радојчић

ПРОИЗВОДЊА СТРУЈЕ У ТЕРМОЕЛЕКТРАНАМА “НИКОЛА ТЕСЛА”

Успешни и у првом кварталу

■ У периоду јануар-март у ТЕНТ-у производња електричне енергије за шест одсто изнад плана

Зимски период у Привредном друштву Термоелектране “Никола Тесла”, д.о.о. завршен је 31. марта, са поновљеним успехом из прошле године. На нивоу предузећа, у сва четири производна дела, производња електричне енергије виша је од плана за шест одсто. Планом је, у периоду јануар - март, била предвиђена производња од 4,886 милијарди киловат-часова електричне енергије. Систему је испоручено 5,195 милијарди или 309 милиона киловата више од плана. Овако успешном реализованом билансу допринели су добро обављене припреме за рад у зимским условима и запослени на свим линијама производње електричне енергије, рачунајући

ТЕ “Морава” највећи пребачај плана

и железнички транспорт. Наиме, у прва три месеца ове године, термоелектранама је испоручено скоро 7,5 милиона тона угља.

Посматрано појединачно, по производним деловима ТЕНТ-а, највише електричне енергије - 2,435 милијарди киловат-часова - произведено је на блоковима “А”. Највиши проценат пребачаја - 11 одсто - забележен је у ТЕ “Морава” у Свилајнцу. На блоковима “А” план производње пребачен је за шест

одсто што је на нивоу целог предузећа. У ТЕ “Никола Тесла Б” уместо планираних 2,080 произведено је 2,229 милијарди киловат-часова и план је надмашен за седам одсто. У ТЕ “Колубара” произведено је 370 милиона киловат-часова, што је од плана више за осам одсто. Уместо планираних 147 у ТЕ “Морава” је произведено 163 милиона киловат-часова електричне енергије.

К. Ј.

ПОТПИСАН ПРОТОКОЛ О ВАЉАНОСТИ ЕКОЛОШКИХ ПРОЈЕКТА ЕПС-а

Кредит од 46 милиона евра

Електропривреда Србије и немачка KfW банка потписале су 7. априла Протокол о оцени ваљаности два велика еколошка пројекта у ТЕ “Никола Тесла А” и ТЕ “Костолац А” којим је омогућен наставак активности за добијање 46 милиона евра, колико ће бити усмерено у те пројекте. Од те суме, 10 милиона евра је донација а 36 милиона евра је кредит. То је четврти кредит у последњих пет година који је под врло повољним условима ЕПС-у одобрила ова банка. ЕПС ће из сопствених извора уложити девет милиона евра у ове пројекте.

- Средства из кредита и донације биће искоришћена за набавку 16 млинова за блокове 3, 4 и 5 у ТЕНТ А, као и за нове горионике за смањење емисије азотних оксида који настају током рада

ових блокова. Тиме ће бити повећана ефикасност рада ове термоелектране, смањена потрошња угља и повећана производња електричне енергије, и значајно побољшан квалитет заштите животне средине у Обреновцу и околини - рекао је Драгомир Марковић, директор Дирекције за стратегију и инвестиције. - Пројекат у ТЕ “Костолац А” подразумева измене система за транспортовање пепела и шљаке чиме ће се побољшати квалитет ваздуха и водених токова. После потписивања Протокола следи ратификација у немачком и српском парламенту, а реализација пројекта ће трајати три године - додао је Марковић.

Otmar Greif, први секретар амбасаде Савезне Републике Немачке, истакао је изузетну сарадњу са стручњацима

ЕПС-а на прављењу ових пројеката и додао да се могу очекивати нове инвестиције у сектору енергетике, када је реч о заштити животне средине.

Протокол су потписали министар Радомир Наумов, Клаудија Лоу, директор KfW за енергетски сектор југоисточне Европе, Весна Џинић, директор Трезора Министарства финансија, Гордана Лазаревић, помоћник министра за економске односе с иностранством и Драгомир Марковић у име ЕПС-а.

Потписивању су присуствовали Ђорђе Михајловић, заменик министра рударства и енергетике, Бошко Буха, директор ТЕНТ д.о.о. и Драган Живковић, директор “ТЕ-КО Костолац” д.о.о. ■

Р. Е.

37

РЕМОНТИ У ПД "ДРИНСКО-ЛИМСКЕ ХЕ"

Хидрологија одређује старт

■ Из ХЕ "Бајина Башта" дневно око осам милиона киловат-часова ■ Пребачаји планова производње струје у РХЕ и у ХЕ "Зворник"

У ПД "Дринско-Лимске ХЕ" март је протекао у знаку припрема за ремонте и предстојећу ревитализацију ХЕ "Овчар Бања" и ХЕ "Међувршје", али, изнад свега, у знаку интензивне производње. Зима се баш одужила, цена струје багателна, па је потрошња електричне енергије енормно расла. Срећом, хидрологија је врло повољна, дотоци

Лима и Дрине стално расту, па су упркос максималној производњи, језера пуна, а било је и прелива. Рецимо, ХЕ "Бајина Башта" свакодневно производи око осам милиона киловат-сати. До 20. марта произвела је 523 милиона киловат-сати електричне енергије, односно за трећину више од планираних количина. РХЕ је произвела 183 милиона, и план је пребацила за 56 од-

сто. Иста ситуација је и у ХЕ "Зворник" и "Лимским ХЕ". План производње у ХЕ "Зворник" премашен је за 29 одсто, а "Лимске ХЕ" су до 19. марта произвеле 274 милиона киловат-сати електричне енергије, односно 44 одсто од укупних количина планираних за ову годину.

Но, обилне падавине и топлење снега добро су напунили акумулације, а вода се тек очекује. Попуњеност језера на Увцу је 72 одсто, а на Кокином Броду 96 одсто. Језеро у проточној ХЕ "Бајина Башта" је пуно, а повремено имало је и прелива. Пре више од месец дана у језеру РХЕ на Тари било је воде за производњу од 180 милиона киловат-сати, сада има око 80 милиона. Али, Дрина силно надолazi, при крају марта очекује се доток од 1.000 ку-

бика у секунди, а пошто отопљава, очекује се интензивно пумпање.

Што се ремонтата тиче, они традиционално најпре почињу у ХЕ "Бистрица". Ове године планирани су ремонти у ХЕ "Бистрица" и "Кокин Брод" за 10. мај, али није сигурно да ће тада и почети, с обзиром на изузетно повољну хидрологију. Доток диктира почетак ремонтних радова. У ХЕ "Бајина Башта" у току су припреме за ремонте, који средином маја почињу у РХЕ.

Поред припрема за ремонте, интензивно се ради и на припреми ревитализације објеката "Дринских ХЕ", па су крајем фебруара отворене понуде за тендер у ХЕ "Електроморава" - Чачак. Тендерску документацију откупило је 16 фирми, али се са конкретним понудама јавило шест понуђача. За ревитализацију ХЕ "Овчар Бања" и ХЕ "Међувршје", наших најстаријих хидроелектрана, планирано је девет милиона долара, а цена понуђача на тендеру је већа за 50 одсто?! Чланови тендерске комисије, у директном контакту са понуђачима, покушавају да издејствују нижу цену.

На крају, ЈП "Дринске ХЕ" завршиле су претходну 2005. годину са 588 милиона динара добити?! С обзиром на економске услове пословања, тај податак је и за неверицу и за дивљење. А, ако се игде штеди, максимално се штеди у "Лимским ХЕ", а прошлу годину су завршиле са губитком од 176 милиона динара. ■

Старт у ХЕ "Бистрица" и ХЕ "Кокин Брод"

Ремонтни радови у "Лимским ХЕ" уобичајено почињу у рано пролеће, и то најпре у ХЕ "Бистрица" и ХЕ "Кокин Брод". Ове године, према Електроенергетском билансу, требало је да почне 10. априла. Ремонт првог агрегата у ХЕ "Бистрица" ће трајати 28 дана, а другог 21 дан. Биће класични, без већих захвата. Међутим, ремонтни радови у ХЕ "Кокин Брод" ће потрајати знатно дуже - 42 дана на првом и исто толико на другом агрегату, и предвиђен је тотални застој од, такође, 42 дана. Биће замењен енергетски блок трансформатора од 12,5 MVA. Ако ова веома повољна хидрологија потраје и настави се са максималном производњом, могуће је померање почетка ремонтних радова. Упркос интензивном ангажовању свих агрегата, стање акумулација је сасвим задовољавајуће. Попуњеност језера на Увцу је 72 одсто, а на Кокином Броду чак 96 одсто.

Пуно језеро проточне ХЕ "Бајина Башта"

ХЕ "Коќин Брод" - прва у ремонте

У ХЕ “ЂЕРДАП” ПРЕЛИВИ УМАЊИЛИ ПРОИЗВОДЊУ

Преко плана у првом тромесечју

■ Због изузетно великих дотока Дунава у марту било отворено десет од четрнаест преливних поља ХЕ “Ђердап I”, као и све уставе у ХЕ “Ђердап II” ■ Жал за 95 милиона киловат-часова, колико је преливено за само пола месеца

За Хидроелектране “Ђердап”, по свему судећи, понавља се прошла у хидролошком погледу неповољна година. Дунав је, наиме, нагло почео да надлази средином марта, када су због обилних падавина стално расли нивои главних притока Саве и Мораве. Да би се што брже прихватио најављени поплазни талас, на ХЕ “Ђердап I” на време су отворене уставе на преливној брани, што је омогућило бржи прихват великих вода, чиме су у знатној мери ублажене последице обилних падавина. Ниво Дунава, који бележи дотоке око 12.500 кубика у секунди, знатно је снижен, што је олакшало уливање притока ове велике реке и омогућило бржу санацију штета.

На главном објекту ХЕ “Ђердап I” било је, стога, отворено и десет од 14 преливних поља, преко којих је у једној секунди у неповрат отицало више од

3.500 кубних метара воде. Тих дана, а тако ће према прогнозама бити и током априла, језеро ХЕ “Ђердап I”, практично, протезало се чак до испод Голупца. А Дунав узводно био је у природном режиму, са дотоцима већим од 10.000 кубика у секунди. Дунавске хидроелектране због тога, раде у проточном режиму, са знатно смањеним падом, а самим тим и снагом, односно производњом. Њихов рад је потпуно синхронизован, а посебно је важно што на подручју ових електрана нема поплава. На “јединици” се прелива преко десетак, а на “двојци” и преко свих преливних поља. Све то, међутим, угрожава планирану производњу тако да је, уместо рекорда, неизвесно испуњење и месечних планова.

Проблема посебно има на ХЕ “Ђердап II”, где је у марту електричне енергије произведено знатно мање од плана. Уместо планираних 147 милиона, електроенергетском си-

У неповрат у секунди преливало се и више од 3.500 кубних метара воде

стему у марту испоручен је само 101 милион киловат-часова електричне енергије, што је знатно умањило реализацију ионако незавидног тромесечног биланса од 86 процената. А страхује се да ће, због изузетно неповољне хидрологије, учинак ове електране у наредном тромесечју бити још мањи.

Ситуација је знатно боља на ХЕ “Ђердап I”, окосници овог привредног друштва. Велике воде и овде су знатно умањиле укупне производне ефекте, али план производње, ипак, пребачен је у марту, као и укупно у првом тромесечју. У марту је, тако, произведено 36 милиона киловат-часова више од плана, док пребачај за прва три месеца износи четири одсто. Остаје, ипак, жал за око 95 милиона киловат-часова, колико је због неповољних

услова преливено за само пола месеца.

За разлику од дунавских, “Власинске ХЕ” и ХЕ “Пирот” у прва три месеца оствариле су изузетно успешну производњу. “Власинске ХЕ” у марту пребациле су план чак за 70 одсто и на крају првог тромесечја “у плусу” су за готово 40 одсто. Учинак ХЕ “Пирот” још је већи и за три месеца преко плана произведено је чак 70 одсто електричне енергије. Упркос знатно мањим планираним количинама струје из ове електране у односу на остале три, она је неспорно дала пун допринос у заједничком тромесечном билансу од нешто преко две милијарде киловат-часова електричне енергије, што је и за око три одсто више од плана. ■

Слаба вајда од обилне воде

Због таласа од преко 12.500 кубних метара воде у секунди, која пролази Дунавом, обе “Ђердапске” електране раде у отежаним условима. У ХЕ “Ђердап II” у погону је свих 14 преливних поља, а у ХЕ “Ђердап I” повремено и десет устава, уз оборену коју језерске воде на 63 метара, што је и минимум за рад постројења. Девет агрегата млађе електране дневно, стога, произведе око два милиона киловат-часова електричне енергије, што је само 74 одсто од предвиђеног учинка. Охрабрујуће је, тим пре, што и у овим условима шест агрегата највеће електране, са произведених око 17 милиона киловат-часова дневно, одржава планирану динамику производње струје у “ХЕ Ђердап”.

Ч. Драгишић

ПРИВРЕДНО ДРУШТВО "ЦЕНТАР" КРАГУЈЕВАЦ, д.о.о.

Савремена опрема за изналажење кварова

■ Од фирме "Себа КМТ" из Немачке набављена мерна кола типа Р 30

Савремена опрема олакшава рад

Током прошле године "Електрошумадија" Крагујевац, огранак Привредног друштва "Центар" д.о.о., набавила је мерна кола са опремом најсавременије технологије и израде за изналажење места кварова на кабловским и надземним водовима, напонска испитивања елемената и делова електричних мрежа напонских нивоа од 1 до 110 kV. Произвођач ове опреме је "Себа КМТ" из Немачке светски познати произвођач најсавреме-

није опреме са широким спектром употребе за рад на електричним и телекомуникационим мрежама на изналажењу места квара на кабловима, напонским испитивањима елемената и делова електричних мрежа, напонских нивоа од 1 до 110 kV. Произвођач ову врсту опреме и уређаја производи и испоручује према потребама и захтевима корисника у облику појединачних уређаја за одређена подручја примене, затим модуларних мини система са интегриса-

ним функцијама рада прилагођених за рад на нисконапонским и средњонапонским мрежама. Опрема се производи и у облику мерних кола са уграђеним конфигурацијама са више јаких и савремених функција рада и више напонских нивоа, конципирана за рад на електричним мрежама 1 до 110 kV.

У складу са потребама које произлазе на основу броја и обима догађаја, сложености проблема и услова рада, "Електрошумадија" се определила за

набавку једног савременог испитног мерног система, односно мерних кола типа Р30. Мерна кола овог типа са више функција рада, ефикасно се користе за изналажење места квара на подземним кабловима, а обезбеђују и висок ниво ефикасности и прецизности на изналажењу места квара на кабловским водовима и апсолутну поузданост и сигурност. Планом

ИЗ ПД "ЕЛЕКТРОСРБИЈА"

Ефикаснија организација

После реорганизације ЈП "Електросрбија" у привредно друштво, одмах се приступило изради аката о новој организацији и систематизацији. Тај обиман посао започет је средином јануара организовањем десеточланог Оперативног тима, на чијем је челу Десимир Богићевић, заменик директора друштва. С обзиром на то да је посао око доношења ових аката и њихових усаглашавања орочен за 31. март, Оперативни тим се веома ангажовао да тај задатак благовремено изврши и створи нову организациону основу, у појединим сегментима и знатно другачију од досадашње у "Електросрбији".

Уочено је да је осим проблема заједничких за све огранке, потребно и усклађивање. Наиме, испоставило се да у области економско-финансијских послова има много проблема у повезива-

њу Огранка ЕД "Ужице" због некомпатибилности информатичких система, тако да није могућа аутоматска размена података. Због тога је Сектору за информатику поверено да до краја јула обезбеди хардверске и софтверске предуслове за комуникационо повезивање новоприпојеног огранка ЕД "Ужице", који би требало да до тада пређе на EDIS. Дисхармонија, такође, постоји и у организационој структури "Електросрбије", јер су поједини послови у Огранку ЕД "Ужице" у надлежности различитих сектора, што компликује вертикалну координацију послова, па је одлучено да се тај проблем реши новим актима о унутрашњој организацији и систематизацији.

У току досадашњег рада, Оперативни тим је сачинио предлог организационе шеме, по коме би на челу ПД

"Електросрбија" били директор и његов заменик. Следећи ниво чине, с једне стране, кабинет директора, а с друге - три центра: за контролу пословања, квалитет и односе с јавношћу. У оквиру Управе постојало би пет дирекција: за трговину и дистрибуцију, стратегију и развој, економско-финансијске послове, правне послове и људске ресурсе и за информатику и телекомуникације.

У оквиру дирекција предвиђено је више сектора и служби, а са овако организованом Управом били би повезани огранци, којих сада у овом друштву има 18, док је за неку од будућих фаза реорганизације предвиђено њихово укрупњавање. У организацији великих огранака ниво испод директора и његовог заменика били би послови система квалитета и три сектора: за техничке,

економско-финансијске и правне послове и људске ресурсе, са мрежом служби и одељења на нижим нивоима.

Према речима Богићевића, оваква организациона шема је више централизована него досадашња, јер води јачању заједничких функција у оквиру друштва. То би био прелаз од садашњег стања ка привредном друштву за дистрибуцију електричне енергије, у коме би основне функције биле: управљање дистрибутивним системом, трговина и људски ресурси које би остали сегменти опслуживали. Овакву шему оперативни тимови су међусобно усагласили и такав предлог, уз уважавање специфичности појединих привредних друштава, достављен је координаторима Стручног тима ЕПС-а на коначно усаглашавање. ■

Р. Гавриловић

СТРУЧЊАЦИ ПД "ЕДБ" д.о.о. - АУТОРИ КЊИГЕ ЗА СТУДЕНТЕ

Зборник решених проблема

Миладин Танасковић, Томислав Гојковић, Драгослав Перић и Владимир Шилјукт аутори су књиге Зборника решених проблема из дистрибуције и продаје електричне енергије, која је првенствено намењена студентима електро-технике, али и инжењерима који се на различитим пословима баве дистрибуцијом електричне енергије (планирање, пројектовање, градња, експлоатација). Издавање књиге која представља успешан спој научне мисли и праксе новчано је помогла Електропривреда Србије.

На близу 260 страница, кроз шест поглавља, аутори овог корисног Зборника баве се теоријским поставкама, уз примере (решене задатке), за различита питања из: дистрибуције електричне енергије (прорачун и прогноза вршне снаге и активне електричне енергије, прорачун дозвољених струјних оптерећења енергетских трансформатора и електродистрибутивних водова), затим из прорачуна струје и снаге трополног кратког споја, провере услова за прикључење малих електра-

на на електродистрибутивну мрежу, као и за примену релејне заштите, као и из система уземљења трансформаторских станица и надземних водова.

Теоријским поставкама и примерима пропраћено је и пројектовање електродистрибутивних надземних водова (ланчаница, угиби, дозвољени размаци проводника, силе). Уз то је развијен и кориснички програм за механички прорачун надземног вода. Решени су задаци и из поузданости електродистрибутивних мрежа, односно показатељи поузданости и прекиди напајања. Није заобиђена ни продаја електричне енергије са теоријским поставкама и такође решеним задацима.

Рецензенти књиге су професори др Јован Нахман и др Драган Тасић а посебан квалитет у њој представљају конкретни одговори које нуде аутори, (међу њима су Танасковић и Шилјукт из ПД "ЕДБ") за решавање проблема из дистрибутивне праксе.

Љ. Ненезић

пословања за 2006. годину предвиђено је да се и за огранак "Електроморава" - Пожаревац набаве иста оваква мерна кола. Тиме би Привредно друштво "Центар" постигло исти ниво ефикасности на изналажењу места кварова на кабловским и надземним водовима на читавој територији. ■

Б. Б. Н.

СЕВЕРНИ ДЕО КОНЗУМА ЕД "ЛЕСКОВАЦ" ДОБИО ЗНАЧАЈАН ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТСКИ ОБЈЕКАТ

Нова ТС 35 пуштена у рад

Око осам хиљада становника Брестовца и околине добило је квалитетније и поузданије снабдевање електричном енергијом пуштањем у рад трансформаторске станице 35/10 kV "Брестовац" снаге четири MVA. Истовремено, Електродистрибуција "Лесковац" је приступила обављању још неколико послова на реконструкцији мреже на овом подручју, како би се отклонила својеврсна "уска грла" у напајању електричном енергијом појединих насеља. Овај објекат је веома значајан и за теренске екипе ЕД "Лесковац", које су добиле много сигурнију деоницу електроенергетске мреже, са мањим захтевима за одржавањем и интервенцијама. Раније урађени прорачуни указују на то да ће ова трафо-станција допринети и остварењу знатних уштеда: годишњу уштеду од 1.200 MWh и смањење губитака у

35 и 10 kV мрежи од шест одсто. Истовремено, предвиђа се повећање поузданости система на овом делу мреже за читавих 50 одсто.

Највећи део средстава за изградњу и опремање ове трафо-станције обезбедила је Електродистрибуција "Лесковац". Укупна вредност изградње, опреме и радова, како су показале завршне рачунице, премашила је износ од

23 милиона динара. Иако су, претходно закљученим договорима, у финансирању овог пројекта, поред Електродистрибуције "Лесковац", своје обавезе преузели и Општина Лесковац, Дирекција за урбанизам и изградњу СО Лесковац, СНФ и Фонд за развој општине Лесковац, поједини учесници нису на време извршавали обавезе, а Фонд за развој још није измирио

ни своје финансијске обавезе. Стога је Електродистрибуција "Лесковац", због важности пројекта, својим средствима привремено "премостила" ову "заборавност" неких актера, и своје учешће, у радовима и финансирању ове трафо-станције, знатно увећала у односу на првобитно планирани удео.

Брестовац и околна насељена места су, пуштањем у рад ове трафо-станције, такође добили значајну подршку за развој привредних делатности овог краја, што се може сматрати посебно важним ако се зна да је у питању равничарски терен, са могућностима за отварање прерађивачких капацитета базираних на пољопривредној производњи. С друге стране, ЕД "Лесковац" ће од потрошача захтевати да "узврате" подизањем нивоа плаћања рачуна. ■

Н. Станковић

ДОНАЦИЈА ЕВРОПСКЕ АГЕНЦИЈЕ ЗА РЕКОНСТРУКЦИЈУ ЕКОЛОШКИХ ПРОЈЕКТА

Еври за чистији ваздух

■ Модернизација електрофилтера на блоку два у ТЕ "Костолац А" биће завршена до октобра ове године

У Термоелектрани "Костолац А" биће потрошено пет милиона евра за модернизацију и надградњу електрофилтера чиме ће се емисија чврстих честица свести на норме Европске уније од 50 мг по метру кубном. Финансијска средства за реализацију овог пројекта обезбедила је, као донацију, Европска агенција за реконструкцију. У име ЕАР-а уговор о донацији потписао је Данијел Булгарис, шеф Агенције, а у име ЕПС-а Драган Живковић, директор ПД "ТЕ-КО Костолац" д.о.о.

Пројекат ће се реализовати у складу са Грант споразумом из 2004. године којим су предвиђена средства од 30,7 милиона евра. Поред овог, у припреми су још два пројекта - промена система отпреме пепела и шљаке на ТЕ "Никола Тесла Б" и унапређење коришћења зауљених вода у ТЕ "Костолац Б".

Електропривреда Србије је прошле године произвела 38,6 милијарди киловат-сати електричне енергије, што је највећа годишња производња. У прва три месеца ове године електране ЕПС-а произвешће за 12 одсто више него што је планирано. Овако висок ниво производње остварен је захваљујући вишегодишњим улагањима у производне капацитете ЕПС-а, јер је наш најважнији задатак био - укинути редуције и несташице електричне енергије, повећати производњу, смањити и елиминисати увоз. Тај задатак смо остварили, рекао је др Владимир Ђорђевић, генерални директор ЕПС-а и нагласио: - На реду су други задаци. Наиме, у поступку присаједињења Европској унији, око 30 одсто укупне хармо-

Са потписивања уговора

низације правних прописа и праксе, односи се на област заштите животне средине. Како је и у другим областима ЕПС први конкретно закорачио у право и праксу ЕУ, уверени смо да ће реализација еколошких пројеката показати да и у овој области чинимо све да испуштујемо оно што се од нас очекује. Пројекти у ТЕ "Никола Тесла А" и ови у ТЕ "Костолац" први су у низу који ће нас приближити том циљу. Да би ЕПС испунио норме ЕУ, потребно је да у еколошке пројекте годишње издваја по 100 милиона евра у наредних 12 година.

Данијел Булгарис, шеф ЕАР-а у Србији, изјавио је да ће реализација пројекта имати великог утицаја на смањење аерозагађења које настаје приликом рада ТЕ "Костолац А": - Од 2000. године ЕУ је уложила 425 милиона евра у енергетски сектор Србије од укупно милијарду евра са колико је Европска унија финансирала програме помоћи Србији. У намери да помогне процесу решавања проблема заштите животне средине, ЕАР даје донације за два велика пројекта у сфери заштите животне средине. Први пројекат представља по-

моћ у обнови филтера за пречишћавање ваздуха у ТЕ "Костолац А" и он ће имати великог утицаја на смањење нивоа аерозагађења. Пројектом је предвиђена замена три филтера чиме ће стандард рада ове термоелектране у смислу заштите животне средине бити доведен на ниво који важи у земљама Европске уније, истакао је Булгарис.

Модернизација и надградња електрофилтера у ТЕ "Костолац А" подразумева демонтаж постојећа два и изградњу два нова поља. Уз то, електрофилтер ће убудуће имати четири, уместо два електрофилтерска поља, како би се постигли европски стандарди у области емитовања честица. Радови почињу у јуну, када овај блок улази у ремонт. Биће уграђено око 1.100 тона нове опреме, комплетно нова електроенергетска опрема, као и опрема за мерење, регулацију и управљање. Извођач радова, чешка фирма ЗВВЗ, коју је изабрао ЕАР уз надзор Ваттенфалл-а из Немачке, урадиће пројектну документацију, испоручити и монтирати опрему и пустити у рад комплетно постројење са захтеваним параметрима. ■

Екопројекти на раду

Према речима Драгана Живковића, директора ПД "ТЕ-КО Костолац", потписивање овог уговора вишеструко је значајно. Блок А-2 захваљујући донацији ЕАР-а добија нови електрофилтер. А реч је о блоку који је у самом граду. Са аспекта очувања здраве животне средине, емисија честица пепела у атмосферу, после уградње новог електрофилтера, биће смањена за више од 20 пута. Поред ове значајне инвестиције од наредне зиме и блок од 100 мегавата у ТЕ "Костолац А" имаће уграђене нове електрофилтере који ће потпуно задовољити важеће европске стандарде. У току је ревитализација блока А-1, чиме ће се радни век најстаријег костолачког блока продужити за наредних 15 година. Укупна улагања, како каже Живковић, без опреме из руског кредита, процењена су на око 19 милиона евра. Поред обновљеног блока за производњу електричне енергије, добиће се, тако, још један поуздан извор за издвајање топлотне енергије. Од улагања у животну средину значајан је и пројекат изградње постројења за прераду зауљених вода на блоковима ТЕ "Костолац Б". Средства од 350 хиљада евра, такође као донацију обезбедила је Европска агенција за реконструкцију. Документација за расписивање тендера је припремљена, па се очекује да ће се и ова инвестиција у наредном периоду реализовати. Екопројекте завршава модернизација система отпепељивања на блоковима електране "Костолац Б", вредна више од 15 милиона евра која је у припреми.

Кристина Јанићијевић

Компјутери на поклон

Десет компјутера, неколико лаптопова као и остала додатна опрема после три године чекања због административних проблема стигли су на адресу Сектора за заштиту животне средине ЕПС-а. Осам компјутера остаје Сектору, а по један је дат Службама заштите животне средине у ТЕ “Никола Тесла” и ТЕ “Костолац”. Набавка опреме у вредности од 26.000 евра, финансирана је донацијом ЕАР-а.

Још 2002. године у оквиру сарадње Електропривреде Србије, тадашњег

Министарства за заштиту природних богатстава и животне средине, Министарства рударства и енергетике и Европске агенције за реконструкцију, на основу одређених националних приоритета, ЕАР је финансирала израду студије “Контрола емисија из термоелектрана на угљан у Електропривреди Србије”. Студију су реализовали стручњаци из фирме “RWE-Innogy”, а било је предвиђено да се ангажују и домаће консултантске куће. У процесу договорања ЕПС је приложио

списак својих стручњака који ће бити ангажовани на изради поменуте студије, из тадашње Самосталне службе за заштиту животне средине, као и из Термоелектрана “Никола Тесла” и “Костолац”. Договорено је да није потребно додатно ангажовање домаћих консултаната, па су средства од 26.000 евра, предвиђена у те сврхе, преусмерена у набавку неопходне опреме.

На основу те студије ЕПС је добио донацију за промену технологије транспорта пепела за ТЕНТ Б,

која је у реализацији. Такође, средства су добијена и за реконструкцију електрофилтера ТЕ “Костолац А-2”, за изградњу постројења за пречишћавање заљених вода на ТЕ “Костолац Б” и за увођење ЕМС-а (Environmental Management System). На бази студије и приоритета датих у њој, добијен је и кредит за промену технологије отпљивања за ТЕ “Костолац Б” а очекује се добијање кредита и за ТЕ “Костолац А”,

К. Ј.

НОВИ ПРОИЗВОДИ ЗА ЗАШТИТУ ОД ВАТРЕ

Еколошко гашење пожара

“Биоверсал” је заједничко име за скуп високо ефикасних средстава за еколошко чишћење, гашење пожара, одмашћивање и биолошку разградњу загађена минералним уљима. Приликом гашења, поседује способност хлађења, чиме штити људе и стабилизује конструкције зграда и на тај начин ограничава развој дима и поновно запаљење. Признат је и као производ за чишћење,

еколошко спашавање и отклањање опасних остатака уља и мазива на саобраћајницама, земљишту и водама.

Могућности овог новог средства за еколошко гашење пожара приказане су на полигону ТЕ “Никола Тесла”. Уз помоћ ватрогасне екипе из Рафинерије нафте у Панчеву око стотинак запослених у службама противпожарне заштите из привредних друштава Елек-

тропривреде Србије, могло је да се увери у ефикасност “биоверсала”. Презентацији овог средства присуствовао је и Франц Фрицвегер, шеф “Биоверсал-универзала” који је нагласио да се, у односу на остала средства за гашење пожара, посебно када је реч о пожарима који настају изливањем нафте и деривата, предност “биоверсала” састоји у томе што спречава загађивање околине.

Друга предност “биоверсала” је што на месту на којем се ватра проширила, после једног третирања пожар се “смањује”.

Приликом гашења ватре основни циљ је сачувати људе, објекте и спречити даље ширење пожара. У таквим ситуацијама мало ко мисли на последице по природу које настају приликом гашења. Због тога су после пожара, потребне додатне мере и средства за чишћење места на којем је ватра горела. “Биоверсал” поседује такве супстанце које су у случају појаве пожара и уљних загађења прихватљиве за околину. Палета “Биоверсалових” производа заснована је на добро разградљивим и површински активним супстанцама. Оне подстичу микрорганлизме на брз биолошки процес разградње. На тај начин природа се штити већ при употреби “биоверсала” и поновна природна равнотежа се врло брзо успоставља.

43

К. Ј.

“Биоверсал” - за гашење пожара и очување природе

ПРВИ КОРАК ЕУ КА ЗАЈЕДНИЧКОЈ ЕНЕРГЕТСКОЈ ПОЛИТИЦИ

“Зелена књига” заокружује тржиште

■ Највећи значај се придаје уштедама енергије, борби против климатских промена и подршци енергији из обновљивих извора

ЕКСКЛУЗИВНО ЗА
kWh

Европска унија начинила је прошлог месеца први али крупан корак ка заједничкој енергетској политици. Најпре је после дугих припрема и “кувања” по разним стручним и политичким институцијама Европска комисија усвојила такозвану Зелену књигу која предлаже јединствени приступ према спољним испоручиоцима енергије Унији и довршавање интегралног унутрашњег тржишта енергије. Највећи значај у овом стратешком документу се придаје уштедама енергије, борби против климатских промена и подршци енергији из обновљивих извора. Најављује се, такође, да је време да се Европа позабави будућношћу нуклеарне енергије.

“Зелену књигу”, чијом је израдом руководио европски комесар Андрис Приебалгс, су, најпре, подржали ресорни министри земаља чланица, а потом су је, без много дискусије, прихватили и учесници Самита ЕУ 23-24. марта. Потом документ иде на разматрање код влада земаља чланица и у Европски парламент да би, када од свих добије “зелено светло”, Европска комисија могла да предложи широку лепену легислативних и других мера на нивоу Уније.

“Налазимо се у новом енергетском веку. Тражња расте, залихе се тање, а глобална атмосфера се мења. У таквој ситуацији Европа не може себи дозволити 25

Нуклеарна енергија - мост преласка ка енергијама будућности: нуклеарка у Финској

различитих и некоординираних енергетских политика”, сажето је резимирао ситуацију приликом представљања јавности овог документа Жосе Барозо, шеф Европске комисије. Нову стратегију је описао као троугао састављен од одрживости, конкурентности и безбедности. “Ако бисмо се изражавали географским појмовима, рекао бих Кјото-Лисабон-Москва.”

Рад на овом документу иницирали су шефови држава и влада на неформалном састанку у октобру прошле године у Хемптон Корту. Израда је текла упоредо с високим растом цена нафте и гаса крајем прошле и почетком ове године и неочекиваним прекидима и смањивањима испоруке гаса из Русије што је до краја оголило европску рањивост и зависност од увоза основних енергената. На једној страни је видљиви напор да се од енергетике створи кичма европске интеграционе политике за будуће деценије,

ослоњеној на (исправно) уверење да саме за себе државе неће успети да изађу на крај са овим глобалним изазовима и да је неопходан јединствен приступ. А на другој страни, спорови француске, италијанске, шпанске и немачке владе око фузије великих енергетских концерна више говоре о једној сасвим другачијој тенденцији - искључиво држати до националних интереса и задржати одлучујући утицај на “своју” енергетику.

Да би се одговорило на будућу тражњу, ЕУ ће морати у наредних 20 година да инвестира минимално биљон евра! Због тога се предлаже да се закључи Темелјна енергетска конвенција с Русијом, да се потраже нови испоручиоци из каспијског региона и северне Африке, да се уз помоћ ЕУ саграде нови плинроводи и капацитети за ликвидацију плина, да се направе енергетски споразуми са суседним земљама али и с другим великим потроша-

чима као што су Индија, Кина и Јапан. Циљ је апсолутно рационалан и могућ - постићи, пре свега, да ЕУ не буде претерано зависна од било ког испоручиоца енергије појединачно.

“Зелена књига” се категорички изјашњава и залаже за унутар ЕУ јединствено, отворено тржиште електричне енергије и гаса, ослоњено на правила слободне економске утакмице. Предлаже се завођење кодекса европске електричне мреже, формирање јединственог европског регулационог уреда за праћење снабдевања енергијом и стварање обавезних резерви гаса.

У овом документу земље чланице се позивају да убрзано и у већој мери спајају енергетске мреже. Не иде се, ипак, даље у томе и не доводи се у питање суверенитет земаља када се ради о такозваном енергетском миксу, укључујући и однос према нуклеарној енергији.

“Морамо респектовати разлике у назорима на ово питање - о структури енергетских извора, ипак, свако одлучује сам”, рекао је Барозо. Ипак, приметио је да у садашњој ситуацији ниједан извор се не сме одбацити и да нуклеарна енергија мора бити део дебате. ■

Милан Лазаревић

Нова енергетска ера

У “Зеленој књизи” се упозорава да свет ступа у нову енергетску еру за коју је типичан, пре свега раст глобалне тражње и узнемиравајуће отпољавање климе. Европске залихе су све тање, а главне резерве су сада у земљама које готово по правилу ограничавају приступ страним предузећима у експлоатацији и транспорту. Уколико се не предузму одлучне мере, пре свега дугорочнијег карактера, зависност ЕУ од иностраних енергетских извора повећаће се, у релативно кратком раздобљу од двадесет или нешто више година, са садашњих 50 на 70 процената.

Оштро против монопола

■ Трн у оку Европској комисији јесте, пре свега, низак степен конкуренције фирми у велепродаји, где је на тржишту мало играча

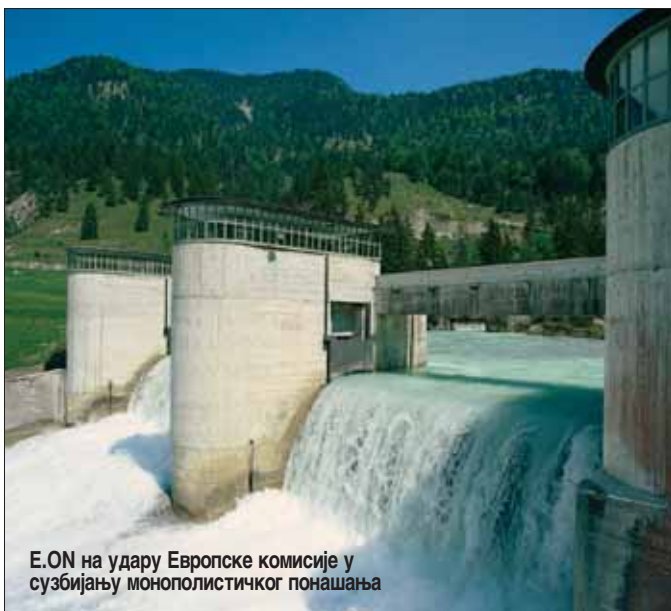
Европска комисија одлучила је недавно да се активније постави у заштити слободне конкуренције и сузбијању монополистичког понашања. Комесарка Нели Кресон најавила је чак и покретање истраге против неколико великих фирми - концерна, за које се сумња да злоупотребљавају доминантну позицију на тржишту. Нели Кресон није хтела да саопшти о којим фирмама се ради, додајући да "имена држи у глави". Као кандидате за истрагу је, међутим, немачки привредни лист "Handesblat", препознао одмах француски EdF и немачки E.ON. "Јасно је да, поред Француза, она мисли на нас", изјавио је један од менаџера E.ON који је, наравно, хтео да остане анониман.

Импулси за истрагу, из које би могле да произађу и казне од стране Антимонополног уреда ЕУ, долазе после велике провере, која траје већ више од пола године, стања у енергетици, а предузета је у оквиру припрема "Зелене књиге" ЕУ. Том приликом дошло се до индицији о веома "озбиљним де-

формацијама" на европском тржишту гаса и електричне енергије. Најкритичније стање је у Француској и Немачкој, затим у јужној Европи, а узорно добро у овом погледу у Великој Британији. Ова последња је, како истиче комесарка Кресон, у либерализацији тржишта енергије, коју је спровела крајем 90-их, отишла најдаље. Тамо постоји само једно предузеће које држи мрежу - "Нешнел Грид", које је независно од дистрибутера, а над ценама надзор има регулациони уред. Међу дистрибутерима је и неколико страних концерна.

Трн у оку Европској комисији јесте, пре свега, низак степен конкуренције фирми у велепродаји где је мало играча на тржишту, па због тога продавци могу да набијају цене. "Многи потрошачи у реалност цена не верују због начина на које се образују", тврди Кресон.

Следеће аномалије јесу у томе што потрошачи не могу слободно да бирају себи снабдевача, затим слаба транспарентност тржишта електричне енергије, дугорочни уговори о снабдевању

E.ON на удару Европске комисије у сузбијању монополистичког понашања

— Велики све већи: ко ће преживети 2010? —

Са понудом немачког E.ON за куповину шпанске "Ендесе" и са, засад узалудним, настојањима италијанског ENEL-а да презме француски "Suez", отворен је нови круг аквизиција и фузија које ће за крајњи резултат, како сматрају аналитичари, имати да крај деценије у Европи дочека само шачица неколико највећих фирми, које ће претходно прогутати мање, међу њима, чак и такозване националне шампионе.

У игри су огромне паре - E.ON, на пример, нуди за "Ендесу" скоро 30 милијарди евра. Енергетске фирме накупиле су, захваљујући високом расту цена нафте, гаса и електричне енергије, али и монополима, гомилу слободних средстава, која улажу, пре свега у аквизиције. Чешки ЧЕЗ је све док није почео да озбиљније извози струју у Немачку и док цене струје у самој Чешкој нису од 1994. на овамо почеле убрзано да расту (те 1994. јефтинија је струја била у Чешкој него у Србији) био релативно мали играч на европској сцени. А сада купује електране и дистрибуцију у Пољској, Бугарској, Румунији, Црној Гори, Босни и Херцеговини...!

Велике фирме постају све веће, гутајући оне мање, па онда средње, затим се одиграва и финале у коме ће остати шачица великих фирми у Европи. У електроенергетици, како самоуверено, тврде у E.ON остаће их после 2010. само три - они, EdF и ENEL. Можда и неће сасвим тако бити, али није далеко од истине - аналитичари предвиђају да ће на крају преживети пет до седам највећих. Но, живи били па видели...

и немогућност приступа мрежама. Нови дистрибутери не могу се појавити на тржишту и понудити своје услуге потрошачима. У суштини, тржишта гаса и електричне енергије остају и даље национална без одговарајуће конкуренције из иностранства којим се у економском погледу не смеју сматрати остале земље ЕУ.

Резултате провера комесарка намерава да "продискутује" појединачно с представницима концерна. Ако се и после тога не поправи уследиће алармирање Антимонополног уреда Уније. А то ће, како прети комесарка, бити веома брзо, још пре годишњих одмора. Ово је, према њој, био "сигнал јавности" и "пријатељско упозоравање" концерна. Овако разантан приступ Европске комисије унеколико, како оцењује "Handesblat", може бити изненађење. Антимонополни уред, наима, може уделити казну у висини од

чак и до 10 одсто обрта фирме, али тако строг никад досад није био.

У Немачкој су до 1. априла ове године сви испоручиоци струје били дужни да својим конкурентима омогуће приступ некомерцијалним потрошачима тј. домаћинствима и могућност да им дају своју понуду. "Већа могућност избора испоручиоца морала би да води нижим ценама", тврди Улф Боге, шеф немачког Антимонополног уреда.

Стручњаци за заштиту потрошача нису, међутим, сигурни у то. За разлику од самог тржишта електричне енергије, промена дистрибутера је много тежа, а ни саме фирме не држе превише до уласка у нове регионе и приступа до нових крајњих потрошача зато што је доста скупо, а и технички компликовано. С правног гледишта ову могућност су потрошачи у Немачкој имали већ неколико година али...

Милан Лазаревић

ДАНСКА ШАМПИОН У ШТЕДЊИ ЕНЕРГИЈЕ

Ветар “одувао” угаљ

■ Енергетска политика Данске традиционално је усредсређена на заштиту околине и енергетску сигурност ■ Највећи удео струје из ветроелектрана и когенерација ■ Један од најразвијенијих система за комунално грејање у свету

Данци су малобројан народ са великом брижношћу за спас природе. Зато су се потомци краљевића Хамлета одрекли нуклеарних електрана, стасали у светског лидера у штедњи енергије и пристали на папрене таксе при куповини путничких аутомобила. Уместо њих, у природу заљубљени Данци од малена се усмеравају на коришћење јавног превоза и - бицикала.

Данска електропривреда специфична је колико и сама конфигурација те земље. За разлику од Норвешке, Шведске и Финске које имају компактну територију, брзе реке и бујне шуме, Данска има више од 400 острва, хиљаду језера и толико је равна да јој је највиша kota 173 метра, па има занемарљиве хидропотенцијале. Шуме покривају тек десети део ове земље са 5,4 милиона становника, која једино има копнену границу са Немачком, и то дугачку свега 68 километара. Четвртина Данаца живи у ширем подручју Копенхагена и ту је, сем становништва, концентрисана највећа потрошња електричне енергије.

Владе се у Данској мењају, али њена енергетска политика остаје традиционално усредсређена на заштиту околине и енергетску сигурност. Ка том циљу усмерена је и либерализација тржишта, започета крајем прошле деценије. Од средине 2001. године великим потрошачима дозвољено је да промене снабдеваче, а од пре три године то је омогу-

ћено и свим осталим купцима електричне енергије. Данским тржиштем, ипак, сасвим не владају силе конкуренције јер струја из обновљивих извора и из постројења за комбиновану производњу електричне и топлотне енергије по аутоматизму добија повлашћени третман. Оператори преносне мреже, наиме, обавезани су да купују струју из привилегованих извора по фиксној, скупљој цени од тржишне, чак и на уштрб прихватања јевтиније струје

земаља у којима је примењен опсежан програм државне помоћи и подстицаја за обновљиве изворе и когенерације. Стимулације зависе од величине, старости и учинка производних постројења, плод су политичког договора и јавне подршке и самим тим су врло ефикасне. Захваљујући општој сагласности, Данци сада имају највиши удео електричне енергије из ветротурбина и комбинованих електрана и један од најсавршенијих система за комунално грејање у свету.

Из обновљивих извора са доминантном улогом ветроенергије, укључујући сагоревање биомасе, биогорива и отпада, данас се подмирује готово трећина домаће потрошње струје. Ваља, притом, имати у виду да Данска готово и нема хидрокомплекс, јер мини-постројења на рекама једва скупа произведу двадесетак милиона киловат-часова струје годишње.

Лане је из укупно 5.500 ветротурбина широм Дан-

Окосницу данског термо-комплекса чине постројења за комбиновану производњу електричне и топлотне енергије

из фосилних горива. Због тога је тек 60 одсто тржишта струје у потпуности конкурентно, што утиче да цена струје за домаћинства у Данској буде једна од највиших у земљама-чланицама Међународне агенције за енергију (ИЕА).

Данска је једна од првих

Ветроелектране напуштају копно

Већину нових еолских фарми граде приватни инвеститори, а гледано на дужи рок, гро нових ветропостројења биће инсталирано ван копна. Према још актуелном плану, у мору крај данске обале до 2030. године биће подигнуте ветротурбине укупне снаге 4.000 мегавата.

Офшор фарме ветрењача инаугурисане су у Данској изградњом постројења у зони Виндеби у Балтичком мору 1991. године. Почетком ове деценије највећа данска енергетска компанија “Елсам” инсталирала је у Северном мору огромну фарму ветрењача од 160 мегавата. Тај еолски комплекс на 14-20 километара далеко од западне обале Данске само је увод у постављање нових ветрењача у том морском појасу. Велике пројекте има и други по снази дански енергетски концерн “Енерги Е2”.

За разлику од других земаља, ветротурбине на данском копну нису концентрисане у виду фарми ветрењача, већ су постављене појединачно на погодном месту. Више од 80 одсто турбина у власништву је фармерских породица или кооператива.

Угаљ је главно гориво само у великим термоелектранама

ске, од којих је петнаестак процената ван копна, испоручено 6,6 милијарди киловат-сати електричне енергије или 19 одсто домаће производње струје. Практично, сву преосталу продукцију обезбедиле су термоелектране које уз угаљ, све заступљенији гас и опадајући удео нафте, сагоревају и све већу количину биомасе и отпада.

Из еколошких разлога Данци све мање троше нафту иако је имају довољно из сопствених извора јер су захваљујући налазиштима у Северном мору трећи највећи произвођач тог енергента у западној Европи - после Норвешке и Велике Британије. Опада и коришћење угља иако је до средине прошле деценије био доминантно гориво у термопостројењима, са уделом већим од 90 одсто. Истакта, међутим, почиње истицавање угља и форсирање гаса и ветроелектрана. Сада обновљиви извори, природни гас и, у скромнијој мери, нафта чине половину “горива” за добијање струје. Друга половина продукције елек-

Мања производња струје

Прошлогодишња потрошња струје у Данској од 35,7 милијарди киловат-сати била је 0,6 одсто виша него претходне године. Нето производња смањена је за 10,5 одсто, на 34,3 милијарде киловат-часова. Увоз је порастао на 12,9 милијарди киловат-сати или за 49 процената, а извоз 11,5 милијарди киловат-часова електричне енергије био је на нивоу претходне године.

Лањски биланс резултат је обиља воде у акумулационим језерима у Шведској и Норвешкој и вишка струје коју су могли да испоруче суседној Данској.

Данска електропривреда располаже са око 13.400 мегавата. Ветроелектране у укупним капацитетима учествују са 3.100 мегавата, док дански хидрокомплекс чине мини постројења која заједно немају више од 11 мегавата.

тричне енергије још потиче из угља.

У Данској има око 600 термостројења, чију окосницу чине капацитети за комбиновану производњу електричне и топлотне енергије (СНР), као најрационалнији вид продукције. Производња у когенерацијама сада покрива 55 одсто укупне потрошње струје и обезбеђује више од 80 одсто топлотне енергије за комунално грејање. У гориву за та постројења доминирају обновљиви извори са више од 40 одсто (биомаса и комунални отпад) и гас са око 27 одсто.

Угаљ, којег Данци немају и највише га увозе из Русије, Пољске, Јужне Африке и Колумбије, најзаступљенији је као гориво у ве-

Из обновљивих извора у Данској се сада подмирује готово трећина домаће потрошње струје

ликим термоенергетским комплексима, али се и ту убрзано обнавља опрема и уводе еколошки погоднија горива због две опсеције Данаца - уштеде енергије и заштите животне средине. Захваљујући опсежним ме-

рама, систематичном раду и ригорозној контроли, емисија угљен-диоксида опала је у Данској у последњих петнаест година са 937 на 526 грама по киловат-часу електричне енергије. Систем националних купопродајних квота за угљен-диоксид из електрана, уведен пре пет година, помогао је да се укупна емисија штетних гасова држи под контролом и поред већег утрошка енергије у снажној данској привреди.

Лањским договором водећих странака о програму штедње у периоду 2006-2013. године предвиђено је да комплетна енергетска потрошња у Данској, осим за транспорт, мора бити смањена за просечно 7,5 петацула (PJ) годишње. Велике уштеде у електропривреди очекују се од оператора преноса, комуналних топлана и дистрибутивних компанија.

Данска има веома развијену спољну трговину струјом, која варира више него

у било којој европској земљи јер пресудно зависи од хидролошке ситуације у Норвешкој и Шведској. Данци су, претежно, нето извозници струје, али доста и увозе јер то доприноси њиховој сигурности снабдевања и данску електропривреду, још добрим делом ослоњену на угаљ, спашава од повећане емисије гасова из електрана. Од 1993. Данска је била нето увозник струје само у 2000. и прошлој години.

Нордијске земље одавно имају врло развијену сарадњу. Најновијим Акционим планом за период 2006-2009. године, договореним лане, предвиђено је убрзање хармонизације електропривреда и развијање нових модела интегрисања нордијског тржишта струје. Тежиште програма је на сарадњи оператора преносног система, заједничким инвестицијама у преносну мрежу и стварању јединственог тржишта за крајње потрошаче.

Средњорочни и дугорочни планови данске електропривреде иду у правцу повећања штедње, енергетске ефикасности и учешћа обновљивих извора у укупној производњи струје. Акцент је и даље на експанзији ветроенергије, чији је удео у укупним капацитетима повећан у последњих петнаест година са четири на 23 одсто. Радиће се и на новим пројектима за коришћење биомасе, биогорива и комуналног отпада, као и на искоришћавању снаге морских таласа за производњу струје. Још пре осам година лансиран је Дански програм за енергију таласа са намером да се до половине ове деценије дефинишу подручја за потенцијално коришћење снаге плиме и осеке у електропривредне сврхе. Шири сценарио укључује могућност пуног коришћења енергије морских таласа на комерцијалној основи, које би започело до 2020. године.

Младен Бачлић

Азија - центар НЕ

- "Земља излазећег сунца" је данас са 55 нуклеарних централа трећа у свету по броју и снази нуклеарки иза САД и Француске
- Хидропотенцијал базиран на планинским бранама, реверзибилним електранама са ХЕ "Канагава" (2.700 мегавата) и ХЕ "Казуногава" (1.600 мегавата) као централним постројењима
- Поуке нуклеарне несреће у Токаимури

Пример Јапана само потврђује како је најјача економска сила Азије успела из скромних природних потенцијала да постане једна од енергетски најмоћнијих земаља на свету. Уз Кину, Јапан је највеће енергетско градилиште на свету. Традиционално рационални Јапанци су равномерно распоредили и структуру добијања електричне енергије, где је ипак доминантан сектор нуклеарки са "флотом" од чак 55 нуклеарних централа и још двадесетак у изградњи са инсталисаном снагом од 25.000 мегавата. То би до 2010. године Јапану требало да обезбеди 40 одсто потребне електричне енергије из атома. Хидроенергија подмирује четвртину потреба, а остало отпада на термоелектране на гас, угаљ и алтернативне изворе (соларна енергија, ветар и биомаса).

Јапан је тренутно трећи у свету по броју нуклеарки иза САД (103) и Француске (57), с тим да врло озбиљно угрожава друго место амбициозних "галских петлова". Како су јапанске фирме међу водећима по технологији нуклеарки, а инжењери међу најцењенијима у свету, јасно је о каквој је енергетској велесили реч. Век нуклеарки је упорним радом инжењера продужен са 40 на чак 70 година. После најновије аквизиције "Тошибе", која је купила

моћни амерички "Вестингхаус", стижу вести да се и друга велика компанија из нуклеарног бизниса - "Митсубиши" упустила у трку за

нуклеарки у Јапану је посебно изражен у периоду од 1990. (када су оне учествовале са само 17 одсто у укупној производњи електричне енергије) до 2004. године, када је њихов допринос више него удвостручен.

Почетак јапанске нуклеарне приче сеже у педесете године прошлог века, када је млади политичар Јасухиро Накасоне постао лидер нуклеарног покрета. Он је у томе видео решење за јапанску зависност од увоза скупе нафте и ослањање на стабилан извор енергије. Већ 1955. под његовим утицајем у националном буџету

Мрежа хидроелектрана је за њихововање: око 2.000 постројења са инсталисаним капацитетом од преко 28.000 мегавата. У наредних пет година требало би да се појача са још петнаест хидроелектрана и достигне снага од скоро 35.000 мегавата

добијање послова у Кини, највећем енергетском тржишту на свету. Развој ну-

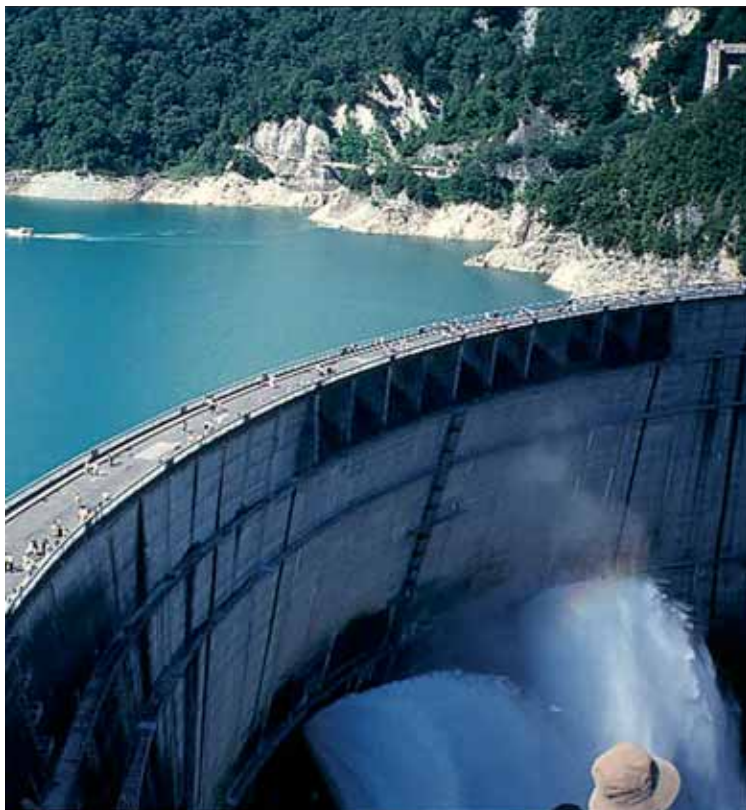
Брана Куробе у централном Јапану

су издвојена замашна средства за нуклеарна истраживања. После само десет година, почетком 1965, Јапан је добио прву нуклеарну електрану.

Како се програм њиховог развоја ширио, тако је растао и отпор еколошких покрета за заштиту човекове околине и здравље људи. Моћан нуклеарни лоби лансирао је кампању да се нуклеарно "гориво" може

Нуклеарка у околини Токија

добити и из фосила, што је тренутно умирило јавност. Крајем 1979. у Јапану је радило 17 нуклеарки лоцираних углавном у префектурама Фукушима и Фукуи. Из префектуре Фукушима, струју је добијала престоница Токио. Током осамдесетих, Јапан је наставио да ради по такзваном FBR (брзогорећи реактори) програму у нуклеаркама, које су после инцидентата у америчкој нуклеарки "Три миље" и катастрофе у Чернобилу, напустили САД и Европа. Јавност се дигла на ноге, али политичари су веровали научницима и експертима. Јапан је отишао корак даље: урадио је прототип реактора "Фуген" и експериментални реактор "Монцу".

Врхунац борбе присталица и противника нуклеарки у Јапану догодио се 1995. године, када је избио мањи пожар у реактору "Монджу". То је натерало јапанске стручњаке да се одреде за међурешење и почну да користе МОХ (мешавину плутонијумско-уранијумског горива). Проблем је био транспорт из Енглеске или Француске, где се производило, до јапанских лука. Карипске земље и Нови Зеланд су забраниле да бродови са таквим товаром прођу њиховим територи-

јалним водама. Постојала је и опасност од пирата. Ризици како политички, тако и еколошки били су незамењиви. Борба је трајала четири године - до септембра 1999. године, када је за нуклеарку "Такахама" на северу Јапана требало да стигне прва пошиљка МОХ-а. Организоване су незапамћене демонстрације, али је у атмосфери изузетне напетости све протекло у реду.

Али, несрећа не бира ни место, ни време. Догодила се нешто касније у Токамури, северно од Токија. Тројица радника која су радила на сипању мешавине уранијума у резервоаре била су смртно озрачена и умрли су за неколико дана. Читава област је блокирана и јапанска влада је обја-

Прва сијалица засијала 1883. године

Томас Алва Едисон је 1882. у улици Перл у Нјујорку отворио прву електричну централу и тако је амерички мегалополис први у свету добио улично светло. Група предузимљивих јапанских пословних људи је одмах реаговала и формирала "Токио" електрокомпанију 1883. године. Исте године засијала је и прва сијалица у његовом данашњем пословном кварту Гинзи. После тога је почела електрификација железничких станица, позоришта и владиних зграда. Мрежа је проширена 1887. године и то је почетак модерне дистрибутивне мреже у Јапану.

вила да је око 200.000 становника тог региона у опасности од повећаног степена радијације. Овако озбиљан инцидент уздрмао је јапанску нуклеарну индустрију и допринео да се уведу ригорозне мере заштите. Међународна агенција за нуклеарна истраживања у Бечу је чак, прошле године, предложила и мораторијум на даљу изградњу нуклеарки. Засад, огромни профити од плазмана нуклеарне технологије и енергетске користи код куће успевају да одоле притисцима.

Почетак јапанске нуклеарне ириче сеже у њедесетте године прошлог века, када је млади иолијичар Јасухиро Накасоне иосијао лидер нуклеарној иокреји

Свесни да имају сиромашне природне енергетске ресурсе, Јапанци су се определили да искористе, пре свега, брзе планинске реке са системом брана и изградње моћна хидрореверзибилна постројења на ободима великих градова. Мрежа хидроелектрана је за поштовање: око 2.000

постројења са инсталисаним капацитетом од преко 28.000 мегавата. У наредних пет година требало би да се појача са још петнаест хидроелектрана и достигне снагу од скоро 35.000 мегавата. Две највеће хидроелектране су: "Канагава" са инсталисаним капацитетом од 2.700 мегавати и "Казуногава" од 1.600 мегавата. У ХЕ "Казуногава" изграђене су четири реверзибилне турбине од по 400.000 киловата, што их сврстава међу највеће те врсте у свету. Обе су подигнуте са циљем да помогну како би се успоставио баланс између растуће дневне и ноћне потрошње електричне енергије у вршном оптерећењу. Широм Јапана се налази на десетине мањих брана, правих архитектонских ремек-дела

који су локалног значаја, али се савршено уклапају у дистрибутивни систем земље.

Око двадесет одсто потреба за електричном енергијом обезбеђује неколико стотина термоелектрана, претежно на гас, са тенденцијом да се конвенционалне на угаљ скоро гасе због заштите човекове околине. Пренос и дистрибуције електричне енергије у Јапану обавља десет електрокомпанија: "Хокаидо", "Тохоку", "Токио", "Чубу", "Кансаи", "Шикоку", "Кјусу", "Окинава", "Чугоку" и "Хокурику". Реч је о приватним корпорацијама, где држава има минималну контролну улогу.

Убрзан развој ветроелектрана

Пре осам година Јапан је располагао са 105 малих ветроелектрана, са инсталисаним снагом од 35.500 киловата. Током 2003. број електрана је већ достигао 735 са снагом од 680.000 киловата. Владин план је да до 2010. инсталисани капацитет достигне три милиона киловата. Поређења ради, то је равно капацитету три мање нуклеарке у Јапану. Већина капацитета нових ветропаркова је планирана на острву Хокаидо. Занимљиво је да су у Јапану честе несреће на ветроелектранама, у којима страдају бели орлови у судару са турбинама на фармама ветроелектрана. Реч је о заштићеној врсти птица која страда приликом селидбе из Русије и острва Сахалин.

Бранислав Сеничић

ДВЕ ДЕЦЕНИЈЕ ОД НЕСРЕЋЕ У СОВЈЕТСКОЈ НУКЛЕАРКИ

Чернобил још прети

■ После експлозије у четвртом блоку тадашње совјетске нуклеарке на тлу Украјине ревидирани многи стандарди рада атомских централа у свету. - Од последица радијације умрло 4.000 људи и око 300.000 расељено са контаминираних подручја ■ Нови заштитни "саркофаг" над згариштем разореног блока коштаће око милијарду долара и биће завршен у 2011. години

Најугледнији светски стручњаци и многи политичари окупиће се 24-26. априла у Украјини да би на скупу "Двадесет година од инцидента у Чернобилу - поглед у будућност" сумирали поуке из несреће у тадашњој совјетској нуклеарки која је размерама радијације шокирала свет. Експлозија у четвртом блоку те атомске електране на тлу Украјине и загађење огромног подручја на западу тадашњег Совјетског Савеза, источне Европе, Скандинавије, Велике Британије и на истоку САД навела је многе земље да моментално одустану од завршетка или будуће градње нуклеарних електрана. У неким је забрана градње оверена на референдуму, као у Шведској, и још је на снази.

Конференцију у Кијеву посвећену Чернобилу организује украјинска влада у сарадњи са владама Руске Федерације и Белорусије, Европском комисијом, Међународном агенцијом за нуклеарну енергију, Светском здравственом организацијом, Програмом УН за развој и Саветом Европе. Списак координатора потврђује колико је "случај Чернобил" комплексан проблем. Сврха је скупа да се свет на основу двадесетогодишњег искуства у санирању последица Чернобила што боље припреми за будуће инциденте сличних размера. У међувремену, чернобилска катастрофа већ је изазвала многе промене у приступу и оперативном раду у нуклеар-

ном комплексу широм света. Међународни стандарди за заштиту од радијације, јачање нуклеарне безбедности, управљање нуклеарним отпадом и, коначно, многе националне стратегије развоја нуклеарних електрана комплетно су ревидирани.

Атомска електрана у Чернобилу, удаљена 110 километара северно од Кијева на украјинској граници са Белорусијом, остала је симбол највеће нуклеарне несреће у историји човечанства. Према проценама Међународне агенције за нуклеарну енергију (ИАЕА) до сада је од болести изазваних последицама радијације умрло око 4.000 људи, а око 300.000 пресељено је из загађеног подручја. У чишћењу конта-

минираних региона, по совјетским проценама, учествовало је до 600.000 људи. У моменту инцидента око седам милиона људи живело је на тада контаминираним подручју. Данас у загађеним зонама живи 5,5 милиона људи.

Иако је коначно угашена пре пет година, нуклеарка у Чернобилу још задаје главобољу свету због несигурности куполостог покривача на згаришту четвртог блока, такозваног саркофага. Та огромна смеша метала и бетона, којом је засуто место експлозије да би се спречило ширење радијације, временом је дотрајала и неопходно је обавити нове радове. А они су изводљиви само као комплексан међународни пројекат уз ангажовање најреномира-

Затварање нуклеарке услов Запада за пружање финансијске помоћи Украјини

них светских стручњака и - огромних средстава. Процењује се да ће конструкција новог "саркофага" коштати око милијарду долара и бити завршена у 2011. години. Специјалним фондом који су формирали донатори за изградњу новог покривача управља Европска банка за обнову и развој.

Експлозија у Чернобилу догодила се 26. априла 1986. године у 13 часова и 24 минута по локалном времену у тренутку тестирања четвртог реактора, док је припреман за рутински ремонт. Постоје две верзије узрока те највеће несреће у историји нуклеарних електрана. По једној, криви су оперативци који нису поштовали процедуру, а по другој главни кривац је произвођач RBMK реактора, јер је скривао информацију да су они опасни у извесним режимима рада.

Непосредно после разарања блока, од превелике дозе зрачења и повреда умрло је тридесетак људи, углавном оперативаца у електрани, становника оближње варошице Припјат и ватрогасца који су стигли да гасе пожар, а нису били обавештени о опасности од радијације. "У устима смо имали укус метала и утисак да су нам по целом лицу пободене чио-

Слика уништеног реактора у Чернобилу служиће као трајна опомена свету

Узданица украјинске електропривреде

До тренутка несреће нуклеарка у Чернобилу била је узданица украјинске електропривреде. Њена четири реактора по 1.000 мегавата давали су око 10 одсто укупне украјинске производње струје. Први реактор у тој нуклеарки пуштен је у рад 1977, а последњи 1983, дакле свега три године пре несреће.

Страх од кварова умножавао је притиске за затварање електране у Чернобилу. Њен други блок угашен је 1991. године после пожара на инсталацијама, а пет година касније заустављен је и реактор број један. Искључењем са мреже и реактора број три у децембру 2000. године коначно је стављен катанац на атомску електрану у Чернобилу, што је био услов Запада за давање обилне финансијске помоћи Украјини.

Уз Украјинце на санирању бројних последица несреће највише су радиле стручњаци из Француске, Немачке, Русије и Белорусије.

условима и у журби, а у многим случајевима и уз помоћ даљински управљаних индустријских робота. Због тога конструкција саркофага пуца изнутра и толико је нестабилна да би и мало подрхтавање тла или екстремно снажни ветрови могли изазвати рушење њеног крова. Ризик од нове радијације свакако је огроман, јер је под заштитним покривачем остало око 95 одсто горива (око 180 тона) које се налазило у четвртом реактору у време експлозије. Под куполом саркофага, по најопрезнијим проценама, налази се и најмање четири тоне радиоактивне прашине која би могла изаћи напоље у случају најмање пукотине на спољном омотачу.

“Фонд за чернобилски саркофаг”, из кога ће се финансирати учвршћивање конструкције старог и додавање новог заштитног покривача над рушевинама четвртог реактора, основан је 1997. године на самиту Г7 у Денверу. Тридесетак земаља до сада је на донаторским конференцијама 1997. године у Кијеву и 2000. године у Берлину приложило око 650 милиона долара. Нови саркофаг дизајниран је да траје око сто година, али је чак и то ситница у поређењу са дуговечношћу радиоактивног материјала заосталог у разореном реактору бивше чернобилске нуклеарке. ■

Младен Бачлић

де и игле”, описали су, пре смрти, искуство са радијацијом неки од ватрогасаца говорећи за серију “Сведок” телевизије ВВС.

Да би се од јавности сакрила истина, мештанима Припјата речено је да понесу минималну количину потрештина јер ће само привремено бити евакуисани. Њих 50.000, међутим, никада се нису вратили кући пошто је комплетан појас од 30 километара око места експлозије проглашен напуштеном зоном. И

дан-данас полуразрушене куће у Припјату пуне су личних ствари које никада неће бити ни такнуте због радијације.

Само у првој седмици после експлозије из хеликоптера је на рушевине четвртог блока у Чернобилу бачено око пет хиљада тона джакова са песком, оловом и борном киселином да би се формирао заштитни слој и спречило ширење радијације. И каснија дорада заштитног омотача обављана је у екстремно опасним

ХРВАТСКЕ КОМПАНИЈЕ И ДИСТРИБУЦИЈЕ УЗИМАЈУ УЧЕШЋЕ У ЕВРОПСКИМ ПРОЈЕКТИМА

Уговор о “Паметној енергији”

Европска комисија и Хрватска потписале су половином марта Уговор о разумевању, трасирајући пут за хрватско учешће у програму “Паметна енергија - Европа”, којим Европска унија промовише енергетску ефикасност и шире коришћење обновљивих енергетских извора. По први пут хрватске компаније и институције сада ће моћи да узму учешће у европским пројектима и активностима финансираним из буџета овог Програма.

Европски комесар за

енергетику Андрис Пиебалгс ставио је у име Европске комисије потпис на овај документ и оценио га као “позитиван корак у правцу јачања сарадње Хрватске и ЕУ у енергетском сектору”. Са укупним буџетом од 250 милиона евра, програм “Паметна енергија - Европа” финансира европске пројекте, велике скупове и стварање локалних и регионалних агенција за управљање енергетским пројектима у подручју грађевинарства, индустрије, саобра-

ћаја, урбаних целина, трајних потрошних добара, производње топлотне и електричне енергије и сарадње са земљама у развоју.

До сада су чланице ЕУ и Норвешка, Исланд, Лихтенштајн, Бугарска и Румунија могле да конкуришу за финансијску потпору у оквиру Програма. Сада ће и хрватске компаније и институције моћи да учествују на наредном конкурс који ће Програм објавити у мају ове године и за ту сврху наменити 55 милиона евра.

До сада је из буџета Програма финансирано преко 200 европских пројеката, више од 30 агенција за управљање енергетским програмима и око 40 великих конференција и сличних скупова. Европска комисија је најавила и веома амбициозан програм “Паметна енергија - Европа II”, као део новог програма “Конкурентност и иновативност” са применом у периоду 2007-2013. године. ■

М. Бачлић

Надметање два конзорцијума

■ Пројекат започет још 1986. године и прекинут пет година касније биће настављен ■ Први од два реактора по 1000 мегавата прорадиће 2011. године

Два конзорцијума надмећу се на тендеру за градњу и пуштање у рад друге бугарске нуклеарне електране "Белене", која ће имати два реактора од по 1.000 мегавата и, по садашњој сатници, ући у погон 2011. године. Први конзорцијум предводи руски "Атомстројекспорт" и у њему су француска компанија "Фраматом" и немачки "Сиенс". На челу другог је чешка "Škoda Alliance" која наступа у сарадњи са америчком "Citibank" и италијанском банкарском групом "Unicredito". Победник "пројекта Белене" вредног око две милијарде евра биће проглашен до почетка августа ове године.

Оба ривала за градњу ове нуклеарке наомак места Белене на Дунаву, 250 километара североисточно од Софије, годинама се припремају за ову трку. Првог дана фебруара представници "Шкоде" истоварили су у бугарској престоници 29 металних контејнера са пола тоне папирне документације намењене тендерској комисији за "Белене". Претходног поподнева делегација "Атомстројекспорта" донела је 177 боксова са чак три тоне документационог материјала. Оба конзорцијума дала су другачије понуде за три различита пројектна сценарија.

Бугарска "Национална електропривредна компанија" (НЕК), у оквиру које ће радити нуклеарка "Белене", саопштила је средином марта да ће Комитету за процену документационог материјала помагати више

Већински удео државе

Бугарска влада одлучила је да се у будућој нуклеарки у месту Белене остави већински удео државе и да се за кредите за њену градњу дају државне гаранције. Будући стратешки инвеститор, како је изјавио министар енергетике Румен Овчаров, добиће 49-процентни удео у нуклеарки и мораће дугорочно да гарантује пласман енергије из централе. Иако бугарска влада још то формално није усвојила, ове одлуке се, како тврде познаваоци тамошњих кретања, могу сматрати готовом ствари.

Овчаров није потврдио раније наговештене планове да се формира једна фирма од блокова у Козлодују који остану у погону, и два будућа блока у Белену. Влада је одмах одлучила да новом предузећу - нуклеарки Белене у изградњи, обезбеди државне гаранције за кредит од 300 милиона евра од Европске инвестиционе банке и Еуроатома.

од двеста водећих експерата из Бугарске, САД, Финске, Хрватске, Италије, Русије, Словеније, Велике Британије и још неких земаља. У тиму ће се налазити и представници компанија "Parsons Europe" и "Deloitte", које су пре годину и по изабране за главног архитекту-надзорника градње, односно финансијског саветника за "Пројект Белене".

Према писању локалних медија, без обзира ко победи на овој лицитацији биће у некој мери контролисан од стране руског "Гаспрома". Банка из састава тог гасног джина недавно је купила компа-

нију "Шкода ЈС" која је део конзорцијума "Škoda Alliance". "Гаспромбанк", истовремено, поседује и 51 одсто акција "Атомстројекспорта".

"Пројект Белене" предвиђа да оба реактора буду типа ВВЕР-1000 руске технологије, какве имају пети и шести блок прве бугарске атомске централе "Козлодуј" и чешка нуклеарка "Темелин". Због гашења два блока у "Козлодују" (трећег и четвртог реактора по 440 мегавата совјетске технологије) предвиђеног за крај ове године на инсистирање Европске уније, Бугари и убрзавају

градњу "Белена" да би избегли могуће помањање струје и одржали статус водећег извозника електричне енергије у региону. "Козлодуј" тренутно обезбеђује 40 одсто националне продукције струје.

Најновији благослов за "пројекат Белене" влада је дала прошлог априла. Пројекат је првобитно започет још 1986. године, али је прекинут 1991. због недостатка пара и притисака еколошких покрета. До тада је Бугарска већ утрошила 1,3 милијарде долара на градњу објеката и куповину једног "Шкодиног" реактора од 1.000 мегавата, а "Белене 1" било је комплетирано 45 одсто. Припадници организација "зелених" и даље се противе овом пројекту који би се и у новој верзији реализовао на старој локацији, за коју тврде да се налази у сеизмички активном подручју. Ако њихов притисак не успе и уколико све тече по планираној динамици, први реактор "Белена" прорадиће 2011, а други 2013. године.

Бугарска намерава да у овој нуклеарки задржи већинско државно власништво, али очекује и да страни инвеститори купе део акција и обезбеде финансирање пројекта. То ће бити највећи инвестициони захват у Бугарској у последњих 15 година и утицаће на препород привреде и запошљавања у северном делу земље јер у нуклеарки, рецимо, треба да се запосли око хиљаду високостручних кадрова. ■

Младен Бачлић

Нуклеарке окосница самосталности

■ У структури снабдевања електричном енергијом на нуклеарке отпада чак 78 одсто. - Мораторијум на нове нуклеарне електране натерао Французе да продају памет и технологију широм света

Европски рекордер у производњи електричне енергије из нуклеарних централа је без конкуренције Француска. Крајем прошле године она је чак 78 одсто потреба за струјом обезбеђивала на тај начин. Са 59 активних реактора заузима друго место у свету, после САД, али је у мртвој трци са Јапаном (55) како у инсталисаним капацитетима, тако и у примени најновијих технолошких решења и борби за велике послове на азијском тржишту. Укупни инсталисани капацитети у нуклеарним електранама износе око 65.000 мегавата.

Енергетски стручњаци у свету већ деценијама се питају зашто се Француска тако верно држи развоја нуклеарки, када има завидан хидропотенцијал. Инсталисани капацитет из хидро извора је 2.100 мегавата. У централном делу земље има на стотине малих брана и мини хидроелектрана, али ослонац електропривредног система је струја из атома.

Недостајући део електричне енергије обезбеђује се из термоелектрана на гас, са укупним капацитетом од 28.500 мегавата. Једино што се у последњих десетак година примењује је нешто интензивнија изградња ветроелектрана на Атлантској обали и југу, али то су још увек занемарљиви капацитети. Укупна потрошња се креће око 433 милијарде киловат-сати, што је знатно мање од производње (540 милијарди киловат-сати), што као добри

домаћини, Французи паметно користе и извозе 15 одсто произведене струје комшијама уз обезбеђен профит. С друге стране, цена електричне енергије у Француској је међу најјефтинијима у Европи. Једино им озбиљно конкуришу Скандинавци.

Французи успех са нуклеаркама дугују, пре свега, традицији дугој више од сто година. Све је почело од Бекерела, који је открио природну радиоактивност крајем 19. века, а наставило се са радом породице Кири у првој половини прошлог века. Они су изоловали радијум и створили вештачку радиоактивност. Жолијет Кири је 1939. успела да произведе прве количине електричне енергије фисијом из обogaћеног уранијума. Комесаријат за атомску енергију (СЕА) лично је 1945. основао генерал Де Гол. Три године касније тестиран је први реактор на тешку воду "Зое". Током педесетих година ради са на истраживању нових врста нуклеарних реактора и горива. Све је то довело до покретања тест реактора "Бридер" 1962. Нешто касније покренуте су прве три нуклеарке: "Кињон", "Сент Лорен" и "Буго", са снагом од 1.500 мегавата, које су

Панорама једне од нуклеарки на северу земље

радиле на принципу гасно-хлађених реактора (GCR).

Када је група произвођача машинске и тешке опреме "Шнајдер" успела да откупи лиценцу од америчког "Вестингхауса", формирана је фирма "Фраматом" која је пословала заједно са Американцима до 1982. године. Већ средином шездесетих "Фраматом" креће у освајање нових тржишта, што је трасирало пут да Француска данас са три милијарде долара годишње буде највећи светски извозник струје и један од највећих трговаца нуклеарном технологијом. Тада је "Фраматом" формирао са Белгијом конзорцијум за две нуклеарке ("Шуз" од 300 мегавата и "Тиханге" од 900 мегавата).

Почетком седамдесетих француски нуклеарни програм креће у незапамћену експанзију. Томе је на свој начин допринела и нафтна криза у свету 1973. године. Влада у Паризу је схватила да развојем нуклеарки гра-

ди енергетску самосталност што је била и остала окосница привредног развоја. На сцену су ступила четири велика индустријалца који су обезбедили материјалну сигурност за ширење нуклеарних електрана: Жорж Бесе, Андре Жиро, Жан Клод Лени и Марсел Боито. Национална компанија за електричну енергију (EDF) и "Фраматом" потписали су 1974. уговор за 16 нуклеарки снаге по 900 мегавата. Две године касније уговор је допуњен анексом за још десет, а потом за још двадесет нуклеарки са инсталисаним снагом од 26.000 мегавата. Последња серија тзв. Н4 (четири нуклеарке од по 1.450 мегавата) се тренутно конструише.

Код куће, Французи средином деведесетих већ располажу са 34 нуклеарке снаге по 900 мегавата и 24 постројења са по 1.300 мегавата. У суседној Белгији имају три нуклеарке као заједничко улагање, а у Јужној Африци и Јужној Кореји по две. Посебно су поносни на уговорене послове у Кини, где раде на четири нуклеарке на локацији Линг Ау, укупне снаге 4.500 мегавата.

Цветају и послови по свету

Паралелно са домаћим развојем, послови цветају и по свету. Са Шпанијом, Италијом и Белгијом формирају конзорцијум "Еуродиф" за изградњу нуклеарке "Трикастин". Са Немцима, Холанђанима и Енглезима формирају партнерску фирму "Уренко" са обogaћивање уранијума и истраживачки рад. Конзорцијум "Еуродиф" постаје део групације "Когема" и креће у инвестирање истраживања уранијума по Африци и Северној Америци.

Бранислав Сеничић

Аустријанци - нове газде

■ За приватизацију 90 процената акција дистрибуција, овај аустријски концерн понудио 225 милиона евра, као основну цену за њихову куповину

ЕКСКЛУЗИВНО ЗА
kWh

Аустријска компанија EVN AG је нови власник македонских дистрибуција. У финалној фази расписаног међународног тендера Владе Македоније за приватизацију 90 процената акција дистрибуција, овај аустријски концерн је понудио 225 милиона евра као основну цену за њихову куповину. Гарантовао је, поред тога, и инвестициони пакет од 96 милиона евра, као средства која ће се уложити у прве три године у развој електродистрибуција у земљи. Висина ове понуде била је пресудна за коначни избор владе, јер у “трци” за куповину македонских дистрибуција чешка електропривреда ЧЕЗ понудила је 181,5 милиона евра и инвестиције од 62,7 милиона евра, а италијански ENEL свега 40 милиона за дистрибуције и 80,2 милиона евра за инвестиције у сектору. Четврти велики “играч” на тендеру, немачки RWE, иако је прошао претквалификацију и активно учествовао у дубинском снимању компаније AD ESM, на крају није доставио коначну понуду. Купопродајни уговор са аустријском компанијом EVN AG у

Реорганизација дистрибуција у Бугарској

Конкуришући на овом тендеру EVN је, како је саопштено, имала у виду да је Македонија добила статус кандидата за улазак у Европску унију и да има све динамичнију привреду. Портпарол EVN Хофер је рекао да улазак на македонско тржиште електричне енергије “отвара компанији интересантне перспективе” и у подручју гаса, грејања, водних ресурса и третирања отпадних вода у Македонији. “Након аквизиције групе WTE која ради у 12 земаља централне и источне Европе и куповине већинског удела у две бугарске електродистрибутивне компаније, ова аквизиција у Македонији изузетно ће ојачати упориште EVN у југоисточној Европи”, истакао је Хофер. На побољшање пословних резултата значајно је утицала куповина бугарских електродистрибуција у Пловдиву и Старој Загори у јануару прошле године. У њима је EVN увела модерну организацију продаје по угледу на сопствени модел рада. У оквиру мера за побољшање услуга и конкурентности, број запослених у те две електродистрибуције биће смањен за хиљаду до краја 2007. године кроз програме стимулативних отпремнина и одласка у пензију.

Влади Републике Македоније 17. марта, потписали у име инвеститора Питер Леер, члан борда EVN, и Фатмир Бесими, министар економије Владе Македоније.

Према речима премијера Владе Бучковског, оцена је да је ова приватизација обављена веома успешно и да је при том постигнута највећа цена по инсталисаном струјомеру у дистрибутивној делатности у целом региону, у којем су дистрибуције биле на продаји. Средства од саме продаје дистрибуција, како је веч претходно уговорено са ММФ-ом, пребациће се у девизне резерве државе и не-

че се трошити све до завршетка парламентарних избора, који се у Македонији одржавају ускоро.

Представници EVN AG уплатиће ускоро цео износ у априлу преузеће руковођење овом компанијом. Њихов примарни задатак, како су изјавили, је подизање квалитета у снабдевању крајњих потрошача електричном енергијом у Македонији, а потом и предвиђени развој. У вези са продајом, недавно се на интернет сајту EVN јавио и Бурхард Хофер, портпарол концерна, који је укратко представљајући фирму, истакао и искуства која EVN има у искоришћавању хидропотенцијала и природног гаса, што је свакако приоритет развоја у Македонији.

Завршетак овог приватизационог процеса у Македонији, и поред постигнуте добре цене, још прате полемике око оправданости продаје дистрибуција. Највећи разлог томе је, свакако, претходна продаја телекомуникационог сектора, где је инострани инвеститор тако подигао цене фиксне и мобилне телефоније да су оне сада међу најскупљим монополским услугама, можда и у

целој Европи. Остаје нада да се то у електроенергетском сектору, ипак, неће десити, захваљујући функционисању регулаторне комисије, у чијој је надлежности ценовна политика свих енергената.

Поред инвестиционог пакета који је понудио EVN, Влада је у уговору тражила да аустријски концерн гарантује и социјални пакет, што се односи на свих око 3.500 радника колико их има у македонској дистрибуцији. Наиме, инвеститору је била дата обавеза да ове године не отпусти ниједног радника, а да у току наредне две године може да се ослободи само по пет процената од укупног броја радника. Ова ће обавеза, вероватно, бити испоштована, јер је EVN AG и стратешки инвеститор.

О каквој је фирми реч, довољно је навести само неколико података. Само у пословима са електричном енергијом у Аустрији, EVN има 2,3 милиона потрошача и то око 770.000 у матичној земљи и још око 1,5 милиона потрошача у Бугарској, где је прошле године постао доминантни власник дистрибуција у регији Пловдива и Старе Загоре. Овај концерн има укупно 15 компанија и добит од око две милијарде евра, само у последње две године. Групација EVN ради у више енергетских сектора, тако да поред електричне енергије, дистрибуира и природни гас и воду, а власник је и кабловске телевизије и интернет провајдер у Аустрији. Тржишна капитализација фирме EVN AG износи 2,2 милијарде евра, од које покрајина Доња Аустрија има у поседу 51 одсто акција, а шест одсто од осталог пакета у власништву су познатог аустријског бренда Рајфајзен банке. ■

Сашо Новевски

EVN AG има искуства и у коришћењу хидропотенцијала

До 2020. још 40 блокова

Чак и највећи светски произвођач енергије, с највећим резервама нафте и гаса у свету, почиње поново да се окреће ка нуклеарној енергији - политика и привреда су јој били у великој мери окренули леђа после највеће нуклеарне хаварије у историји, која се догодила пре тачно 20 година у украјинском Чернобилу. Како је ових дана саопштио директор руске нуклеарне агенције "Росатом" Сергеј Кириљенко, Руска федерација саградиће до 2020. године 40 нових блокова нуклеарних централа. Реализација ових пројеката који се сматрају приоритетнијим и од

отварања нових нафтних поља и налазишта гаса, коштаће укупно, како се процењује, око 50 милијарди евра.

У Русији је сада у раду 31 нуклеарни блок у 10 централа. Само три блока почела су да производе по распаду Совјетског Савеза, тј. у последњих 15 година, а још три блока тренутно су у градњи. Међу централама које раде је и најсевернија, а вероватно и најмања нуклеарка на свету - "Билибино", на Чукотки, на око 250 километара од поларног круга (почела је да ради 1974, са четири блока од по 12 мегавата).

Нуклеарне централе у укупној производњи електричне енергије у Русији учествују сада са релативно скромних 16 одсто. Ако се остваре поменути планови инвестирања у нове капацитете, учешће енергије из атома скочило би на 25 процената. То је већ око удела који имају нуклеарке у низу развијених земаља света.

После распада СССР, на територији Русије остало је 80 одсто капацитета предузећа која производе опрему и граде нуклеарне централе. Ипак, Русија и у томе мора да сарађује са Украјином и Казахстаном јер је и тамо

нешто остало. Осим тога, Москва из својих извора обезбеђује само половину урана, као сировине за производњу горива за нуклеарке. "Росатом" намерава зато да се убудуће на дугорочној основи снабдева ураном рудом из Казахстана, који ће на тај начин обезбедити новац за градњу нових нуклеарки, иако је и ова земља, бивша република некадашњег СССР, позната по богатству нафтом и гасом. Како се најављује, Казахстан би могао до 2020 да сагради бар пет до шест нових блокова нуклеарки. ■

М. Лазаревић

ЕНЕРГЕТСКИ ПЛАНОВИ СЛОВЕНИЈЕ

Приоритет, обновљиви извори

Полазећи од чињенице да је покривеност Словеније шумом чак 54-процентна, излази да ова земља, у односу на друге чланице Европске уније, има, ако не и боље, онда бар једнако добре природне потенцијале за коришћење обновљивих извора енергије. Тим пре што већа употреба ових извора доприноси смањењу увозне зависности, повећању енергетске ефикасности, отвара нова радна места и условљава локални развој региона. Зато је повећање учешћа обновљивих извора у производњи енергије један је од приоритета енергетске и еколошке политике државе. Штافيше, обновљиви извори енергије убрајају се у национални стратешки енергетски ресурс Словеније која чак 70 одсто примарне енергије мора да обезбеди из увоза.

Полазећи од захтева Европске уније да учешће обновљивих извора у примарном енергетском билансу до 2010. повећа за 12 процената, при чему је посебан

акцент стављен на повећање њиховог учешћа у производњи електричне енергије, који треба да достигне 22,1 одсто, Словенија је пред себе ставила озбиљан задатак - да у овом периоду из обновљивих извора обезбеди 33,6-процентно учешће бруто потрошене струје. У тај "посао" мораће да буду укључене све електране које за погон користе обновљиве изворе - мале хидроелектране, ветрењаче, електране на биомасу и биогаз, као и соларне електране, наведено је на сајту Енергетика.нет.

Учешће обновљивих извора у енергетском билансу Словеније је, укључујући и струју добијену из великих хидроелектрана, 2000. године износило 9,2 одсто укупне примарне енергије. Овај проценат се непрекидно повећава и то најпре захваљујући енергији добијеној из биомасе, односно дрвета и отпадака дрвета као и из хидроелектрана. Према проценама, снага малих хидроелектрана у Словенији може да буде

Предвиђа се повећање снаге малих ХЕ за 100 мегавата: ХЕ Ожболт

повећана за сто мегавата, ветрогенератора за 300 MW, електрана на биогаз са додатних 10 до 30 MW, оних које користе биомасу и геотермалну енергију за 20 MW, а соларних електрана за три мегавата. Енергија ветра је, примера ради, у Словенији слабо искоришћена. Прецизније, постављене су само ветрењаче мале снаге из којих може да се добије готово знатна количина енергије за поједине области. Могућност коришћења геотермалне енергије се у овој земљи,

због разноликог геолошког састава тла, разликује од краја до краја. Геотермално најбогатија али и најистраженија подручја су, рецимо, Кршко-Брежишко поље, Рогашко-Целска област, Љубљанска котлина, словенска Истра и област западне Словеније. Занимљиво је да Мурска Собота термалну воду користи за грејање и припрему санитарне воде захваљујући чему годишње уштеди и до 2.000 тона лож-уља. ■

П. М. П.

ПЕТРОВАРАДИН

Гибралтар на Панонском мору

■ Нови Сад је, заправо, дете Петроварадина. Петроварадин је чедо Новосађана, који о њему знају све, или скоро све

Када је “Милосрдни анђео” сурово срушио стари мост преко Дунава, многи Новосађани су тврдили да је бесповратно изгубљен симбол њиховог града. А није. Изгубљен је мост, нестале су с њим многе драге успомене, искидане су сентименталне и све друге везе, а погинуо је на њему и онај злосрећник на бициклу који до тад ни мрва није згазио... То да, али стари новосадски мост никако није био исто што и лондонски “Тауер бриџ”, или вишеградска ћуприја. Ако постоји нешто што заиста буди нежне успомене на Нови Сад, то је Петроварадинска тврђава, овамо, на сремској страни.

Историја је, као што је познато, саздана од бескрајног низа временских исечака у којима су по један варљиви мир између два рата. Најчешће је, дакле, исписана крвљу. Пише се ратовима, али ратом се може и избрисати! Бомбама је најлакше, очас посла.

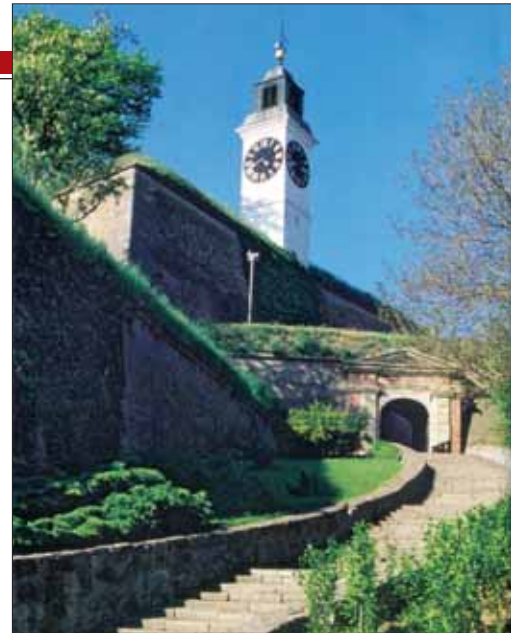
Петроварадинску тврђаву, занимљиво је, никад нису рушили. Покушао је то шахид Дамад Али-паша, освајач Мореје, још 1716. године, али претрпео је тежак пораз: сахрањен је у Београду, крај порте цамије Сулејмана Величанственог, његово турбе још стоји на Калемегдану. Ту му почива тело, а глава и срце су отпремљени у Анадолију и тамо покопани, по ондашњем обичају. Смењивале су се на Петроварадину војске, и туђе, и наше, али ниједна се није дуже задржала. Једино ова последња... Клинци што су запосели тврђаву и на њој органи-

зују “Егзит”, имају изузетну прилику да на њој остану и нешто дуже.

Веровало се да је на тој стени изнад Дунава прво био римски Касум, у првом веку наше ере: било је то важно утврђење Лимеса, границе према варварима, али кад су археолози пре четири године мало зачепркали, нашли су да је ту постојало палеолитско насеље још у шеснаестом миленијуму пре Христа. После Римљана дошли су, наравно, Византинци и назив утврђењу променили у Петрикон, а у тринаестом веку, у време владавине угарског краља Беле IV, на том месту је никако утврђени самостан цистерцијског реда са лепом црквом посвећеном блаженој деви Марији. После пада Београда, и Петроварадин се испречило моћној турској војсци у походу на Беч и Европу, па га 1526. осваја велики војсковођа Сулејман, за ког неки погрешно верују да је Сулејман Кануни (или Законодавац), код нас познатији као - Величанствени.

Фортификација је прелазила из турских у аустријске руке и обратно неколико

Сат на кули у Петроварадину јединствен у свету

пута све до пораза Турака код Сланкамена 1691, када су Аустријанци почели да граде утврђење какво данас знамо. Последња велика битка под Петроварадином водила се 5. августа 1716, када је Евгеније Савојски до ногу потукао Дамад Али-пашине аскере и тиме добио трајан мир “оверен” у Пожаревцу две године доцније.

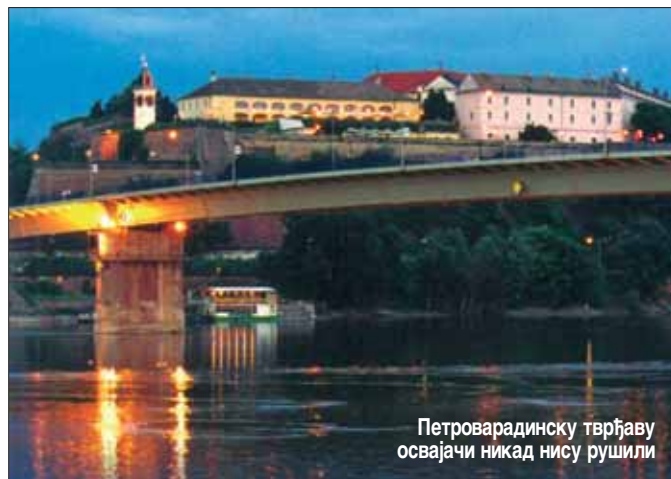
Посаду утврђења, на коме су никли Леополдов, Иноћентијев, Јосифов, Лудвигов и Терезијин бастион, све са пратећим здањима, чинило је осам хиљада људи. Био је то прави град. С леве стране Дунава, тамо где је био везан понтонски мост, изграђен је крајем XVII века мостобран, а крај њега је почело да ниче насеље од око хиљаду житеља. Названо је Петроварадински шанац, али је име мењало врло често: Српски шанац, Српско село, Српска варош... То насеље је 1748. године израсло у - Слободан краљевски град,

први на југу Угарске, са 4.620 становника. Назван је Неопланта, Ујдвек, Ноешафц, односно - Нови Сад.

Нови Сад је, заправо, дете Петроварадина. Петроварадин је чедо Новосађана, који о њему знају све. Или скоро све. На пример, данас је тешко наћи неког ко зна да на тврђави још постоји родна кућа хрватског бана, грофа Јосипа Јелачића! Био је он аустријски фелдмаршал и војсковођа, али и несудбени српски војвода. Чак је 11. јуна 1849. године, командујући Србима, покушавао да претрме тврђаву од Мађара који су прешли на страну Лајоша Кошута. Том грофу Јосипу Јелачићу, кога Хрвати толико славе и чији споменик краси главни загребачки трг, најбољи пријатељи су били Срби, док су му најдражи саговорници били Илирци. Само, заборавило се...

На једној кули налази се необичан сат, згодан за збуњивање, нема таквог у свету: његова велика казалька показује сате, а мала минуте.

Колико је занимљива сама тврђава, толико је лепо насеље што се скрасило испод подграђа. Личи на неки музеј на отвореном. Ту станује мој пријатељ и колега Боровице Ерделјан, дугогодишњи новинар “Политике”, најстаријег листа на Балкану. Једном сам свратио код њега: кућа му је старија од новина у којима је радио. ■

Петроварадинску тврђаву освајачи никад нису рушили

Милош Лазић

ПОРТРЕТ ВЕЛИКАНА: МИХАИЛО ПУПИН

Србин кога су волели

■ Американци га памте и као великог научника, и као патриоту, који је несебично помагао својој домовини

Генерални конзулат Краљевине Југославије је 13. новембра 1934. године оверио све до данас непознато, али веома занимљиво писмо адресирано на Министарство просвете: потписник моли да се његова задужбина, намењена издавању публикација о српским старинама и за куповину дела српских уметника за Народни музеј, која се налазила код Хипотекарне банке под каматом, пренесе на Српску Краљевску Академију Наука.

Текст је, иначе, био написан ћирилично писаном машином! Потписан је мастилом, такође ћирилицом. Испод њега је дописано латиницом:

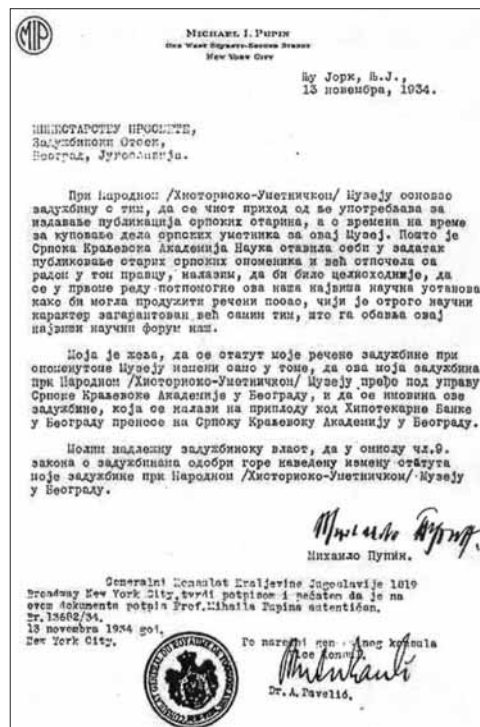
“Генерални Конзулат Краљевине Југославије, 1819 Бродвеј, Њујорк сити, тврди потписом и печатом да је на овом документу потпис Проф. Михаило Пупина аутентичан. (Бр. 13682/34).”

Испод, уз печат, по наредби генералног конзула, потписао се тадашњи вице-конзул Краљевине Југославије у Њујорку - др Анте Павелић. Својеручно.

Михаило Идворски Пупин је умро следеће године, а судбину његове задужбине прекрио је вео заборава, иако се радило о врло значајној своти. Десет година касније и велики научник и патриота је нестао из уџбеника и колективног сећања. Постао је најсрамније заборављена личност у нашој националној историји, а у више него скромној енциклопедијској одредници о овом научнику акценат је стављен на Пупинов калем који је донео револуцију у телеграфији, телефонији и у радио везама. Со нар је споменут, за радио-телефон се не зна, а политичко деловање првог српског конзула у Њујорку, у најтежим тренуцима по државу, намерно је изостављено.

Његов проналазак сонара увео је САД 1917. године у Велики рат на страни Велике Антанте, јер је распршио сасвим оправдани страх адмиралитета од немачких подморница. Успостављање везе радио-телефоном између летелица било је револуционарни корак у авијацији, а овај изум му је донео чланство у оснивачком одбору Националног комитета за аеронаутику, који је 1958. године назив променио у - НАСА.

Да ли данас ико у Србији зна да је Михаило Идворски Пупин 1924. године добио Пулицерову награду за књижевност, а за своје аутобиографско де-

Писмо Михаила Пупина Министарству просвете о преношењу управљања Задужбином на Српску краљевску академију

ло “Од имигранта до проналазача”?

Можда се одговор на питање што се намеће налази у тексту владике Николаја Велимировића, објављеном 1935. у “Политици” поводом смрти Михаила Пупина. Јер, у њему се може открити не само да је био велики патриота и православац, већ и непомирљиви противник болшевиизма који је претио да преплави човечанство одмах после Великог (Првог светског) рата.

Михаилу Пупину, председнику Њујоршке академије наука, секретар је био Даглас Џонсон, који је крајем двадесетих година прошлог века изабран и за иностраног члана САНУ. На Париској конференцији 1919. Даглас Џонсон је био амерички представник у врло деликатном “картографском комитету”, оном који се бавио исцртавањем међудржавних граница нове, послератне Европе. У то време, Словенци су Михаила Пупина прогласили за почасног грађанина Бледа и подигли споменик у знак захвалности што су ослобођене словеначке територије углавном остале на окупу, што су, изгледа, у међувремену заборавили, док је прича о српском делу Баната одавно позната. С тим у вези ваља споменути да је, условно речено, једини заговорник “велике Србије”, државе која би окупила Србе свих

конфесија (насупротив државном каламбуру три конститутивна народа), био Теодор Рузвелт, председник САД! Његову идеју је Пупин пренео војводи Живојину Мишићу, који се искрено загрејао, али су планови краља Александра, очито, били далеко већи.

Михаило Пупин је назив свог родног села званично преузео као средње име. Предавао је на Колумбија универзитету са кога је поникло тридесет пет нобеловаца: четворици је он био професор.

Пупинову медаљу, која се додељује за националне заслуге у САД, од утемељења 1958, добила су само двадесет два научника и мислиоца светског угледа, међу којима су били и један председник и пет нобеловаца.

Американци га памте не само као великог научника, већ и као искреног патриоту који је, од почетка Балканских ратова, али и касније, несебично помагао своју стару домовину, Србију, потом и Краљевину Југославију, на сваки начин и у сваком погледу.

Уз булевар у Новом Београду и институт који носи његово име, једино обележје Михаилу Пупину у Београду је барелеф који се налази крај улаза у зграду ЕДБ у Улици проте Матеје. ■

Милош Лазић

БИОСКОПИ

“КАРАУЛА”

Редитељу Рајку Грлићу пошло је за руком оно што многим филмацијама до сада није. Прво - да окупи филмску екипу са простора бивше Југославије на једном месту и друго - да сними филм о распаду Југославије, али без носталгије и мржње. “Караула” која игра у биоскопима широм бивше Југославије је прича о генерацији војника која 1987. године у малој караули на југословенско-албанској граници у уобичајеној досади чека крај војног рока, броји дане до тренутка када ће скинути униформе. Свакодневни војнички живот нарушен је необичним околностима. Фрустрирани и увек пијан поручник Сафет Пашић (у тумачењу популарног Сарајлије Енеса Хаџихаџибековића) осећа чудну бол у препонама. У помоћ зове јединог доктора међу војницима Синишу Сиришчевића (игра га талентовани хрватски глумац Тони Гојановић) који у потпуној дискрецији утврди да је реч о полној болести.

Не желећи да његова супруга сазна шта се догодило и тражећи разлог да не оде кући, Пашић објављује ванредно стање, тврдећи да албанска војска спрема напад на Југославију. Лакрдија се претвара у ратну психозу: војници копају ровове, Пашић је из дана у дан све неконтролисанији. Синиша се упушта у опасну љубавну авантуру са његовом супругом (чији лик дочарава македонска глумица Верица Недеска), а његов најбољи пријатељ Љуба Пауновић (игра га маестрално Сергеј Трифуновић) безусловно одлучује да напусти војску. Ситуација полако измиче контроли... “Караула” је комедија о људима који се налазе на домак трагедије. Пажње су и те како вредне и изванредне љубавне сцене између војника Синише и поручникове жене. Редитељ Рајко Грлић је познат по лепим љубавним сценама, многи ће рећи, јединим вредним у домаћој кинематографији, у својим ранијим филмовима попут “Само једном се љуби”, “За срећу је потребно троје”, а наша публика је овог аутора посебно заволела након његовог филма “У раљама живота”.

ПОЗОРИШТЕ

“БРОД ЉУБАВИ”

Представу “Брод љубави” можете погледати на сцени “Звездара театра”. Режијер је Дарко Бајић, по тексту Небојше Ромчевића, који је о овом комаду рекао: “Вероватно сваком од нас у одређеним годинама дође тренутак ирационалне деструктивне жеље да спали старе фотографије и писма, да се обрачуна са прошлошћу, да баца све што га подсећа и оптерећује, да раскрсти, подвуче црту, почне изнова... Уместо тога, писац напише драму. За драму се обично каже да није исповедана литература, да је поезија та која служи за изношење личних рефлексива. Ја сам, међутим, покушао да преточим своја осећања у сирову, грубу форму антиакадемске драме. Нисам желео комад добро структурисаног заплета, ликова са прецизним биографијама и финим психолошким нијансама. Нисам желео духовиту, високу реторику и езоповски језик. “У главним улогама су: Бранислав Лечић, Слобода Мићаловић, Јанош Тот, Ана Франић, Дубравка Ковјанић, Горан Јевтић, Анђелика Симић, Злата Петковић, Бојана Маљевић и други. У представи је реч о две групе јунака: “свињама са Истока” и “говнима са Запада”, како их је одредио писац. Радња се дешава на усидреном, руинираном трајекту, крајем јесени.

ОПЕРА

“КАРМЕН СА СРЕЋНИМ КРАЈЕМ”

“Кармен са срећним крајем”, опера о којој се много говори, ауторско је дело Горана Бреговића. У оквиру своје турнеје, гостује на сцени Центра “Сава” 13. априла. Ово дело је већ имало своју презентацију у земљама широм света, где је одлично прихваћена, а карте су биле распродате и месецима унапред. За разлику од опере “Кармен” Жоржа Бизеа, Бреговићева, како јој и сам наслов каже, има срећан крај, јер је на крају прелепа Кармен - жива, здрава и срећно удата. “Моја Кармен нема везе са Бизеовом”, каже Горан Бреговић. “То је мала, сиротињска антиопера. Може бити изведена на некој свадби, док оркестар ките бакшишом, а може исто тако бити изведена и у најелитнијој концертној дворани.” У улози Кармен је маестрална македонска певачица Васка Јанковска, која је већ годинама члан Бреговићевог “Оркестра за свадбе и сахране”, чији су чланови такође јунаци ове опере. А сам Брега глуми лик добосара. По овом делу Бреговић планира и реализацију филма који ће сам режирати, а чије снимање почиње на лето.

БАЛЕТ

“ФЕСТИВАЛ ИГРЕ”

Трећи међународни београдски фестивал игре (БФИ), на којем ће учествовати седам балетских продукција савремених кореографа из Европе, укључујући велике националне ансамбле у пуној постави, биће одржан од 6. до 20. априла у Центру “Сава” и Београдском драмском позоришту. Фестивал ће свечано бити отворен представом “Сједињавање /Кастрати/ За вама умирем” Националног балета из Мадрида. Шпански уметници, који први пут гостују у Београду и региону југоисточне Европе, представитиће плесне креације Нача Дуата, једног од најпознатијих кореографа данашњице. У Центру “Сава” 12. априла наступиће и Нацио-

нални балет из Атине спектаклом "Канто генерал" на музику Микиса Теодоракиса. Холандски плесни театар из Хага 20. априла ће затворити Фестивал представом "Без сна / Затворених очију".

Четири представе биће одржане на сцени Београдског драмског позоришта, које ће и ове године за потребе редовног и пратећих програма фестивала отворити обе сцене. Најпре ће 10. априла на Великој сцени наступити балет Словенског народног гледалишта из Марибора представом "Радио и Јулија", на музику британског састава "Радиохеад". На Новој сцени БДП-а 14. априла наступиће "Компанија Нив Сенфилд" из Тел Авива, са две плесне поставке под називом "Свиња", док ће 17. априла на Великој сцени гостовати "Компанија Алиас" из Женева. Швајцарски уметници представиће се плесном причом о брачном пару и њиховој кћерки, у три верзије, на позоришној сцени која постаје - базен. На истој позорници 19. априла наступиће француска "Компанија Бернардо Монте" из Тура, представом "О, море" - савременим Отелом са шест играча.

За време фестивала биће отворена и изложба плесне фотографије великог формата у Центру "Сава" и БДП-у. Фестивал су помогли шпанска, холандска амбасада и поједини културни центри.

КЊИГЕ

"МОЈА ИЗМИШЉЕНА ЗЕМЉА"

Ова јужноамеричка књижевница позната је нашој публици по романима: "Кћи среће", "Портер у Сепији", "Кућа духова", "Афродита". У роману "Моја измишљена земља" Изабела Аљенде пише о непрестаном присуству прошлости, о осећају одсуства из сопствене домовине. Меланхолија због тог губитка и свест да је свуда странкиња и луталица основни су моменти овог романа. Кроз причу о Чилеу, необичној земљи која је стварна, али представља и део маште, Изабела се сећа свог детињства, њене некадашње породице, куће њеног деде и њене баке, церемонијалних обреда, неспоразума и духова који су је одувек пратили. И у овој књизи Изабела, која данас живи у Калифорнији, оживљава своју земљу кроз сећање, машту и носталгију. Изабела Аљенде је, како кажу критичари, овим романом оправдала титулу једног од најпознатијих и у свету најпревођенијих латиноамеричких аутора и захваљујући пажљиво осмишљеним прозним писмом, с правом је понела титулу "женски Маркес".

..... КОНЦЕРТИ

МОНСЕРАТ КАБАЉЕ

Шпанска оперска дива Монсерат Кабаље наступиће 8. априла пред београдском публиком у Центру "Сава". Ово је њено прво гостовање у Београду након 15 година. Највећи живи женски сопран, госпођа Кабаље рођена је 1933. године. Каријеру је почела у швајцарском граду Базелу, а у Америци се прославила 1965. наступом у опери "Лукреција Борџија" Гаэтана Доницетија у њујоршком Карнеги холу. До данас се сматра водећим сопраном у извођењу дела Доницетија и Вердија. Монсерат Кабаље је почетком деведесетих била у жижи јавности због дуетске химне Олимпијаде у Барселони, коју је снимила са легендарним певачем групе "Квин" Фредијем Меркјуријем. Ова нумера ју је прославила и изван света љубитеља опере.

Од тада због болести није наступала, све до 7. јануара 2000. године када је наступила у својој матичној опери "Лицеу". Управо је у овој кући недавно доживела велико разочарење. У целом свету славна госпођа Кабаље доживела је тежак ударац управо у родној Барселони, иако одавно слови за љубимицу овог града. Ексклузивни мушки клуб при оперској кући "Лицеу", који је донео одлуку да и женама допусти учлањење, одбио је да у своје редове прими диву која је деценијама везана за ту оперу. У њој је вежбала, наступила више од стотину пута и поклонила више од 40.000 долара за рестаурацију овог здања које је оштећено у пожару. Монсерат Кабаље ће 8. априла у Центру "Сава" наступити у пратњи Симфонијског оркестра Радио-телевизије Београд. Поред ње, наступиће и сопран Катарина Јовановић. ■

Јелена Кнежевић

КУЛТУРНИ ЦЕНТРИ

ФРАНЦУСКИ КУЛТУРНИ ЦЕНТАР

Као и сваке године, франкофонци и франкофили са пет континентата славе месец франкофоније. Прослава је почела крајем марта, а трајаће и у априлу. Један од занимљивих догађаја које организује Француски културни центар је такмичење у извођењу шансона. Намењено је певачима аматерима, од 18 до 28 година. Полуфиналне вечери су одржане у градовима широм Србије: у Кладову, Београду, Нишу и Новом Саду. Најбољи са ових такмичења представиће се на финалној вечери која ће бити одржана у Нишу, у Сали симфонијског оркестра 16. априла.

ГЕТЕОВ ИНСТИТУТ

Изложба фотографија Штефана Мозеса, у организацији Гете института, биће отворена у Народном музеју у Крагујевцу до 12. априла. Штефан Мозес је започео каријеру 1943. код фотографа Грете Бодле у Бреслауу и ту први пут радио фотоапаратом "Леица". Након рата, најпре је радио као позоришни фотограф у Народном позоришту у Вајмару, потом, око шест недеља, као фотограф у филмским студијима ДЕФА у Потсдам-Бабелсбергу - две станице које су обележиле целокупан његов рад. Од 1950. живи у Минхену и ради као фоторепортер, који свет посматра као велику позорницу. Део његовог рада биће приказан на овој изложби, која ће након Крагујевца бити представљена публици у Скопљу.

СЛИКЕ МИЛОША ШОБАЈИЋА

Изложба нашег истакнутог сликара, који годинама живи и ради у Паризу, Милоша Шобајића, биће представљена и у Гете институту. Наиме, радови овог уметника биће од 12. априла до 5. маја истовремено изложени и у "Цвијети Зузорић" и галерији УЛУС. Његов галериста Франк Пагес из Баден-Бадена одржаће 13. априла предавање у Гете институту. Милош Шобајић више од тридесет година живи и ради у Паризу, а његова дела су уврштена у поставке музеја широм света. Овај уметник је постављен и за редовног професора на највећој кинеској Академији примењених уметности - Lud u Academy Of Fine Art у граду Шењан.

ДР МИОМИР ПЕЛЕМИШ, ИНФЕКТОЛОГ, УПОЗОРАВА

Антибиотиком на вирус, као топом на комарца

■ Грешка је узимати ове лекове на своју руку или препоруку колеге из канцеларије
 ■ Када нам буду стварно потребни, моћни медикаменти биће неефикасни ■ Опасно прекинути терапију када нам је боље: увек се пије до последње прописане таблете

Многи су и ове зиме, која тек што је замакла, све своје прехладе и вирусне инфекције радије лечили по принципу “сам свој доктор”, него да су потражили помоћ лекара. Како? Наравно, антибиотицима. Дочекали би петак поподне или чак истрчали из канцеларије или иза шалтера до прве апотеке и купили и попили антибиотик, верујући да тиме најбрже и нејефикасније решавају свој здравствени проблем.

Лекари кажу да је ово исто као пуцати топом на комарца - бескорисно, скупо и може да направи више штете него користи.

Зимус чак није било ни правог, жестоког грипа, па ни компликација које би захтевале лечење антибиотицима, али подаци говоре да су се у приватним апотекама куповали антибиотици као да је пола Србије у болничкој постели са тешким бронхитисима, упалама синуса, ува или плућа. Антибиотици при томе нису нимало јефтини, а велики број се може добити на рецепт. Наш човек, међутим, процењује да му је исплативије, а у сваком случају - брже, да сам себи пропише антибиотик, него да за исти лек чека неколико сати код свог лекара.

Професор др Миомир Пелемиш, лекар инфектолог, али и специјалиста клиничке фармакологије са Инфективне клинике у Београду објашњава да се људи одлучују за антибиотике јер мисле да ће им они помоћи да брзо оздраве и врате се послу, и тако себе поштеде малтретирања и шетње од

лекара до другог лекара и од једне до друге лабораторије. Код нас се антибиотици не користе тамо где за то има разлога, а често се дају у случајевима када то није потребно. Највећи број инфекција грла, носа и ждрела изазивају вируси, а доктор подсећа да антибиотици не делују на вирусе:

- Вирусне инфекције, истина, знају и те како да поремете опште стање, изазову малаксалост, високу температуру, брзо замарање, неспособност за рад... Али, човек никако не треба сам себи да одређује терапију антибиотиком. На појаву првих тегоба те врсте треба узети лекове за снижавање температуре, мировати, узимати доста течности. Ако се висока температура одржава дуже од пет дана, не треба узети лек самоиницијативно, већ потражити помоћ лекара. Не-

ма правог лечења без основних лабораторијских анализа - налаза крвне слике, бриса гуше и носа. Не прихватам изговор да запослени човек нема времена за то, јер да би се видело да ли је повећан број белих крвних зрнаца чак и у дому здравља не треба више од сат времена.

Они који се и одлуче за посету лекару, међутим, много пута су антибиотици добили без било каквих претходних анализа, само на основу прегледа лекара који је трајао три минуте, а у чекаоници су провели два сата. Па зашто би онда уопште ишли код лекара када ће им дати неки антибиотик који је тренутно “у моди”, који би им препоручила колегиница из канцеларије или комшија?

Одлуком да сами узмемо и лечимо се антибиотицима,

инфекцију ждрела, односно гуше, поново разболети, јер, ова инфекција мора да се лечи најмање 10 дана, а неправилно лечена може довести до озбиљних компликација на бубрезима или срцу. Антибиотик се увек узима до последње прописане таблете.

- Честим узимањем антибиотика, без постављене дијагнозе, повећава се развој бактерија отпорних на антибиотике, односно долази до такозване резистентности. Бактерије се навикавају на лекове којима ми располажемо, и када пацијенту буду стварно неопходни, биће без користи. Од оне поменуте инфекције грла за коју смо користили антибиотик може да се развије тешка болест попут запаљења плућа или упале можданих опни (менингитис), које ће антибиотиком бити маскиране, тешко ћемо их дијагностиковати, а то у даљем току болести може довести до фаталног исхода - објашњава др Пелемиш.

Занимљиво је да све већи број лекара даје антибиотике превентивно - са образложењем да то спречава да се “болест спусти на плућа” иако је, на пример, детету или одраслом пацијенту само грло упалено. Др Пелемиш каже како се антибиотици могу давати превентивно само приликом хируршких захвата, али и тада веома кратко време. Антибиотици не служе за превенцију, поручује наш саговорник. ■

*Честим узимањем антибиотика,
без постављене дијагнозе,
повећава се развој бактерија
отпорних на антибиотике,
односно долази до такозване
резистентности*

професор Пелемиш каже да, ипак, можемо много тога да “покваримо”. Прво, не знамо шта лечимо. Затим, ако је реч о бактеријској инфекцији, лечење антибиотиком само пет дана није довољно, а лаици најчешће тако раде: када им буде боље, прекидају са узимањем антибиотика. Упозорава да ће се после извесног времена таква особа, ако је имала стрептококну

ПСИХОЛОГИЈА

Нема идеалног брака

Новац, секс и деца су три најчешће дефинисана разлога за свађе у браку, које могу чак да доведу и до развода. Око ових ствари се најчешће ломе копља, ту најчешће лети перје и бију се битке, утврђено је великом америчком психолошким студијом.

Саветодавци кажу да различит приступ и мишљење о овим проблемима међутим, не треба да буду разлог за развод. Они сваком пару који се појави код њих одмах предоче кључну ствар: нема идеалног слагања мушкарца и жене! Разлике увек постоје и њих само треба каналисати. Први и кључни услов за то је да се увек комуникација између парова које најчешће нема.

Један од милиона парова укључени у истраживање су овако описали своје односе: кад год избије свађа, полако се подижу гласови, атмосфера прераста у истовремено осипање ватре у којем нико никога не чује. Епилог је увек исти: она настави да виче, он окреће леђа и залупи вратима.

Психолози су упозорили да је кључно научити парове да разговарају, да отворе канале комуникације и направе оквир за решавање важних проблема који се тичу породице, посебно оне везане за децу и финансије. Само партнери код којих постоје огромне разлике у карактеру и неспремност на попуштање, имају мале шансе да одрже свој брак у животу.

ИСХРАНА

Слаткиши - дрога за душу

Да у просеку из дана у дан велики број нас једе више слаткиша, него што је то добро за здравље, свесни смо и без бројних, алармантних медицинских студија о опасности које нам прете од претераног узимања слаткиша. Није

лако рећи "збогом" слаткишима. Зато их и зову - дрогом за душу. Највише нам требају када смо гладни, уморни, нерасположени, депресивни...

Лекари су утврдили да особе које слаткише себи приуште, контролисано, као награду после добро обављеног посла, уносе много мање шећера, од оних који сваки пут када пролазе поред места на којем обично стоје слаткиши стрпају нешто у уста. Ако је већ тако, саветују они, на та места себи ставите суво воће, мед, слаткиш од житарица или свеже воће, богато природним шећером.

ОТОРИНОЛАРИНГОЛОГИЈА

Муке са синусима

Хроничне упале синуса, често компликоване са цистама и полипима, уз које обавезно иде јако оштећена слузокожа носа, нису нимало безазлени медицински проблем. Људи са овим проблемом често месецима, неконтролисано користе капи за нос, не би ли себи помогли, а заправо уђу у зачарани круг из којег је тешко изаћи. Жале се на главобоље, нарочито јутарње, које су толико болне да човека терају и на

повраћање. Ни операције нису срећно решење: човек је неколико година миран, а после тога поново крећу проблеми ако се строго не придржава упутстава.

За људе који имају проблеме са синусима - капа је закон! Болести синуса више су карактеристичне за оне који се по хладном времену шетају без капе. Битан фактор зашто са упалом синуса више проблема имају мушкарци је и дужина косе.

Опасна промуклост

Промуклост која траје дуже од 20 дана, а посебно ако је реч о пушачу, разлог је да се неизоставно потражи помоћ лекара. Примаријус др Горан Чучак, оториноларинголог из дома здравља Палилула, упозорава како је рак грљана односно ларинкса у огромном порасту. Чак иако се у тих 20 дана смењују периоди побољшања и погоршања, оториноларинголог треба да обавезно погледа таквог пацијента. На пример, антихистаминици, лекови против алергија, могу да смање оток, да човек на неколико дана "проговори", али да се иза целе приче у суштини крије карцином, упозорава др Чучак.

Промуклост врло често прати и отежано гутање. Пацијент се осећа као да има "кнедлу у грлу". То понекад може да буде банална ствар - фарингитис, запаљење грла, које је смањило простор којим храна пролази, али може да буде и оно најгоре.

Ризична група су људи старији од 40 година, дугогодишњи пушачи и претежно мушкарци. Жене су заштићене хормонима. Од овог карцинома оболи једна жена на 99 мушкараца.

Пацијент врло често минимизира проблем промуклости, вероватно из страха. Он каже како је промукао 15 или 20 дана, мада у најве-

ћем броју случајева то траје дуже, али пацијенти прикривају прибојавајући се дијагнозе и истине.

Ако се тумор открије и оперише на време на појединим локализацијама грљана, конкретно на гласницама, човек може да очекује потпуно излечење и наставља да живи нормално.

Када се тумор појави у неким деловима ждрела или грла, који су више прокрвљени, прогноза је нажалост лошија, нарочито ако се дуго одлагала посета лекару или је дошло до омашке у дијагнози, ако је неко месецима то лечио као уплу гласних жица. Ако је тумор огроман, операцијом се уклања цео грљан. Човек не може да прича, али пацијент иде на рехабилитацију и учи говор из желуца и једњака. ■

З. Ж. Д.

У ПОХОДЕ КРАЈУ ГДЕ ЈЕ ЖИВОТ НАСТАО ПРЕ СЕДАМ ХИЉАДА ГОДИНА

Престоница Рима и Срема

■ Сремска Митровица је добила име по манастиру Светог Димитрија ■ Развојни замајац начињен захваљујући Марији Терезији

Постоји клетва која гласи: Дабогда ишао у Сремску Митровицу о државном трошку!

И заиста, када се помене Сремска Митровица, прво што падне на памет је познати, велики и времешни заговор.

Митровчанима углавном није мило што је то тако, јер имају много чега чиме се похвалити могу, али то је мање познато. Зашто? Многи сматрају да би гласила требало да им посвете већу пажњу. Па ево - "Киловат-час" им излази у сусрет.

У Сремску Митровицу нисам отишао о државном, већ о трошку ЕПС-а, што је - можете претпоставити - знатно пријатније.

Општовао сам аутобусом, мада сам на одредиште могао стићи и возом, лађом или летилицом. Митровица лежи на пловној реци, поред ње пролазе аутопут и међународна железничка пруга, а од ваздушне луке у Сурчину удаљена је шездесетак километра. Да имам јероплан или да га бар унајмити могу, очас бих се приземљио на спортски аеродром у оближњим Великим Радинцима.

Но, да нисам путовао аутобусом, не бих сазнао да доћи у Митровицу стаје готово дупло више но из ње отићи, што можда има и неко скривено значење. Са "Ластом" то задовољство, наиме, кошта 425, а са "Сремекспресом", у повратку - 280 динара, са све станичним услугама које се наплаћују мада је тешко утврдити у чему се састоје.

Сремска Митровица је један од наших најстаријих градова. На узвишењу званом Калварија откривени су трагови организованог људског живота од пре седам хиљада година. Град је добио

име по манастиру Светог Димитрија. Зато се најпре звао Дмитровица. Највећи сремски град развио се на темељима античког Сирмијума, једне од четири престонице великог Римског царства. Археолози су овде открили изузетно богат стамбени и административни центар, с многобројним палатама, купатилима, храмовима, улицама, трговима... Невоља је у томе што је данашњи град подигнут на остацима Сирмијума, па се откопавати може само поне-

Зграда ЕД "Сремска Митровица" окружена егзотичним растињем

Ђорђе Фаор: "Овде су се укрштали ратни путеви"

Музеј Срема: педесет хиљада експоната сведочи о дугочекности овог насеља

где, где нема зграда. И поред тога, Музеј Срема само из области археологије и нумизматике располаже са 50 хиљада експоната.

И Римљани су били осваја-

чи (освојили, са тада познати, *цео свет*) али су временом - како се развијала њихова култура и уметност, цивилизација која је оставила неизбрисиве трагове - оне-

шала у војном погледу. Зато су већ у петом веку били изложени ударима Хуна и Авара који га коначно освајају 582. године. Годину дана касније избија велики пожар и уништава град. То је био крај једне епохе. Истина је да су и Римљани били освајачи, каже ми овдашњи историчар Дејан Мостарлић - али постоји сила иза које нешто остаје и она иза које не остаје ништа. Потоње је случај са Хунима и Аварима.

Град какав препознајемо данас почиње да живи када је потпао под власт Хабзбуршке монархије, а први развојни замајац начињен је захваљујући Марији Терезији. Тада Митровица постаје својеврстан Вавилон. Насељавају је Срби, Грци, Цинцари из Македоније, католици из Дубице, ускоци из Босне, Русини из Галиције и Буковине, а онда и Немци из Хесена, па Мађари, Чеси, Чергари и Гурбети - Цигани из Влашке...

Заборањена централа

Године 1909. бечка фирма "Сименс" отпочела је изградњу електричне термоцентрале у Сремској Митровици. Подигнута је 1912, и производила је струју још и за Руму. Године 1925. на пример, у њој је произведено милион киловат-сати струје. И поред тога, међутим, на седницама градске владе снабдевање струјом истицано је као крупан проблем. Осветљавање улица било је изузетно лоше. Почетком 1922. електрана је почела да испоручује струју за јавну расвету од по подне па до 22 сата када се гасило да би се поново укључило од пет до седам ујутро. То је била најскупља струја у земљи. Због тога су се многи, нарочито у време велике светске економске кризе жалили Градском поглаварству на скупоћу и претили да ће морати да прекину потрошњу. Тако су забележили хроничари, а откада је по завршетку Другог светског рата престала да ради - пала је у забрав.

Било је то доба мешања култура и крви. Кажу да је то здраво и да богати у сваком погледу, што је сасвим супротно од онога што се збијало за време Другог светскога рата када су фашисти покушали да потпуно истре-

бе Србе, Јевреје и Цигане. Владислава Белановић, историчарка уметности у Заводу за заштиту споменика културе рекла ми је да су Немци окупирали Митровицу 11. априла 1941. и прикључили је Независној држави

Хрватској. Чињенице да је град 1938. имао више од 16 хиљада становника, а на дан ослобођења 1. новембра 1944. ни пуних десет хиљада - говоре само по себи.

Поред Православног гробља, на месту где су обављана масовна стрељања сремских родољуба, 1960. године подигнуто је Спомен гробље.

Скоро два века Митровица је била под Турцима, потом исто толико под Хабзбуршком монархијом. Под Турцима је назадовала, под монархијом напредовала. Почетком 19. века трасиране су улице, завршене обе цркве, подигнута болница, свилара, школа и обликован центар града, са касније изграђеном зградом Српског дома. Подигнут је тада и Житни трг оивичен барокним грађевинама.

По окончању Првог светског рата - дочекана одушевленим народом - српска војска је ушла у Митровицу 5. новембра 1918. Тада је Војводина постала саставни део нове југословенске државе.

Данас је Сремска Митровица град који са приградским насељима Мачванском Митровицом и Лаћарком има око 60 хиљада становника. Поред друмског, на Сави је подигнут и веома леп пешачки мост који повезује градска језгра обе Митровице, заправо једног града на две речне обале. Спада међу развијене градове и крајеве Србије. Живи пре свега од пољопривреде и индустрије која се на њу ослања, мада се и прерађује дрво, ради са металом, има значајних грађевинара, као и произвођача одеће и обуће. Имућан је овде народ, па и у данашње време немаштине. Код њих ваза има кобасице (сремске, него шта), кулена, шваргле и крвавице, чварака и сланине дебеле као длан. Без вина готово да нема куће. А воле госта да угосте, па то ти је. А ако намерник жури, онда му се спакује, да понесе.

Митровчани су богати и културним збивањима. Имају позориште, галерију, библиотеку, "Сирмијум-арт",

историјски архив... У оквиру пројекта "Ја волим Митровицу", приређује се фестивал беседништва, издаван је угледан часопис за културу и уметност "Сунчани сат", имају телевизију, Сремске и Митровачке новине.

Овде је и богат резерват природе Засавица, јединствен у свету којем ће на овом месту у следећем броју "Киловат-часа" бити посвећена пажња. Близу је Национални парк Фрушка Гора, где се налазе бројни манастири. На пример: Привина глава, Дивша, Кувеждин, Петковица, Мала Ремета, Јазак, Крушедол, Хопово, Шишатовач... Има их још, али за ову прилику изнећу неколико напомена о манастиру Шишатовач, који је подигнут 1520. године. Између осталих угледника, ту су долазили Филип Вишњић и Вук Караџић. У црквеној ризници било је предмета, књига, одежде, икона не само из Србије и приморја него и из Русије, Влашке и Свете Горе. Међу готово хиљаду и по књига између два светска рата, био је и чувени Шишатовачки апостол који је са извесним бројем књига 1941. пренет у загребачки музеј, а по ослобођењу враћен.

За време Другог светског рата у манастиру је била смештена једна усташка јединица, а после њиховог повлачење запосели су га партизани. Када су се и партизани повлачили, у лето 1942., запалили су кров конака. Гађала га је и немачка и усташка артиљерија. Тако је срушен звоник. Немци са усташама су га минирали у лето 1944. Уништен је иконостас и зидни живопис. Цео горњи део цркве је обрушен. После рата манастир је докрајчила нова власт. За потребе две земљорадничке задруге однет је камен са порушеног манастира. Манастирски коначи су срушени до темеља у омладинској радној акцији док су мештани потпуно уништили фреске. Обнова манастира почела је 1970. и још није окончана. ■

Слободан Стојићевић

Тамо где се укрштају ветрови рата

Електродистрибуција Сремске Митровице највећа је међу мањим дистрибуцијама "Електровојводине". Покрива Митровицу и Шид. Има око 43 хиљаде потрошача.

По чему је ова дистрибуција особена у односу на друге? О томе разговарам са директором ЕД "Сремска Митровица" Ђорђем Фаором.

- Овде су се укрштали ратни путеви, каже Фаор. - Велики број људи из БиХ и Хрватске иселио се или бежећи стигао у ове крајеве и ту остао. Мука их натерала да напусте своје. Насељавали су периферије и подизали куће без дозвола. Сада су то такозвана дивља насеља. Као што су зидали без дозвола тако су успостављали и дивље електричне мреже и прикључке. Због тога има много потрошене струје која није наплаћена. Ипак, верујем да ће се уз упорност и стрпљење и тај проблем превазићи.

Још једна особеност овога подручја је чињеница да расте потрошња струје привреде. То је знак да је почела да оживљава. Кренуло је.

У Сремској Митровици је, иначе, крајем прошле године подигнут је далековод од 400 киловата. Он води од Митровице до границе са Републиком Српском и има задатак да повеже електроенергетски систем Србије и БиХ. То је велика, једна од највећих инвестиција. Подигнута је и трафо-станица "Сремска Митровица 2", 440/110 kV, која је је највеће чворно место.

У оквиру Привредног друштва "Панонске ТЕ-ТО" д.о.о. Нови Сад, у Митровици као њен огранак ради електрана и топлана названа ТЕ-ТО. Основни производи су јој струја, технолошка пара за потребе "Матроза" и "Шећеране", као и топлотна енергија за грејање града. Зоран Кузминац, директор, каже да је снага електране 50 MW у електричном делу за производњу паре, као и да је у стању да користи чврсто, течно и гасовито гориво. Служи и као резервна термоелектрана у систему ЕПС-а.

Архив Срема

Слике Митровице

Црква светог
Димитрија

Трг Ћире Милекића захвата и градски парк с неколико попрсја заслужних грађана и фонтаном Слобода коју је по ослобођењу (1946) пројектовала совјетска уметница Ирина Непокочицкаја. Кроз стилизовано лишће агава на другој страни види се зграда Архива Срема. У фонтани нема воде. Нема више ни совјета ни воде. На реченом тргу је велелпна зграда Српског дома у којој је библиотека, с друге стране Галерија Григорија Возаревића а на спрату канцеларије Црквене општине.

На Житном тргу, оивиченом барокним зградама налазе се остаци римског насеља по којем трче дечица. Дечак, наслоњен на ограду, гледа и према Пешачком мосту, у даљину, у будућност, док Сава протиче као време.

Саборни храм Св. Великомученика Димитрија усликала је Владислава Белановић, историчар уметности у Заводу за заштиту споменика културе, скромно напоменувши да се фотографијом бави аматерски.

Сирмиум је највероватније палата у којој су боравили римски цареви четвртог века. На то указују низ чињеница. С једне његове стране, у близини је Музеј Срема, а преко пута бивше палате налази се скромна, али због веселих боја привлачна пиљарница.

Зграда ЕД је на периферији Митровице и тамо се може видети врло чудно растиње, посађено давних година па се погубило знање о његовом имену.

С. С.

Фасаде старих
митровачких
зграда

Пешачки мост
преко Саве

000045 KWh

TROFAZNO BROJILO
TI VF3AB04B
3x230/400 V 50 Hz
10:40 A

000022 KWh

DAVAČ IMPULSA
 Ω 1 imp = 25 Wh
Tmax=55 ms
Uemax=20 VDC
Is max=2 mA

TARIFA											
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12

VF Holding a.d.
Br. 1999